

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

ENTEGRE KIRSAL KALKINMA PROJESİ VE BİLEŞENLERİNİN EKONOMİK VE SOSYAL ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 2011-2022

“İSTATİSTİK VE NİTEL ANALİZ”

Y Ö N E T İ C İ Ö Z E T İ

2023

Bu yayın, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Atatürk Üniversitesi adına KEY Araştırma Analiz Bilişim Danışmanlık San. ve Tic. Ltd. Şti. arasında 08.05.2023 tarihinde imzalanan sözleşme gereği “GAP Entegre Kırsal Kalkınma Projesi (EKKP) ve Bileşenlerinin Ekonomik ve Sosyal Etkilerinin Değerlendirilmesi: 2011-2022” projesi kapsamında hazırlanmıştır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Proje Ekibi

Dr. Hasan MARAL

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

Doç. Dr. Nusret MUTLU

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkan Yardımcısı

Mehmet AÇIKGÖZ

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkan Yardımcısı

Celal KAYA

Ekonomik Kalkınma Koordinatörü

Bünyamin ASLAN

Uzman

Akif YENİKALE

Uzman

Etem ÖZDEMİR

Uzman

Nil CEVHERİ

Mühendis

Şakir TİKİZ

Uzman

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

KEY Araştırma Analiz Bilişim Danışmanlık San. ve Tic. Ltd. Şti. Proje Ekibi

Yürütücüler

Prof. Dr. Vedat KAYA

Doç. Dr. Ömer YALÇINKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERKAL

Araştırmacılar

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz KAPLAN

Arş. Gör. Sena GÜLTEKİN

Arş. Gör. Cem ARIK

Arş. Gör. Faruk ŞAHİN

**ENTEGRE KIRSAL KALKINMA
PROJESİ (EKKP) VE BİLEŞENLERİNİN
EKONOMİK VE SOSYAL ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ I 2011-2022
"İSTATİSTİK VE NİTEL ANALİZ"**

Y Ö N E T İ C İ Ö Z E T İ

2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	4
1. GİRİŞ	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Kalkınma Kavramına Yönelik Bir Analiz	9
2.2. Entegre Kırsal Kalkınma Programları	10
2.3. Türkiye'nin Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı	12
3. ANALİZ VE BULGULAR	14
3.1. İstatistiki Analiz Verileri ve Kısıtlar	17
3.2. İstatistiki Analiz Metodolojisi ve Bulgular	20
3.2.1. EKKP ve Bileşenleri Katılımcılarının Niteliksel Özelliklerine Ait İstatistiki Bulgular	21
3.2.2. EKKP ve Bileşenleri Katılımlarının Algı-Beklenti Düzeylerine Ait İstatistiki Bulgular	26
3.2.2.1. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi İstatistiki Bulguları	28
3.2.2.2. Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	29
3.2.2.3. Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni İstatistiki Bulguları	30
3.2.2.4. Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	31
3.2.2.5. Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	32
3.2.2.6. Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni İstatistiki Bulguları	33
3.2.2.7. Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	34
3.2.2.8. Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	36
3.2.2.9. Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	38
3.2.2.10. Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	39
3.2.2.11. Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni İstatistiki Bulguları	41
3.2.3. EKKP ve Bileşenleri Katılımlarının Algı-Beklenti Düzeylerine Ait İstatistiki Ki-Kare Analiz Bulguları	42
3.3. Nitel Analiz ve Bulguları	45
3.3.1. Odak Grup Çalışması	45
4. SAHA ARAŞTIRMASI İŞİĞİNDE DEĞERLENDİRMELER VE GELECEĞE BAKIŞ	52
5. SONUÇ	60
KAYNAKÇA	63

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABÖ	: Algı-Beklenti Ölçeği
AGB	: Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni
ARGB	: Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni
BAGB	: Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni
BGB	: Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni
BKİ	: Bölge Kalkınma İdaresi
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğal Karadeniz Projesi
EEB	: Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni
EKKP	: Entegre Kırsal Kalkınma Projesi
F	: Frekans
FA	: Frekans Analizi
FAO	: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
HGB	: Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IPA	: Instrument for Pre-Accession Assistance (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı)
IPARD	: Instrument for Pre – Accession Assistance Rural Development (Kırsal Kalkınma için Ön Katılım Yardım Aracı)
İD	: İlişki Durumu
KOP	: Konya Ovası Projesi
LEADER	: Liason Entre Actions pour le Developpement de l’Economie Rurale (Kırsal Ekonomi İle Kalkınma Eylemleri Arasındaki Bağlantı)
ÖUKP	: Ön Ulusal Kırsal Kalkınma Planı

P	: Olasılık Değeri
PUKÖ	: Planlama, Uygulama, Kontrol/İzleme, Önlem/İyileştirme
SAGB	: Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni
SEGE	: Sosyo Ekonomik Gelişmişlik
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SWOT	: Strength, Weakness, Opportunities, Threats (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler)
TDGB	: Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni
TGB	: Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni
TL	: Türk Lirası
TSGB	: Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
WB	: World Bank (Dünya Bankası)
X2	: Ki-Kare

1

GİRİŞ

Bu araştırma raporu GAP Bölge Kalkınma İdaresi (BKİ) Başkanlığı tarafından 2009 yılından itibaren uygulanmakta olan Entegre Kırsal Kalkınma Projesi (EKKP) ve 2011-2022 yılları arasında uygulanmış alt projelerin ekonomik ve sosyal etkilerinin değerlendirilmesi için hazırlanmıştır.

Rapor öncelikle kalkınma kavramı üzerinde durmuştur. Bu maksatla raporun ikinci bölümü kalkınma anahtar kelimesi üzerinden kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu bölümde öncelikle kalkınmanın sosyal bir olgu olarak nasıl anlaşılması gerektiği akademik bir çerçevede tartışılmıştır. Buradan kalkınmanın eklektik ve çok boyutlu dinamik bir süreç olduğu sonucu çıkarılmıştır. Sonrasında ise entegre kırsal kalkınma yaklaşımı tarihsel bir süreç içerisinde tahlil edilmiştir. Dünyadaki iyi uygulama örneklerinden hareketle entegre kırsal kalkınma projelerinin alttan üstte doğru ve yerel aktörler arasındaki ilişki ağlarını piyasa mekanizması içerisinde güçlendirmeyi hedefleyerek tasarlanması gerektiği sonucu çıkarılmıştır. Bu bölümde son olarak ise Türkiye'nin entegre kırsal kalkınma tecrübesi tarihsel bir çerçeve içerisinde verilmiştir.

Raporun üçüncü bölümü araştırmanın analiz ve bulgularını vermektedir. Bu bölümde öncelikli olarak istatistiki analizler verilmiştir. GAP BKİ tarafından hinterlandındaki 9 ilin 32 ilçesinde 2011-2022 yılları arasında EKKP kapsamında 321 adet alt proje uygulanmıştır. Saha araştırması olarak tasarlanan bu araştırma ise mevzubahis ilçelerin 26'sına ulaşarak uygulanan 299 proje için paydaş ve faydalanıcılardan 692 adet anket toplamıştır. Bu anketler yolu ile EKKP ve Bileşenlerinin sosyoekonomik etkilerini analiz edebilmek için proje araştırmacıları kendi geliştirdikleri "EKKP ve Bileşenleri Algı-Beklenti Ölçeği"ni uygulamıştır. Analizlerin daha sistematik verilebilmesi için bahsi geçen 299 proje bileşeni ana kümeler içerisinde gruplandırılmıştır (Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni, Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni, Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni, Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni ve Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni). Bu gruplandırma istatistiki analizde temel parametreler olarak kullanılmıştır. Bölüm öncelikle bu parametreler üzerinden katılımcıların algı-beklenti düzeylerine ilişkin analizleri; sonrasında da bu bileşenler ile katılımcıların niteliksel özellikleri arasındaki ilişkileri vermiştir.

Bu nicel analizlerden sonra rapor nitel analiz ve bulgulara odaklanmıştır. 11-28 Eylül 2023 tarihleri arasında ziyaret edilen 9 ilin 26 ilçesinde odak grup görüşmeleri organize edilmiş ve bu yolla 704 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcılardan elde edilen nitel verinin analizi üçüncü bölümün ikinci yarısında detaylı bir şekilde verilmiştir. Bu nicel ve nitel veri analizlerine ek olarak saha ziyaretlerinde elde edilen gözlemler ve literatürden elde edilen bilgi ışığında EKKP ve Bileşenleri ile ilgili geliştirilen değerlendirme ve tavsiyeler de yine bu bölümde verilmektedir. Rapor nicel ve nitel analiz bulgularının sunulduğu sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu rapor, GAP-BKİ Entegre Kırsal Kalkınma Projesi (EKKP) ve Bileşenlerinin Ekonomik ve Sosyal Etkilerinin Değerlendirilmesi: 2011-2022 “İstatistik ve Nitel Analiz” başlıklı bilimsel araştırma raporunun genişletilmiş yönetici özetinden oluşmaktadır. Yönetici özetinde yer alan bölümler ve içerikler hakkında kapsamlı bilgi için ilgili araştırma raporuna başvurulabilir.

2.1. Kalkınma Kavramına Yönelik Bir Analiz

İkinci Dünya savaşı dünya tarihinde radikal bir paradigma değişikliğine yol açmıştır. Savaş sonrası dönemde yeni bir sosyal algı dönemi başlamış ve savaş öncesindeki sosyal olgular yeni mana ve işlevsellik kazanmıştır. En başta devlet algısında derin bir değişim yaşanmıştır. Temel olarak savaş öncesi 19. yüzyıl bürokratikleşme tecrübesi üzerinden ortaya çıkan hukuk devleti (Rechtsstaat) daha da derinleşerek refah devleti (Sozialstaat) kimliği kazanmıştır. Bu derinleşme devlet-toplum ilişkisinde önemli bir dönüşümü temsil etmektedir. Hukuk devletinde temel hak ve özgürlükler otorite karşısında garanti altında alınırken (hukukun üstünlüğü), refah devletinde temel hakların yanında sosyal ve ekonomik haklar da devlet sorumluluğuna girmiştir. 20. yüzyılın başlarında hukuk devleti piyasa mekanizmasını koruyan bir aktör olarak tasavvur edilirken refah devleti bu koruyucu rolün ötesinde piyasa ekonomisinin toplumda ürettiği dezavantajlı grupları sahiplenici bir rol kazanmıştır (Nullmeier & Kauffman, 2021; Pierson & Leimgruber, 2021). 1929 büyük buhranı sonrasında piyasada devlete aktif bir rol veren Keynesçi yaklaşımın popülerlik kazanması da İkinci Dünya savaşı sonrasında şekillenecek yeni dünya düzeninde toplumu öncelikleyen yeni bir ekonomik düzenin kurumsallaşmasını çabuklaştırmıştır (Toye, 2005). Savaş sonrası dünya ekonomik sistemini düzenleme maksadı ile Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) uluslararası örgütleri 1945 yılında kurulmuştur. İkinci Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş konjonktüründe bu örgütler temel olarak Avrupa’nın imarına odaklanmıştır. Savaş sonrasında Avrupa emperyalizminden kurtulan Afrika ve Asya ülkeleri zamanla örgütlenerek dünya gündemini sıkı sıkıya şekillendiren ABD-Sovyet hegemonik geriliminin ötesinde kendi gündemleri olan kalkınma meselesini Birleşmiş Milletler’in (BM) ajandasına sokabilmişlerdir. Özellikle 1960’lardan sonra kalkınma uluslararası siyasetin temel konularından biri haline gelmiş ve bu ihtiyaca cevap verebilmek adına BM içerisinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1965 yılında kurulmuştur.

Bu örgütlenmeden sonra kalkınmanın çok boyutlu bir sosyal olgu olarak kavramsallaştırılması ayrıca akademik camianın önemli bir işi olmuştur çünkü kalkınmanın nasıl algılandığı uygulanacak kalkınma politikalarının da çekirdeğini oluşturmuştur (De Janvry & Sadoulet, 2016). 1960’lardan sonra kalkınma tanımlarına bakıldığında genel geçer bir kavram geliştirmenin önünde bu olgunun ontolojik bir özelliği engel çıkarmıştır. Kalkınma sosyal bir olgu olarak mekânsal-zamansal (spatio-temporal) bir kavramdır (Kassouri & Okunlola, 2022; Wang et al., 2016; Willis, 2005). Yani farklı zaman ve/veya farklı mekanlarda farklı şekilde zuhur etmektedir. Örnek olarak Asya’da bir ülkede ihtiyaç üzerine zuhur eden kalkınma algısı aynı zamanda Afrika’da başka bir ülkede bambaşka parametrelerle zuhur edebilir. Ya da bir ülkenin bir bölgesinde zuhur eden kalkınma ihtiyacı aynı ülkenin başka bir bölgesinde başka ihtiyaçlarla zuhur edebilir. Öte yandan bir ülkenin bir bölgesinde tecrübe edilen kalkınma ihtiyacının niteliği 10 yıl sonra bambaşka karakterler kazanabilir. Somut bir örnek vermek gerekirse gelişmekte olan ülkelerde 1960’lar-

da kalkınmanın coğrafi hedefi kırsal iken günümüzde nüfusun kentlere kaymasından dolayı hedef yavaş yavaş kente (kentsel fakirlik) kaymaktadır (Marcus & Asmorowati, 2006; Owuor, 2007; Rigg, 2013; Tacoli et al., 2015). Bu zamansallık ayrıca zamanın ruhunu (zeitgeist) içermektedir. Uygulamayı ciddi bir şekilde şekillendiren hegemonik iktisadi fikirlerin değişmesi kalkınma algısında da ciddi bir değişime yol açmaktadır. 1980'lerde Keynesçi fikirlerin neoliberal fikirlerle hegemonik bir eksende yer değiştirmesi ya da Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Marksist fikirlerin popülerliğini kaybetmesi kalkınma algısını ve dolayısıyla uygulanan kalkınma politikalarını ciddi bir şekilde etkilemiştir (Ahmed, 2010; Dutt et al., 2020; Smith, 2013). Bu zamansallık doğrusal bir zamanda ilerlemenin ötesinde sosyal değişimi de temsil etmektedir. Örneğin Y kuşağından Z kuşağına doğru değişimin kalkınmanın öznesinin sürdürülebilirlik ve çevresel sorunlara doğru kaymasına sebebiyet vermektedir.

Kalkınmanın mekânsal-zamansallığından kaynaklanan aşırı değişken yapısına rağmen şimdiye kadarki tanımlarına baktığımızda dört tamamlayıcı bileşen öne çıkmaktadır: ekonomi, devlet, toplum ve teknoloji (McGillivray, 2012; Willis, 2005). Temel bir eksende kalkınma en güncel teknolojinin kullanılması yolu ile daha iyi ekonomik çıktılar elde ederek toplumsal sekmenler arasında daha homojen bir yapının şekillenmesini hedeflemektir. Hedeflenen kalkınma seviyesine ulaşıp ulaşılmadığını anlamaya yarayan en temel gösterge de toplumun alt ve üst grupları arasındaki gündelik yaşam pratiklerinin homojenleşmesine yönelik hedeflerdir. Burada teknolojinin işlevselliği bir fiziki alt yapı imkanının ötesinde modernleşme paradigması içerisinde hedeflenen bireylerin rasyonel düşünme kapasitesinin artırılması yolu ile toplumun sorunlarına yönelik bilimsel önlemler alma kapasitesinin artırılmasıdır. Örneğin, UNDP'nin İnsani Gelişmişlik Endeksi hayat uzunluğu/kalitesi, eğitim ve insan onuruna yakışır bir hayat standardı parametreleri üzerinden geliştirilmiştir¹ ve eğitim bahsi geçen rasyonelleşmenin gereği olan bir anahtar olarak verilmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi kalkınma tarihsel (zamansal) bir sosyal olgudur ancak doğrusal olmanın ötesinde eklektiktir (Escobar, 1995). Bu eklektik yapı kalkınmayı teorik bir olgu olmanın ötesinde operasyonel (uygulamada anlaşılabilir) bir olgu yapmaktadır (Jacob, 2018). Bu epistemik bariyer yüzünden dört başı mamur bir kalkınma politikası geliştirmek nerede ise imkansızdır. Özellikle uygulanan kalkınma politikalarının uzak, daha dolaylı fakat hedeflenen yapısal değişime hizmet edecek etkilerini kısa bir zaman diliminde durumsallık arz eden bilimsel araştırma yöntemleri ile tespit etmek çok zordur (bakınız: Oberle et al., 1974). Örneğin kırsal alanda yapılan bir eğitim altyapı yatırımı 20 yıl sonra hiç de öngörüle-meyecek bir şekilde yapısal bir değişikliğe yol açabilir. Bu epistemik kısıtlılık kalkınmanın algılanmasında işlevselliği yapısallığın önüne çıkarmaktadır. Başka bir deyişle sonuç odaklı kalkınma politikaları süreklilik için gerekli yapısal bir değişiklik yerine halihazırda var olan yapı içerisinde işlevsel değişiklikleri tercih edebilir. Bu sebeplerle kalkınma olgusunun anlaşılması işinin uygulanan politikaların etüdü üzerinden yapılması rasyonel bir yöntem olarak öne çıkmaktadır.

2.2. Entegre Kırsal Kalkınma Programları

Tarihsel eksende geri kalmışlık iktisadi bir olgu olarak önce koloni ekonomilerinde sonrasında da bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin ekonomik yapısında gözlenmiştir. Örneğin 1955 yılında Arthur Lewis (2003) dual ekonomi yaklaşımıyla gelişmekte olan ülkelerdeki endüstrileşme çabaları ile tarıma dayalı geleneksel ekonomik yapıları arasındaki ikilemi iktisadi olarak açıklamıştır. Kırsal kalkınma sorunu liberal ve devletçi yaklaşımlarla çözülmeye çalışılmıştır. Liberal yaklaşımda kırsal yapısal kısıtlılıklar göz ardı edilerek piyasa mekanizmasının kırsal kalkınmayı tetiklemesi beklenmiştir. Kalkınmacı devlet tarafından yine kırsal özellikler göz ardı edilerek tepeden inme devlet politikaları ile kırsalın kalkınması hedeflenmiştir. Ancak bu yaklaşımların istenilen çıktıları üretememesi sebebi ile daha bütüncül yaklaşımlar geliştirilmiş-

1 <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

tir. Burada entegre kırsal kalkınma politikaları özellikle 1970'lerden sonra ön plana çıkmaya başlamıştır. Pakistan Kırsal Kalkınma Akademisi tarafından 1959 yılında uygulamaya konulan Comilla Entegre Kırsal Kalkınma projesinden elde edilen fayda bu yaklaşımın ilerleyen dönemde küresel düzeyde benimsenmesinde ikna edici bir örnek teşkil etmiştir (Cohen, 1980). Örneğin Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) 1971 yılında "Entegre Kırsal Kalkınma için Tarımsal Kurumlar"² adında sempozyum düzenlemiştir. 1973 yılından sonra ise Dünya Bankası kaynaklarını bu politikaların geliştirilmesi için kanallandırmaya başlamıştır (Jacob, 2018; Ruttan, 1984). Bu yaklaşım temel olarak makro-iktisadi büyüme hedeflerinin ötesinde çok boyutlu bir işlevsellik ağı geliştirilerek yapısal kısıtlılıkları alt etmeyi hedeflemektedir. İlk olarak merkez ile kırsal alan arasında bir bağ geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşıma göre merkezin yönetsel ve finansal gücü ile kırsalın ihtiyaç ve potansiyeli arasında rasyonel bir ilişki kurulmalıdır. Entegre kırsal kalkınma programının ulusal stratejik planlarla desteklenmesi ve program için sürdürülebilir bir finans mekanizması geliştirilmesi elzemdir. Bunun yanında kırsalın ihtiyaçlarını karşılayacak ve potansiyelini ortaya çıkaracak stratejik bağlar kırsal aktörler arasında geliştirilmelidir. Özellikle kırsal alanda geliştirilecek yeni bağlar kendi kendine öğrenebilen (kendini geliştirebilen-heuristic) yerel sistemlerin önünü açacaktır. Bu sistemler, kaynak ve erişim merkezli sorunların çözümüne ve çok boyutlu işlevsel bir piyasanın gelişmesinde kilit rolü oynayacaktır (Jacob, 2018; Nemes, 2005).

1970'lerden sonra dünyanın birçok noktasında entegre kırsal kalkınma programları geliştirilmiştir. İsveç Uluslararası Kalkınma Kurumu tarafından Etiyopya'da hayata geçirilen Chilalo Tarımsal Kalkınma Birimi dünyada tecrübe edilen ilk entegre kırsal kalkınma programlarından birisi olmuştur (Cohen, 1980). Bunlardan dikkat çekici bir diğeri Bangladeş'te tecrübe edilmiştir. Bangladeş 1971 yılında Entegre Kırsal Kalkınma Programını faaliyete sokmuş ve bu alanda ciddi bir tecrübe biriktirmeye başlamıştır. Bu tecrübeler sayesinde Muhammad Yunus sosyal bir girişimci olarak kırsalda fakirlere yardım amaçlı mikro-finance sistemleri geliştirmiş ve bu inovatif yaklaşım sayesinde 2006 yılında Nobel ödülü almıştır (Yunus, 2011). 1970'lerden sonra Meksika'da uygulanan Puebla projesi ayrıca gelir artırıcı önlemlerin ötesinde sistemik kırsal kalkınma yaklaşımının verimliliğini gösteren diğer bir proje olmuştur. Bu projenin olumlu çıktıları ayrıca günümüzde uygulanmaya çalışılan Mesoamerikan Entegrasyon ve Kalkınma Projesine³ ilham vermiştir (proje ortağı ülkeler: Belize, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua ve Panama).

Dünyanın dört bir yanında entegre kırsal kalkınma projeleri Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Avrupa Birliği ve BM Tarım ve Gıda Örgütü gibi çok uluslu örgütler tarafından desteklenmektedir. Özellikle Dünya Bankasının entegre kırsal kalkınma yanlısı tutumu bu kalkınma yaklaşımını tüm dünyada 1970'lerden sonra popüler kılmıştır. Dünya Bankası entegre kırsal kalkınma projelerini çok boyutlu ve uzun vadeli daha sürdürülebilir çıktıları hedefleyerek kurgulamıştır. Her ne kadar projelerin finansmanı Dünya Bankası olsa da projenin yerelde sahiplenilmesini/yönetilmesini amaçlamıştır. Burada özellikle iyi yönetim yaklaşımını benimsenmiştir. Bu minvalde hesap verebilirlik, şeffaflık, koordinasyon ve sağlıklı bilgi akışı entegre kırsal kalkınma projelerinin yönetiminde öncelik haline gelmiştir (Csaki & de Haan, 2003; Hout, 2007). Dünya Bankasının yanında Avrupa Birliğinin bölgesel, sosyal ve ekonomik uyum ve sürdürülebilirlik politikalarına bakıldığında entegre kırsal kalkınma uygulamalarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. AB entegre kırsal kalkınma programlarına tecrübe amaçlı İskoçya, Fransa ve Belçika kırsalında 1981 yılında başlamıştır. Bu programların isminde her ne kadar entegre geçse de kapsam olarak dar ve tepeden inmeci bir şekilde tasarlanmışlardır (Delgado & Ramos, 2002). 1980'lerin başında vuku bulan Akdeniz genişlemesi ile İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ın geniş kırsal bölgelerinin kalkındırılması için yine entegre bir kırsal kalkınma programı uygulanmıştır⁴ ve bu program bahsi geçen ülkelerin kalkınmasına ciddi bir katkı sunmuştur. 1991 yılından sonra ise AB, LEADER (Kırsal ekonomi ile kalkınma eylemleri arasındaki bağlantı) programını devreye sokmuştur. Bu program, kırsal kalkınma politikalarını

2 https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNAAB904.pdf

3 <http://www.proyectomesoamerica.org/index.php#>

4 <http://aei.pitt.edu/14712/1/EUR-FILE-1-86.pdf>

yerelin sorunlarını çok boyutlu bir bakış açısı üzerinden entegre bir şekilde iş birliği ve yeni sosyal/piyasa ağları hedefleyerek aşağıdan yukarı bir şekilde inovatif bir şekilde tasarlamayı hedeflemiştir⁵. Daha sonrasında ise 1996 yılında yapılan Cork deklarasyonu⁶ ve 1999 yılında geliştirilen Ajanda 2000⁷ ile AB hedeflenen çok boyutlu entegre kırsal kalkınma yaklaşımını daha da kurumsallaştırmaya çalışmıştır (Baldock et al., 2001). AB, Doğu Avrupa genişlemesi ve şu anki güncel aday ülkelerin kırsal kalkınmasına ilişkin IPARD (Kırsal Kalkınma için Ön Katılım Yardım Aracı) programını geliştirmiştir ve yine bu kırsal kalkınma programı kapsamında entegre kırsal kalkınma projelerine etkin bir şekilde destek sunmaktadır (Paraušić et al., 2023; Vujicic et al., 2012). AB özelinde literatüre bakıldığında da kırsal kalkınma denildiğinde sürdürülebilirlik adına akla sadece tarımın gelmemesi gerektiği ve daha bütünsellik arz eden bir bakış açısı ile doğrusal bir sebep-sonuç ilişkisi kuran politikaların ötesinde aktörler arasında geliştirilecek ağlar ile işleyen mekanizmalar geliştirme süreçlerine odaklanılmasının daha rasyonel bir yaklaşım olduğu salık verilmektedir (Adamowicz, 2018; Đokić, 2019; Kostov & Lingard, 2004). AB, 2 Aralık 2021 tarihinde Ortak Tarım Politikası fonlarının stratejik kullanımı üzerine yayınladığı bir tüzükte entegre kırsal kalkınma projelerini de kapsayan LEADER programının çok doğru bir strateji olduğunu ve ileriki dönemde zorunlu bir şekilde uygulanması gerektiği hükmüne varmıştır (Madde 93)⁸. Uygulamada bakıldığında da AB içerisindeki birçok dezavantajlı kırsal bölgenin LEADER programı yolu ile entegre kırsal kalkınma projelerinden yararlanarak daha iyi duruma geldiği görülebilir. Örneğin Kuzey İrlanda (Scott, 2002), İspanya (Domínguez et al., 2006), Yunanistan (Arabatzis et al., 2010), Polonya (Zajda et al., 2017) ve Romanya (Marquardt & Mollers, 2010) bu kırsal kalkınma programından olumlu çıktılar elde etmişlerdir. AB'nin yanında ulusal ölçekte de entegre kırsal kalkınma projelerinin geliştirildiği görülmektedir. Örneğin, Çin'in son dönem agresif kalkınma hamlesinde entegre kalkınma projeleri önemli bir yer tutmaktadır. Çin'in hızla kentleşen demografik yapısına bir tepki olarak kent ile kırsalı sürdürülebilir bir şekilde birbirine bağlayacak entegre kalkınma projeleri özellikle dikkat çekmektedir (Niu et al., 2023; Zhu et al., 2019). Hindistan, yapısal sorunu olan kırsal yoksulluk ve alt yapı yetersizliği ile mücadelesinde daha sürdürülebilir olduğu için entegre kırsal kalkınma projelerini kullanmaktadır (Satyam, 2011; Sussman, 2019). Literatüre bakıldığında gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan gerekse az gelişmiş ülke kategorisindeki ülkelerin entegre kırsal kalkınma projelerini sürdürülebilirlik adına kalkınma politikalarının bir parçası haline getirdiği görülmektedir (Bah-Dwomoh, 2016; Da Fonte, 1998; Pollermann et al., 2020; Zoomers, 2005).

2.3. Türkiye'nin Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı

Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkiye'nin kırsal kalkınma tecrübesi incelendiğinde zamanın ruhuna uygun olarak dünyadaki gelişmelere paralel bir süreç izlendiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki toplumun modernleştirilmesi çabalarının yansıması olarak Köy Enstitülerinin kurulduğu ve kırsal kalkınma politikalarının modernite paradigması içerisinde şekillendiği görülmektedir (Anık, 2006; Kartal, 2008). Aynı dönemde uygulanan üretim çiftlikleri, kooperatifler ve örnek köy modellerinin de aynı paradigmanın ürünü olduğu iddia edilebilir (Altaş, 2017; Çalışır Hovardaoğlu, 2021). Bunun yanında 1930'lerden planlı ekonomiye geçiş yılı olan 1963'e kadar kırsal kalkınma tarım merkezli kurgulandığından toprak ve tarımsal reform uygulanan kırsal kalkınma politikalarının merkezini oluşturmuştur. Beş yıllık kalkınma planlarının uygulamaya sokulduğu 1963 yılından sonra ise kırsal kalkınma daha bütüncül bir şekilde planlanan kalkınma politikalarının bir parçası haline gelmiştir (Kayıkcı, 2009). Bir üst bölümde bahsedildiği gibi Dünya Bankasının 1970'lerden sonra teşvik ettiği entegre kırsal kalkınma projelerini Türkiye de uygulamaya almıştır. Bunların ilki Dünya Bankası desteği ile Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi (1975-1984) olmuştur. Bu proje özellikle entegre kırsal kalkınma projelerinin planlanması ve yönetilmesi

5 <https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/fms/pdf/2B953E0A-9045-2198-8B09-ED2F3D2CCED3.pdf>

6 https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/cork-declaration_en.pdf

7 <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/agenda-2000-for-a-stronger-and-wider-union.html>

8 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R2115>

ile ilgili karar alıcılara ciddi bir tecrübe kazandırmıştır (Acartürk, 1983). Bu alanda tecrübe edilen ikinci proje ise Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi (1982-1989) olmuştur (Atsan, 2013). Sonraki dönemde aynı düşünsel paradigmanın ürünü olarak birçok proje geliştirilmiştir. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve Hazine Müsteşarlığı arasında imzalanan Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi (2008-2012) yanı sıra Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi (1990-2000), Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi (1991-2000), Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi (1992-1998) ve Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi (2004) bunlara örnek olarak verilebilir (Koç & Gül, 2006).

Türkiye 24 Ocak 1980 kararları ile ithal ikameci Kalkınma modelinden İhracat Merkezli Kalkınma modeline geçmiştir. Dünya ile uyumlu bir şekilde vuku bulan bu geçiş kalkınma politikalarında derin bir paradigma değişimini de temsil etmektedir. Bahsi geçen tarihten sonra devlet eli ile kalkınma anlayışının yerini piyasa mekanizmalarının daha iyi yönetilmesi ile kalkınma anlayışı almıştır. Washington uzlaşısı olarak da bilinen bu iktisadi anlayış gerek IMF gerekse Dünya Bankası tarafından da 1980'li yıllardan sonra hareketle savunulmuş ve tüm dünyaya dikte edilmiştir. Bu sebeple 1980'li yıllardan itibaren Türkiye kalkınma meselesi piyasa merkezli bir bakış açısı ile yönetilmeye başlanmıştır. Kayıkcı'ya (2009) göre kırsal alan yönetiminde 1980'den sonra alttan yukarı bir katılımcı yönetim geleneksel tepeden inmece yönetim zihniyetinin yerini almıştır. Bu iktisadi yaklaşım Güneydoğu Anadolu Projesini (GAP) daha en başından şekillendirmiştir. Her ne kadar Güneydoğu Anadolu Projesi ismi 1977 yılından sonra Aşağı Fırat Havzası ile Dicle Havzasında devlet eli ile geliştirilen enerji ve sulamaya odaklanan altyapı yatırımlarına verilen ortak ad olarak ortaya çıksa da GAP'ın 1989 yılından sonraki kurumsallaşması entegre bir bölgesel kalkınma misyonu doğrultusunda olmuştur. Projenin master plan çalışmalarına bakıldığında entegre kalkınma projelerinde olması gereken bütünsel bakış açısının daha en başından içselleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bütünsel bakış açısı ayrıca proje başarısını bölgesel aktörleri kapsayan piyasa işlevselliğini geliştirmek/artırmak hedefi üzerine kurmuştur (bkz. GAP, 1990; Devlet Planlama Teşkilatı, 1990b). Başka bir deyişle, GAP, piyasa mekanizmalarını öncelikleyen çok sektörlü ve entegre bir kalkınma projesi olarak tasarlanmıştır (Ökten & Çeken, 2008). Önceki merkezîyetçi kalkınma projelerinde var olan idari örgütlenmeler üzerinden geçici bir proje yönetimi geliştirmek yerine GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı merkezin yanında taşrada da ayrı bir yönetsel yapı olarak 1989 yılında örgütlenmiştir. 2009 yılından sonra ise merkez örgütlenmesi tamamen çalışma sahasına taşınmıştır (Şanlıurfa). Öte yandan GAP Master Planı, temel kalkınma senaryosunu bölgenin tarıma dayalı bir ihracat bölgesine dönüşmesi hedefi üzerine kurulamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, s. 5).

Türkiye, 2000'li yıllardan sonra AB üyeliği hedefi doğrultusunda kırsal kalkınma politikalarını AB ile uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Örneğin, 2003 yılı AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında AB kırsal kalkınma programının uygulanabilmesi için gerekli stratejilerin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır⁹. Bu minvalde, Ön Ulusal Kırsal Kalkınma Planı (ÖÜKP) (2004-2006), Türkiye'nin katılım öncesi AB'den alacağı mali yardımların AB normlarında planlanması için bir strateji çerçevesi oluşturmuştur (Yılmaz & Tolunay, 2009). Sonraki dönem üst politika belgeleri bu strateji çerçevesinde şekillenmiştir. Türkiye'nin Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planlarında, kırsal kalkınma stratejisi, tarım sektörünün rekabet yeteneğini artırmayı ve kalkınmayı yerelde teşvik edecek bir şekilde tasarlanmıştır. Bu üst politikalarla bakıldığında tarım merkezli politikaların ticari işletmelerin rekabetçiliklerinin artırılması ve verimliliğin sürdürülebilir bir şekilde desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu maksatla kalkınma projelerinin kırsal alanların rekabetçi oldukları yerel kaynak ve ürünleri öncelikleyerek geliştirilmesi hedeflenmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) döneminde geliştirilen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS-I) ve Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) döneminde geliştirilen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (KKS-II) kırsal bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmayı ve gelişmişlik düzeylerini eşitlemeyi amaçlamıştır. Burada özellikle yerel aktörlerin (sivil toplum kuruluşları, üretici kooperatifleri, kadın ve genç nüfus gibi) yerel kaynakların harekete geçirilmesini hedefleyen projelere katılımları bir öncelik olarak görülmüştür

9 https://www.ab.gov.tr/_196.html

3

ANALİZ VE BULGULAR

(bakınız: Devlet Planlama Teşkilatı, 2006; Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015). On Birinci Kalkınma Planında (2019-2023), sürdürülebilir kırsal kalkınma paradigması içerisinde yerel üretici aktörlerin (üretici birlikleri ve aile işletmeleri gibi) üretim kapasitesinin artırılması, kırsal istihdamın güçlendirilmesi, kırsalda yaşam standartlarının yükseltilmesi, yoksullukla mücadele edilerek kırsal toplumun düzenli ve yeterli gelir fırsatlarına kavuşturulması, refah seviyesinin artırılması ve kırsal nüfusun sürdürülebilir bir şekilde yerinde kalması amaçlanmıştır. 2021-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi III (KKS-III) bu amaçlar doğrultusunda şekillendirilmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021). Güncel kalkınma stratejisi direkt olarak AB politikalarına atıfta da bulunmaktadır. AB'nin IPARD III Programı ve IPA tüzükleri paralelinde KKS-III "merkezî ve yerel düzeyde güçlü yönetişime, kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyona uyumlu politikaların birbirine paralel şekilde yürütülmesini" hedeflemiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021, p. 2). Buna ek olarak iklim krizine cevaben şekillendirilen AB Yeşil Mutabakatına uyum da güncel kırsal kalkınma stratejisinin şekillendirilmesinde ciddi bir etki yaratmıştır.

2000'li yıllardan itibaren ulusal ölçekte AB merkezli değişen/gelişen kalkınma politikaları GAP eylem ve stratejilerini doğrudan şekillendirmiştir. GAP 2000'li yıllarda kırsal kalkınma yaklaşımına "katılımcılık" parametresini eklemiş ve Türkiye'de kırsal kalkınma alanında AB hibesi alan ilk kurum olmuştur (Demir, 2012, s. 7). Bu gelişme paralelinde hinterlandındaki dezavantajlı grupların fazlalığı sebebiyle GAP, 2010 yılında "Kırsal Kalkınma Projelerini Destekleme" programını başlatmıştır¹⁰. Bu raporun odağında olan

10 <https://www.dika.org.tr/duyuru/gap-kirsal-kalkinma-projeleri-destekleme-programi/13>

Adıyaman Kahta

Batman Gercüş

Diyarbakır Dicle

Gaziantep Yavuzeli

Kilis Elbeyli

Mardin Derik

Siirt Kurtalan

Şanlıurfa Halfeti

Şırnak Cizre

Entegre Kırsal Kalkınma Projesi ise "kırsal alanda yaşayan ve işlemeli tarıma uygun arazilerin az olduğu nüfusun sosyo-ekonomik yaşam koşullarının sürdürülebilir ve katılımcılık ilkesi doğrultusunda geliştirilmesi ve iyileştirilmesi" amacı ile 2011 yılında başlatılmıştır¹¹. Dünya ile uyumlu olarak KKS-III de kırsal kalkınmayı daha eklektik ve heterojen bir olgu olarak kavramsallaştırmıştır. Bu strateji belgesine göre kırsal kalkınma; temel olarak çok sayıda sektörü içeren ve farklı seviyelerdeki mekânsal etkileri olan bir politika alanıdır ve bir kırsal kalkınma politikası kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin ekonomik ve sosyal refahını artırmayı ve yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen bir süreçtir. Bu sebeple, bu belge "çok boyutlu bir kalkınma yaklaşımını ve çok sektörlü kamu politikalarını" başarılı bir kırsal kalkınma projesi için gerekli görmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021, p. 2). Bu bakış açısı, 1989 yılında kurulan GAP ile 2011 yılında kurulan DAP, DOKAP ve KOP'u kalkınma idaresi başkanlıkları tanımındaki bürokratik kalıbın ötesinde bu yapıları daha işlevsel bir eksende kalkınma programları olarak adlandırmıştır (aynısı, s. 33). Bahsi geçen bölgesel kalkınma programlarından da sektörel operasyonel programlar geliştirmeleri beklenmiştir. Bu sebeple GAP 2021-2023 eylem planı bölge programı stratejik çerçevesi geliştirmiş ve bu çerçeve içerisinde "tarımda rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir çevre" amacına uygun olarak kırsal nüfusun geliri ve yaşam kalitesini iyileştirilmesi hedefine hizmet edecek Entegre Kırsal Kalkınma Programını beşinci sektörel operasyonel programı olarak ilan etmiştir (GAP, 2021). Bu program için eylem planında şu açıklama yapılmıştır: Bölgede kırsal alanda yaşayan ve işlemeli tarıma uygun arazilerin az olduğu nüfusun sosyo ekonomik yaşam koşullarının sürdürülebilir ve katılımcılık ilkesi doğrultusunda geliştirilmesi ve iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (s.108).

Literatür taraması üzerinden yürütülen kavramsal analiz kalkınma olgusunun doğrusal bir durumsallık olmanın ötesinde sınırları belli olmayan esnek bir süreç olarak algılanması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu epistemik bilgi, araştırmanın metodolojisinin de nasıl olması gerektiği konusunda ışık tutmaktadır. Kalkınmanın eklektik doğası onun doğrusal girdi ve çıktılar üzerinden yürütülen geleneksel yaklaşımlar ile tam olarak anlaşılamayacağını çok net olarak gösterdiğinden araştırmanın yöntemi veri çeşitlemesi yaklaşımı ile şekillenmiştir. Nicel araştırma yöntemi bir kalkınma politikasının sahadaki genel etkilerini/ fotoğrafını görmek için ideal bir yaklaşım iken nitel yöntem bu genel fotoğrafın daha detaylı açıklamasını sunabilir (bkz. Newman ve Benz,1998; Bryman, 2008). Bu sebeple araştırma hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinden yararlanmıştır.

EKKP'nin yerelde yarattığı sosyo-ekonomik etkileri görmek için "EKKP ve Bileşenleri Algı-Beklenti Ölçeği" geliştirilmiş ve sahada katılımcılara anket yolu ile uygulanmıştır. Buradan elde edilen veri istatistiki bir analize tabi tutulmuştur. Bu yolla, EKKP'nin sahanın genelindeki sosyo-ekonomik etkileri ve öne çıkan parametreler tespit edilmiştir. Bu genel fotoğrafın daha detaylı açıklanması için ise yine saha da odak grup çalışması yapılmış ve kar topu yuvarlaması yöntemi ile katılımcıların söylemlerinden EKKP'nin güçlü ve gelişmeye açık yönleri tespit edilmiştir. Anket uygulamaları bireysel geri dönütler toplarken odak grup çalışması katılımcılar arasındaki etkileşimi de kapsadığından katılımcıların projeye yönelik kolektif tepkilerini ölçme imkanı vermektedir. Bunun yanında araştırmacılar proje sahasındaki 9 ilin 26 ilçesini ziyaret etmiş ve bu saha ziyaretleri yolu ile projenin yereldeki sosyo-ekonomik etkileri ile ilgili gözlemlerde bulunmuşlardır. Bu gözlemler, sahada yürütülen anket, odak grubu toplantıları (aşağıda 9 il 26 ilçede yürütülen saha araştırması fotoğraflarından örneklerle yer verilmiştir) ve ilgili literatür ile ilintili bir şekilde EKKP'ye yönelik bazı önemli değerlendirmelerin yapılmasına olanak vermiştir.

Aşağıdaki alt bölümlerde önce istatistiki analizler sonrasında da nitel analizler detaylı bir şekilde verilmiştir.

11 <http://www.gap.gov.tr/entegre-kirsal-kalkinma-projesi-sayfa-54.html>

3.1. İstatistiki Analiz Verileri ve Kısıtlar

Araştırmanın bu bölümünde, GAP BKİ tarafından hinterlandındaki 9 ilin 32 ilçesinde 2011-2022 döneminde tarım, hayvancılık, tarımsal sanayi, eğitim, turizm, gelir yaratıcı, fiziki altyapı, sosyal altyapı vb. faaliyetleri destekleyerek yerel ve bölgesel kalkınmayı güçlendirmek üzere uygulanan EKKP ve Bileşenlerinin, ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerinin incelenmesi ve paydaş ile faydalanıcılarının (katılımcıların) EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı düzeylerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. EKKP kapsamında 9 ilin 32 ilçesinde 2011-2022 döneminde 321 adet olarak uygulanan bu alt projeler: Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni, Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni, Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni, Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni ve Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni şeklinde alfabetik olarak gruplandırılabilir.

Bununla birlikte araştırmada, tarım, hayvancılık, tarımsal sanayi, eğitim, turizm, gelir yaratıcı, fiziki altyapı, sosyal altyapı vb. faaliyet alanlarında EKKP ve Bileşenleri paydaş ve faydalanıcıların (9 ilin 32 ilçesinden katılımcıların), beklentilerinin neler olduğunun istatistiki yöntemlerle belirlenmesi ve GAP BKİ tarafından bu beklentiler doğrultusunda alınması gereken politika tedbirlerinin neler olabileceğinin bilimsel açıdan ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle GAP BKİ tarafından hinterlandındaki 9 ilde ve 32 ilçede 2011-2022 döneminde uygulanan 321 adet EKKP ve Bileşenlerine dair alt projelerin sosyoekonomik etkilerinin değerlendirilmesini amaçlayan araştırma bulgularının, hinterlandındaki il ve ilçelerin yerel ve bölgesel kalkınma stratejilerin tasarlanmasında GAP BKİ'ye rehberlik edebileceği değerlendirilmektedir.

Araştırmada, 9 ilin 32 ilçesinden katılımcıların EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algı ve beklenti düzeylerinin istatistiki yöntemlerle belirlenebilmesi için gereken bilimsel veriler anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma hedef kitlesini oluşturan 9 il-32 ilçeden katılımcıların, EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı ve beklenti düzeylerinin belirlenebilmesi için ölçeklendirilmiş anket sorularını içeren "EKKP ve Bileşenleri Algı-Beklenti Ölçeği" (ABÖ) geliştirilmiştir. ABÖ geliştirilirken EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili olduğu tarım, hayvancılık, tarımsal sanayi, eğitim, turizm, gelir yaratıcı, fiziki altyapı, sosyal altyapı vb. faaliyet alanlarını konu edinen uygulamalı literatür taranarak benzeri amaçlar için oluşturulan ve güvenilirliği ile geçerliliği belirlenmiş araştırma ölçeklerinden yararlanılmıştır. Böylelikle EKKP ve Bileşenleri ABÖ'nün, uygulamalı literatürde benzeri amaçlarla geliştirilip kullanılan araştırma ölçeklerinin belli bir ölçüde uyarlanmasıyla ve araştırma ölçeği oluşturma ilkeleri gözetilerek güvenilir ve kapsamlı bir şekilde geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, bilimsel yöntemlerle geliştirilen EKKP ve Bileşenleri ABÖ, bir ön denemeye tabi tutularak gerek dilinin hedef kitlesi tarafından anlaşılabilirliği gerekse çıktılarının istatistiki analizinin proje amaçlarına uygunluğu test edilmiştir. Araştırmanın bu aşamasında hazırlanan anket formunun ön deneme uygulaması, tarım, hayvancılık, tarımsal sanayi, eğitim, turizm, gelir yaratıcı, fiziki altyapı, sosyal altyapı vb. faaliyet alanlarından gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenen 10 katılımcı üzerinden elde edilmiştir.

Hazırlanan anket formunun ilk bölümü, araştırmanın evrenini ve örneklemi oluşturan 9 ilin 32 ilçesinden katılımcıların; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, ikamet yeri ve süresi, gelir düzeyi, meslek türü ve süresi vb. açılardan niteliklerinin belirlenebilmesine yönelik sorular içermektedir. Anket formunun ikinci bölümü ise araştırmanın evrenini ve örneklemi oluşturan 9 ilin 32 ilçesinden katılımcıların, EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algılama ve beklenti düzeylerinin ölçülebilmesine yönelik olarak 5'li Likert Tutum Ölçeği kapsamındaki (1-Kesinlikle Katılıyorum, 2-Katılıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) sorulardan oluşmaktadır. Rensis Likert (1932) tarafından geliştirilen Likert Tutum Ölçeği, araştırılan konu hakkında katılımcıların herhangi bir önermeyi onaylama derecelerini ölçeklendirerek belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (bkz. Likert, 1932).

Hazırlanan anket formunun katılımcılarını, GAP BKİ tarafından 2011-2022 döneminde 321 adet alt projenin uygulandığı ve araştırmanın evreni ile örneklemindeki 9 ilin 32 ilçesinden tarım, hayvancılık, tarımsal sanayi, eğitim, turizm, gelir yaratıcı, fiziki altyapı, sosyal altyapı vb. faaliyet alanlarındaki değişimleri değerlendirebilecek niteliklere sahip katılımcılar oluşturmaktadır. GAP BKİ tarafından EKKP ve Bileşenleri kapsamında 9 ilin 32 ilçesinde ilişkili faaliyet alanlarında uygulanan projelerde gerçekleştirilen yatırımları ve sunulan hizmetleri değerlendirebilecek düzeyde bilgi birikimine sahip bu katılımcılar, proje paydaşları ve proje faydalanıcıları şeklindeki iki ayrı gruptan oluşmaktadır. Proje paydaşları niteliğindeki katılımcılar, 9 ilin 32 ilçesindeki çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarında uygulanan projelerin yürütücüsü, danışmanı veya çalışanı konumundaki görevlilerden oluşurken, proje faydalanıcıları ise uygulanan projelerin yatırım ve hizmetlerinden dolaysız bir şekilde faydalanan kişileri kapsamaktadır. Paydaş niteliğindeki bu kamu kurum-kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları: Kaymakamlıklar, İlçe Belediyeleri, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, İlçe Kültür ve Turizm Müdürlüğü İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü, Muhtarlıklar, İlçe Ziraat Odaları, Sanayi Odaları, Köylere Hizmet Götürme Birliği, Arıcılar Birliği, Kooperatifler vb. oluşmaktadır.

Bu kapsamda, araştırmanın evrenini (ana kütle) GAP BKİ tarafından hinterlandındaki 9 ilin 32 ilçesine bağlı farklı köylerde/mahallelerde 2011-2022 döneminde EKKP ve Bileşenleri kapsamında uygulanan 321 adet alt proje oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini oluşturan GAP BKİ hinterlandındaki 9 il, 32 ilçe ve 321 adet alt projeden örneklem (saha çalışmalarıyla anketlere dayalı verileri toplanan örnekler) ise 9 ilin tamamını kapsayacak ve ana kütleli ilçe sayısı, proje sayısı ve proje bütçesi açısından temsil edebilecek şekilde sistematik örnekleme yapılarak belirlenmektedir. Bu yaklaşımla projelerin tümünde araştırmanın örneklemini ana kütleli il sayısı, ilçe sayısı, proje sayısı ve proje bütçesi açısından minimum %80 oranında temsil edebilecek şekilde belirlenmeye çalışılmış ve/fakat saha çalışması esnasında proje paydaşları veya faydalanıcılarının bazılarının ulaşılabilmesi ve/ya bazılarının hatalı-eksik beyanda bulunması, örneklemin yeniden boyutlandırılmasını gerektirmiştir. Araştırmada EKKP ve Bileşenlerinin evren ve örneklem yapısını gösteren bilgiler ile EKKP ve Bileşenleri için ayrı ayrı yapılan sistematik örneklem bulguları Tablo 3.1'de sunulmaktadır.

Tablo 3.1: EKKP ve Bileşenlerinin Evren ve Örneklem Bilgileri

EKKP ve Bileşenlerinin Proje Bilgileri		EKKP	AGB	EEB	SAGB	TGB	TDGB	TSGB	HGB	ARGB	BGB	BAGB
Evren	Toplam Proje Sayısı	321	11	13	66	22	13	7	32	34	88	35
	Toplam Proje Bütçesi	461.311.632	18.113.634	15.398.575	100.841.953	43.188.503	22.250.171	22.425.844	35.490.205	54.436.784	109.858.178	39.307.780
	Projenin Uygulandığı İl Sayısı	9	6	7	9	8	8	4	9	8	9	8
	Projenin Uygulandığı İlçe Sayısı	32	8	8	24	11	11	5	19	19	24	19
Örneklem	Toplam Proje Sayısı	299	11	13	66	20	13	5	29	33	82	27
	Toplam Proje Bütçesi	432.873.956	18.113.634	15.398.575	100.841.953	39.881.329	22.250.171	16.409.838	31.561.591	52.734.654	103.830.997	31.851.210
	Projenin Uygulandığı İl Sayısı	9	6	7	9	7	8	4	9	8	9	8
	Projenin Uygulandığı İlçe Sayısı	26	8	8	24	10	10	4	16	18	20	16
Örneklemenin Evreni Temsil Etme Oranı	Toplam Proje Sayısı Açısından	93,1	100	100	100	90,9	100	71,4	90,6	97,1	93,2	77,1
	Toplam Proje Bütçesi Açısından	93,8	100	100	100	92,3	100	73,2	88,9	96,9	94,5	81,0
	Projenin Uygulandığı İl Sayısı Açısından	100	100	100	100	87,5	100	100	100	100	100	100
	Projenin Uygulandığı İlçe Sayısı Açısından	81,3	100	100	100	90,9	90,9	80,0	84,2	94,7	83,3	84,2

Not: Tablodaki kısaltmalardan EKKP (Entegre Kırsal Kalkınma Projesini), AGB (Altyapının Geliştirilmesi Bileşenini), EEB (Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşenini), SAGB (Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşenini), TGB (Turizmin Geliştirilmesi Bileşenini), TDGB (Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşenini), TSGB (Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşenini), HGB (Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşenini), ARGB (Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşenini), BGB (Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşenini), BAGB (Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşenini) göstermektedir. Tabloda Toplam Proje Bütçesi, tamamlanan EKKP ve Bileşenlerinin Tüketici Fiyat Endeksinin (2023-Ocak) değerleri ile reelleştirilen TL cinsinden bütçe değerlerini gösterirken, Toplam Proje Sayısı 2011-2022 döneminde tamamlanmış projelerin sayısını belirtmektedir.

Kaynak: GAP BKİ 2023 EKKP verileri ve araştırmacıların hesaplamaları.

Tablo 3.1 incelendiğinde, GAP BKİ tarafından hinterlandındaki il ve ilçelerde EKKP ve Bileşenlerinin kapsamında uygulanan alt projelerin il, ilçe ve adet sayıları ile bütçelerine ilişkin evren ve örneklem bilgilerinin EKKP ve Bileşenlerine göre farklıklar gösterdiği görülmektedir. Tablo 3.1'deki bilgiler EKKP ve Bileşenlerinde örneklemenin evreni temsil etme oranları açısından incelendiğinde, Toplam Proje Sayısı Açısından %71,4, Toplam Proje Bütçesi Açısından %73,2, Projenin Uygulandığı İl Sayısı Açısından %87,5 ve Projenin Uygulandığı İlçe Sayısı Açısından %80,0 ve üzerinde temsil etme oranlarına ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Tablo 3.1 incelendiğinde, Toplam Proje Sayısı, Toplam Proje Bütçesi ve Projenin Uygulandığı İlçe Sayısı Açısından en düşük temsil oranlarının Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeninde; Projenin Uygulandığı İl Sayısı açısından ise Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninde olduğu görülmektedir. EKKP ve Diğer Bileşenlerde ise temsil etme oranlarının en düşük olan bu değerlerin üzerinde olduğu da yine Tablo 3.1'in incelenmesinden anlaşılabilmektedir. Tablo 3.1'in incelemesinden anlaşılabilen bu bulgular, EKKP ve Bileşenlerinin tümünde araştırma örneklemine %95 güven aralığı içerisinde ve %5 örneklem hatası ölçütlerini karşılayabilecek bir şekilde belirlendiğini göstermektedir.

Tablo 3.1'deki ölçütler gözetilerek EKKP ve Bileşenleri için hazırlanan anket formlarının, araştırmanın örneklemini oluşturan GAP BKİ hinterlandındaki 9 ilin 26 ilçesinde uygulanan 299 adet projenin paydaşı veya faydalanıcısı konumundaki katılımcılar tarafından doldurularak cevaplandırılması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemindeki EKKP ve Bileşenleri katılımcılarının hazırlanan anket formlarını cevaplandırmaları 11-28 Eylül 2023 tarihleri arasında yürütülen saha çalışması sırasında yüz yüze veya sonrasında çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiş ve geri dönüşlerde hatalı olduğu belirlenen cevaplı anket formları dışlanarak araştırmanın örneklemini kesinleştirilmiştir.

3.2. İstatistikî Analiz Metodolojisi ve Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, GAP BKİ hinterlandındaki 9 ilin 26 ilçesinde uygulanan 299 adet alt projenin paydaş ve faydalanıcı konumundaki katılımcılarının, EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algı ve beklenti düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla uygulamalı literatürdeki çalışmalardan yararlanılarak ve araştırma ölçeği oluşturma ilkeleri gözetilerek geliştirilen EKKP ve Bileşenleri ABÖ'ye verdikleri cevaplardan derlenen anket verileri, araştırmanın hedefleri doğrultusunda nicel analiz yöntemleri kullanılarak incelenmektedir.

Bu kapsamda, araştırmada ilk olarak katılımcıların EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algı ve beklenti düzeylerini belirlemek üzere anket formuna verdikleri cevaplardan derlenen verilere Frekans Analizi (FA) uygulanmakta ve verilerin frekans sıklığı ile yüzde dağılımları betimsel analiz tekniğiyle araştırılmaktadır. Böylelikle, katılımcıların; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek türü ve süresi vb. başlıklardaki niteliklerinin betimsel olarak incelenmesi ve ilişkili faaliyet alanlarında EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı ve beklentilerinin sunulan önermelere katılım düzeyleri üzerinden belirlenmesi amaçlanmaktadır. Akabinde araştırmada katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek türü ve süresi vb. başlıklardaki nitelikleriyle EKKP ve Bileşenlerine yönelik algılama ve beklenti düzeyleri arasındaki ilişkiler Ki-Kare (χ^2) istatistikî analiz yöntemiyle incelenmektedir. Ki-Kare (χ^2) istatistikî analizi, değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde kullanılmakta ve değişkenlerin gözlemlenen ve beklenen değerleri arasındaki ortak dağılımların anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmektedir (Güriş ve Astar, 2015: 265-266). Böylelikle, birbirinden bağımsız grupların ortalamalarının karşılaştırılması esasına dayanan Ki-Kare (χ^2) analiziyle katılımcıların, EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı ve beklenti düzeylerinin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek türü ve süresi vb. başlıklardaki niteliklerine göre istatistikî açıdan anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi tasarlanmıştır. Araştırmanın örneklemindeki EKKP ve Bileşenleri katılımcılarının hazırlanan anket formlarına verdikleri cevaplardan derlenen anket verilerinin, nicel verilere dönüştürülmesinde ve verilerin istatistikî analizlerinde SPSS (Statistical Program for Social Scientists) 27.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. GAP BKİ hinterlandındaki 9 ilin 26 ilçesinde uygulanan 299 adet projenin paydaş ve faydalanıcı konumundaki katılımcılarının, algı

ve beklenti düzeylerini belirlemek üzere gerçekleştirilen FA ve bulguları sırasıyla aşağıdaki alt bölümlerde sunulmaktadır.

3.2.1. EKKP ve Bileşenleri Katılımcılarının Niteliksel Özelliklerine Ait İstatistikî Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, GAP BKİ hinterlandındaki 9 ilin 26 ilçesinde uygulanan 299 adet projenin paydaş ve faydalanıcı konumundaki EKKP ve Bileşenleri katılımcılarının, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek türü ve süresi vb. açılardan niteliksel özellikleri Frekans Analiziyle (FA) araştırılmakta ve Frekans (F) ile Yüzdelik Dağılımları (%) betimsel açıdan değerlendirilmektedir. Araştırma örneklemindeki EKKP ve Bileşenleri katılımcılarının niteliksel özelliklerinin Frekans Analiziyle betimsel olarak incelendiği bu bölümde, katılımcıların Cinsiyet, Yaş Aralığı, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Aylık Gelir Düzeyi vb. başlıklardaki niteliksel özelliklerine ait betimleyici istatistikler belirli bir sıralama gözetilerek aşağıdaki tablolarda değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, araştırma örneklemindeki EKKP ve Bileşenleri katılımcılarının; Cinsiyetiniz, Yaş Aralığınız, Medeni Durumunuz, Eğitim Düzeyiniz, Bireysel Aylık Gelir Düzeyiniz, Hanenizdeki Birey Sayısı şeklindeki 1. Kısım sorulara verdikleri cevaplara ilişkin Frekans Analizi sonuçları Tablo 3.2’de sunulmaktadır.

Tablo 3.2 Entegre Kırsal Kalkınma Projesi açısından incelendiğinde, EKKP katılımcılarının %84’ünü erkeklerin, %91,3’ünü 31 ve üzeri yaştakilerin, %88,2’sini evlilerin, %56,8’ini orta ve yüksek öğretim mezunlarının, %65,2’sini bireysel aylık geliri 10.001 Türk Lirası (TL) ve üzerinde olanların ve %59,5’inin hanelerinde 1-5 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, AGB katılımcılarının %95’ini erkeklerin, %90,3’ünü 31 ve üzeri yaştakilerin, %90’ını evlilerin, %65’ini orta ve yüksek öğretim mezunlarının, %60’ını bireysel aylık geliri 20.001 Türk Lirası (TL) ve üzerinde olanların ve %65’inin hanelerinde 3-5 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni açısından incelendiğinde, EEB katılımcılarının %83’ünü erkeklerin, %70,2’sini 31-50 yaştakilerin, %76,6’sını evlilerin, %91,6’sını lisans ve lisans üstü mezunlarının, %87,2’sini bireysel aylık geliri 15.001-20.000 Türk Lirası (TL) olanların ve %72,3’ünün hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, SAGB katılımcılarının %75,2’sini erkeklerin, %75,2’sini 31-50 yaştakilerin, %87,6’sını evlilerin, %65,9’unu lisans ve lisans üstü mezunlarının, %60,5’ini bireysel aylık geliri 20.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %93,9’unun hanelerinde 1-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, TGB katılımcılarının %62,5’ini erkeklerin, %95,8’ini 18-50 yaştakilerin, %87,5’ini evlilerin, %54,2’sini lisans ve lisans üstü mezunlarının, %58,3’ünü bireysel aylık geliri 20.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %91,7’sinin hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni açısından incelendiğinde, TDGB katılımcılarının %57,6’sını kadınların, %86,5’ini 18-50 yaştakilerin, %86,4’ünü evlilerin, %45,8’ini lise, ön lisans ve lisans mezunlarının, %45,8’ini bireysel aylık geliri 15.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %76,6’sının hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 3.2 Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, TSGB katılımcılarının %53,8'ini kadınların, %84,6'ini 31-50 yaştakilerin, %84,6'sını evlilerin, %69,2'sini lisans ve lisans üstü mezunlarının, %92,3'ünü bireysel aylık geliri 10.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %93,3'ünün hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, HGB katılımcılarının %90,2'sini erkeklerin, %82,9'unu 31-60 yaştakilerin, %90,2'sini evlilerin, %47,6'sını ilköğretim ve ortaokul mezunlarının, %56,1'ini bireysel aylık geliri 15.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %79,3'ünün hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, ARGB katılımcılarının %94,5'ini erkeklerin, %65,9'unu 41-60 yaştakilerin, %92,8'ini evlilerin, %35,7'sini ilköğretim mezunlarının, %63,6'sını bireysel aylık geliri 10.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %75,2'sinin hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, BGB katılımcılarının %94,1'ini erkeklerin, %78,6'sını 31-60 yaştakilerin, %90,3'ünü evlilerin, %56,7'sini ilköğretim, ortaokul ve lise mezunlarının, %63,5'ini bireysel aylık geliri 10.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %74,4'ünün hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.2 Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, BAGB katılımcılarının %82,1'ini erkeklerin, %78,6'sını 31-60 yaştakilerin, %82,1'ini evlilerin, %50'sini lisans ve lisans üstü mezunlarının, %52,4'ünü bireysel aylık geliri 20.000 Türk Lirası (TL) ve üzeri olanların ve %81'inin hanelerinde 3-8 arasında birey bulunanların oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 3.2: EKKP ve Bileşenleri Katılımcılarının Niteliksel Özellikleri-1

Niteliksel Özellikler-1		EKKP		AGB		EEB		SAGB		TGB		TDGB		TSGB		HGB		ARGB		BGB		BAGB	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cinsiyet	Kadın	111	16,0	1	5,0	8	17,0	32	24,8	9	37,5	34	57,6	7	53,8	8	9,8	7	5,4	14	5,9	15	17,9
	Erkek	581	84,0	19	95,0	39	83,0	97	75,2	15	62,5	25	42,4	6	46,2	74	90,2	122	94,5	224	94,1	69	82,1
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Yaş Aralığı	18-30	67	9,7	1	5,0	11	23,4	17	13,2	5	20,8	9	15,3	--	--	4	4,9	6	4,7	18	7,6	8	9,5
	31-40	170	24,6	6	30,0	18	38,3	52	40,3	6	25,0	18	30,5	8	61,5	22	26,8	19	14,7	49	20,6	25	29,8
	41-50	209	30,2	9	45,0	15	31,9	45	34,9	12	50,0	24	40,7	3	23,1	24	29,3	40	31,0	68	28,6	28	33,3
	51-60	166	24,0	3	15,0	3	6,4	12	9,3	1	4,2	3	5,1	2	15,4	22	26,8	45	34,9	70	29,4	13	15,5
	51-70	64	9,2	1	5,0	--	--	1	0,8	--	--	4	6,8	--	--	8	9,8	16	12,4	27	11,3	8	9,5
	71+	16	2,3	--	--	--	--	2	1,6	--	--	1	1,7	--	--	2	2,4	3	2,3	6	2,5	2	2,4
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Medeni Durum	Bekâr	82	11,8	2	10,0	11	23,4	16	12,4	3	12,5	8	13,6	2	15,4	8	9,8	10	7,8	23	9,7	15	17,9
	Evli	610	88,2	18	90,0	36	76,6	113	87,6	21	87,5	51	86,4	11	84,6	74	90,2	119	92,8	215	90,3	69	82,1
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Eğitim Düzeyi	İlkokul	200	28,9	3	15,0	3	6,4	8	6,2	1	4,2	11	18,6	2	15,4	29	35,4	46	35,7	71	29,8	16	19,0
	Ortaokul	84	12,1	4	20,0	--	--	6	4,7	1	4,2	6	10,2	1	7,7	10	12,2	12	9,3	38	16,0	13	15,5
	Lise	108	15,6	4	20,0	1	2,1	20	15,5	7	29,2	13	22,0	1	7,7	6	7,3	21	16,3	26	10,9	9	10,7
	Ön Lisans	37	5,3	1	5,0	--	--	9	7,0	2	8,3	8	13,6	--	--	3	3,7	8	6,2	12	5,0	4	4,8
	Lisans	186	26,9	4	20,0	32	68,2	58	45,0	10	41,7	11	18,6	7	53,8	24	29,3	30	23,3	63	26,5	32	38,1
	Lisans Üstü	62	9,0	4	20,0	11	23,4	27	20,9	3	12,5	6	10,2	2	15,4	9	11,0	10	7,8	23	9,7	10	11,9
	Okur-Yazar	15	2,2	--	--	--	--	1	0,8	--	--	4	6,8	--	--	1	1,2	2	1,6	5	2,1	--	--
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Bireysel Aylık Gelir Düzeyi	0-8.506	146	21,1	--	--	--	--	10	7,8	1	4,2	23	39,0	1	7,7	17	20,7	25	19,4	56	23,5	14	16,7
	8.506-10.000	94	13,6	1	5,0	2	4,3	13	10,1	6	25,0	5	8,5	--	--	9	11,0	22	17,1	31	13,0	8	9,5
	10.001-15.000	129	18,6	5	25,0	3	6,4	16	12,4	2	8,3	4	6,8	3	23,1	10	12,2	28	21,7	49	20,6	11	13,1
	15.001-20.000	68	9,8	2	10,0	41	87,2	12	9,3	1	4,2	3	5,1	2	15,4	8	9,8	17	13,2	20	8,4	7	8,3
	20.001	255	36,8	12	60,0	1	2,1	78	60,5	14	58,3	24	40,7	7	53,8	38	46,3	37	28,7	82	34,5	44	52,4
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Hanenizdeki Birey Sayısı	1-2	93	13,4	3	15,0	13	27,7	18	14,0	2	8,3	8	13,6	1	7,7	11	13,4	16	12,4	27	11,3	15	17,9
	3-5	319	46,1	13	65,0	27	57,4	77	59,7	18	75,0	34	57,6	10	76,9	41	50,0	58	45,0	108	45,4	47	56,0
	6-8	200	28,9	4	20,0	7	14,9	26	20,2	4	16,7	13	22,0	2	15,4	24	29,3	39	30,2	69	29,0	21	25,0
	9-11	54	7,8	--	--	--	--	5	3,9	--	--	3	5,1	--	--	3	3,7	13	10,1	27	11,3	1	1,2
	12+	26	3,8	--	--	--	--	3	2,3	--	--	1	1,7	--	--	3	3,7	3	2,3	7	2,9	--	--
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100

Not: Tablodaki kısaltmalardan EKKP (Entegre Kırsal Kalkınma Projesini), AGB (Altyapının Geliştirilmesi Bileşenini), EEB (Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşenini), SAGB (Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşenini), TGB (Turizmin Geliştirilmesi Bileşenini), TDGB (Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşenini), TSGB (Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşenini), HGB (Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşenini), ARGB (Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşenini), BGB (Bitkisel Üretim Geliştirilmesi Bileşenini), BAGB (Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşenini) göstermektedir.

Araştırma örneklemindeki EKKP ve Bileşenleri katılımcılarının; Sosyal Güvenceniz, Mesleğiniz, Mesleğinizde Geçirdiğiniz Süre, Projedeki (Bileşendeki) Konumunuz, Projeden (Bileşenden) Faydalanma Süreniz, İkamet Süreniz şeklindeki 2. Kısım sorulara verdikleri cevaplara ilişkin Frekans Analizi sonuçları Tablo 3.3'te sunulmaktadır.

Tablo 3.3 Entegre Kırsal Kalkınma Projesi açısından incelendiğinde, EKKP katılımcılarının %46,7'sinin SGK'lı, %47,8'inin çiftçi, %36'sının mesleğinde 20 seneden fazla çalıştığı, %57,9'unun proje faydalanıcısı olduğu, %67,6'sının projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %52,4'ünün proje yapılan ilde 20 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, AGB katılımcılarının %55'inin SGK'lı, %60'ının kamu çalışanı, %40'ının mesleğinde 1-5 senedir çalıştığı, %30'unun proje faydalanıcısı olduğu, %60'ının projeden 6-11 yıldır yararlandığı, %45'inin proje yapılan ilde 20 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni açısından incelendiğinde, EEB katılımcılarının %53,2'sinin SGK'lı, %93,6'sının kamu çalışanı, %70,2'sinin mesleğinde 11-20 senedir çalıştığı, %44,7'sinin proje faydalanıcısı olduğu, %76,6'sının projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %57,4'ünün proje yapılan ilde 1-15 senedir ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, SAGB katılımcılarının %61,2'sinin SGK'lı, %77,5'inin kamu çalışanı, %68,3'ünün mesleğinde 1-15 senedir çalıştığı, %37,2'sinin proje faydalanıcısı olduğu, %65,9'unun projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %50,4'ünün proje yapılan ilde 1-15 senedir ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, TGB katılımcılarının %58,3'ünün SGK'lı, %66,7'sinin kamu çalışanı, %66,7'sinin mesleğinde 6-15 senedir çalıştığı, %41,7'sinin proje danışmanı olduğu, %66,7'sinin projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %54,2'sinin proje yapılan ilde 20 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni açısından incelendiğinde, TDGB katılımcılarının %49,2'sinin SGK'lı, %33,9'unun kamu çalışanı, %72,8'inin mesleğinde 1-15 senedir çalıştığı, %55,9'unun proje faydalanıcısı olduğu, %96,9'unun projeden 1-8 yıldır yararlandığı, %50,8'inin proje yapılan ilde 1-15 senedir ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, TSGB katılımcılarının %46,2'sinin SGK'lı ve emekli sandığına bağlı olduğu, %69,2'sinin kamu çalışanı, %53,9'unun mesleğinde 6-15 senedir çalıştığı, %38,5'inin proje faydalanıcısı olduğu, %92,3'ünün projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %69,3'ünün proje yapılan ilde 1-10 senedir ikamet ettiği görülmektedir.

Tablo 3.3 Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, HGB katılımcılarının %35,4'ünün Bağ-Kur'lu, %48,8'inin çiftçi, %40,3'ünün mesleğinde 20 seneden fazladır çalıştığı, %51,2'sinin proje faydalanıcısı olduğu, %85,4'ünün projeden 3-11 yıldır yararlandığı, %59,7'sinin proje yapılan ilde 20 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, ARGB katılımcılarının %41,9'unun SGK'lı, %62'sinin çiftçi, %52,7'sinin mesleğinde 6-20 senedir çalıştığı, %62,8'inin proje faydalanıcısı olduğu, %66,7'sinin projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %72,9'unun proje yapılan ilde 16 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Bitkisel Üretim Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, BGB katılımcılarının %48,7'sinin SGK'lı, %55,9'unun çiftçi, %44,9'unun mesleğinde 20 seneden fazla çalıştığı, %58,4'ünün proje faydalanıcısı olduğu, %66,8'inin projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %57,2'sinin proje yapılan ilde 20 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir. Tablo 3.3 Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni açısından incelendiğinde, BAGB katılımcılarının %39,3'ünün SGK'lı, %52,4'ünün kamu çalışanı, %58,3'ünün mesleğinde 1-15 senedir çalıştığı, %45,2'sinin proje faydalanıcısı olduğu, %71,4'ünün projeden 3-8 yıldır yararlandığı, %47,6'sının proje yapılan ilde 20 seneden fazla ikamet ettiği görülmektedir.

Tablo 3.3: EKKP ve Bileşenleri Katılımcılarının Niteliksel Özellikleri-2

Niteliksel Özellikler-2		EKKP		AGB		EEB		SAGB		TGB		TDGB		TSGB		HGB		ARGB		BGB		BAGB	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Sosyal Güvence	SGK	323	46,7	11	55,0	25	53,2	79	61,2	14	58,3	29	49,2	6	46,2	26	31,7	54	41,9	115	48,7	33	39,3
	GSS	56	8,1	--	--	1	2,1	2	1,6	1	4,2	9	15,3	--	--	5	6,1	14	10,9	17	7,1	4	4,8
	Özel Sigorta	5	0,7	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	2	1,6	1	0,4	1	1,2
	Bağ-Kur	130	18,8	5	25,0	2	4,3	5	3,9	1	4,2	3	5,1	1	7,7	29	35,4	26	20,2	42	17,6	16	19,0
	Emekli Sandığı	146	21,1	3	15,0	19	40,4	43	33,3	5	20,8	12	20,3	6	46,2	22	26,3	28	20,2	51	21,4	27	32,1
	Sosyal Güvencesiz	32	4,6	1	5,0	--	--	--	--	3	12,5	6	10,2	--	--	--	--	7	5,4	12	5,0	-3	3,6
Toplam		692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Meslek	Çiftçi	331	47,8	7	35,0	2	4,3	15	11,6	--	--	14	23,7	4	30,8	40	48,8	80	62,0	133	55,9	36	42,9
	Kamu Çalışanı	268	38,7	12	60,0	44	93,6	100	77,5	16	66,7	20	33,9	9	69,2	37	45,1	36	27,9	82	34,5	44	52,4
	Diğer	93	13,4	1	5,0	1	2,1	14	10,9	8	33,3	25	42,4	--	--	5	6,1	13	10,1	23	9,7	4	4,8
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Meslekte Geçirilen Süre	1-5	134	19,4	8	40,0	7	14,9	30	23,3	1	4,2	15	25,4	2	15,4	11	13,4	15	11,6	42	17,6	17	20,2
	6-10	131	18,9	1	5,0	4	8,5	38	29,5	10	41,7	17	28,8	3	23,1	11	13,4	27	20,9	30	12,6	14	16,7
	11-15	93	13,4	3	15,0	9	19,1	20	15,5	6	25,0	11	18,6	4	30,8	16	19,5	20	15,5	32	13,4	18	21,4
	16-20	85	12,3	3	15,0	24	51,1	17	13,2	3	12,5	5	8,5	--	--	11	13,4	21	16,3	27	11,3	7	8,3
	21-25	59	8,5	2	10,0	3	6,4	11	8,5	1	4,2	5	8,5	1	7,7	8	9,8	13	10,1	17	7,1	3	3,6
	26+	190	27,5	3	15,0	--	--	13	10,1	3	12,5	6	10,2	3	23,1	25	30,5	33	25,6	90	37,8	25	29,8
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Projedeki (Bileşendeki) Konum	Proje Faydalancısı	401	57,9	6	30,0	21	44,7	48	37,2	4	16,7	33	55,9	5	38,5	42	51,2	81	62,8	139	58,4	38	45,2
	Proje Yürütücüsü	56	8,1	5	25,0	4	8,5	19	14,7	7	29,2	14	23,7	1	7,7	11	13,4	10	7,8	26	10,9	17	20,2
	Proje Çalışanı	53	7,7	1	5,0	1	2,1	13	10,1	3	12,5	6	10,2	4	30,8	10	12,2	7	5,4	20	8,4	5	6,0
	Proje Danışmanı	6	0,9	--	--	--	--	--	--	10	41,7	--	--	--	--	--	--	1	0,8	3	1,3	4	4,8
	Diğer	176	25,4	8	40,0	21	44,7	49	38,0	--	--	6	10,2	3	23,1	19	23,2	30	23,3	50	21,0	20	23,8
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
Projeden (Bileşenden) Faydalanma Süresi	1-2	125	18,1	2	10,0	5	10,6	28	21,7	4	16,7	19	32,2	1	7,7	10	12,2	21	16,3	36	15,1	13	15,5
	3-5	261	37,7	5	25,0	25	53,2	42	32,6	6	25,0	13	22,0	4	30,8	40	48,8	54	41,9	94	39,5	32	38,1
	6-8	207	29,9	6	30,0	11	23,4	43	33,3	10	41,7	25	42,4	8	61,5	14	17,1	32	24,8	65	27,3	28	33,3
	9-11	81	11,7	6	30,0	5	10,6	13	10,1	4	16,7	1	1,7	--	--	16	19,5	19	14,7	33	13,6	9	10,7
	12+	18	2,6	1	5,0	1	2,1	3	2,3	--	--	1	1,7	--	--	2	2,4	3	2,3	10	4,2	2	2,4
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100
İkamet Süresi	1-5	89	12,9	4	20,0	13	27,7	24	18,6	3	12,5	7	11,9	3	23,1	10	12,2	12	9,3	26	10,9	14	16,7
	6-10	81	11,7	3	15,0	9	19,1	24	18,6	3	12,5	10	16,9	6	46,2	13	15,9	12	9,3	24	10,1	9	10,7
	11-15	79	11,4	1	5,0	5	10,6	17	13,2	3	12,5	13	22,0	--	--	5	6,1	11	8,5	26	10,9	12	14,3
	16-20	80	11,6	3	15,0	4	8,5	13	10,1	2	8,3	4	6,8	--	--	5	6,1	18	14,0	26	10,9	9	10,7
	21-25	52	7,5	1	5,0	2	4,3	4	3,1	3	12,5	4	6,8	--	--	12	14,6	12	9,3	14	5,9	2	2,4
	26+	311	44,9	8	40,0	14	29,8	47	36,4	10	41,7	21	35,6	4	30,8	37	45,1	64	49,6	122	51,3	38	45,2
	Toplam	692	100	20	100	47	100	129	100	24	100	59	100	13	100	82	100	129	100	238	100	84	100

Not: Tablodaki kısaltmalar hakkında detaylı bilgi için bakınız: Tablo 3.2.

3.2.2. EKKP ve Bileşenleri Katılımlarının Algı-Beklenti Düzeylerine Ait İstatistikî Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, GAP BKİ hinterlandındaki 9 ilin 26 ilçesinde uygulanan 299 adet projenin paydaş ve faydalanıcı konumundaki katılımcılarının, EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algı ve beklenti düzeyleri Frekans Analiziyle (FA) araştırılmakta ve Frekans (F) ile Yüzdelik Dağılımları (%) betimsel açıdan değerlendirilmektedir. Bu kapsamda araştırmanın bu bölümünde öncelikle paydaş ve faydalanıcı konumundaki katılımcıların ilişkili faaliyet alanlarında EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı ve beklenti düzeylerini belirlemek üzere sunulan farklı sayıdaki önermelerin güvenilirliği Cronbach's Alpha analizleriyle incelenmektedir. EKKP ve Bileşenleri kapsamında sunulan önermelerin güvenilirliğine yönelik Cronbach's Alpha değerlerinin: Entegre Kısal Kalkınma Projesinde (0,88), Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninde (0,96), Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninde (0,98), Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninde (0,98), Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninde (0,97), Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeninde (0,98), Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeninde (0,97), Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninde (0,98), Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninde (0,98), Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeninde (0,98) ve Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeninde (0,98) olarak hesaplandığı belirlenmektedir. İlişkili faaliyet alanlarında EKKP ve Bileşenlerine yönelik önermelerin güvenilirliğini belirten Cronbach's Alpha değerlerinin 1,00 değerine çok yakın olduğunu gösteren bu bulgular, ilgili önermelere dayalı olarak yapılan değerlendirmelerin oldukça güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. İlgili önermelerin güvenilir olduklarının belirlenmesinin ardından araştırma örneklemindeki katılımcıların, EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algılama ve beklenti düzeylerini değerlendirmek üzere gerçekleştirilen Frekans Analizlerine ait istatistikî bulgular sırasıyla aşağıdaki alt bölümlerde sunulmaktadır.

Araştırma örneklemindeki katılımcıların EKKP Bileşenlerinin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik genel algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan “Bileşeni Başarılı Buluyorum” ve “Bileşen Kapsamında Sunulan Hizmetler Yeterlidir” şeklindeki 2 temel önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları Şekil 3.1’de raporlanmaktadır.

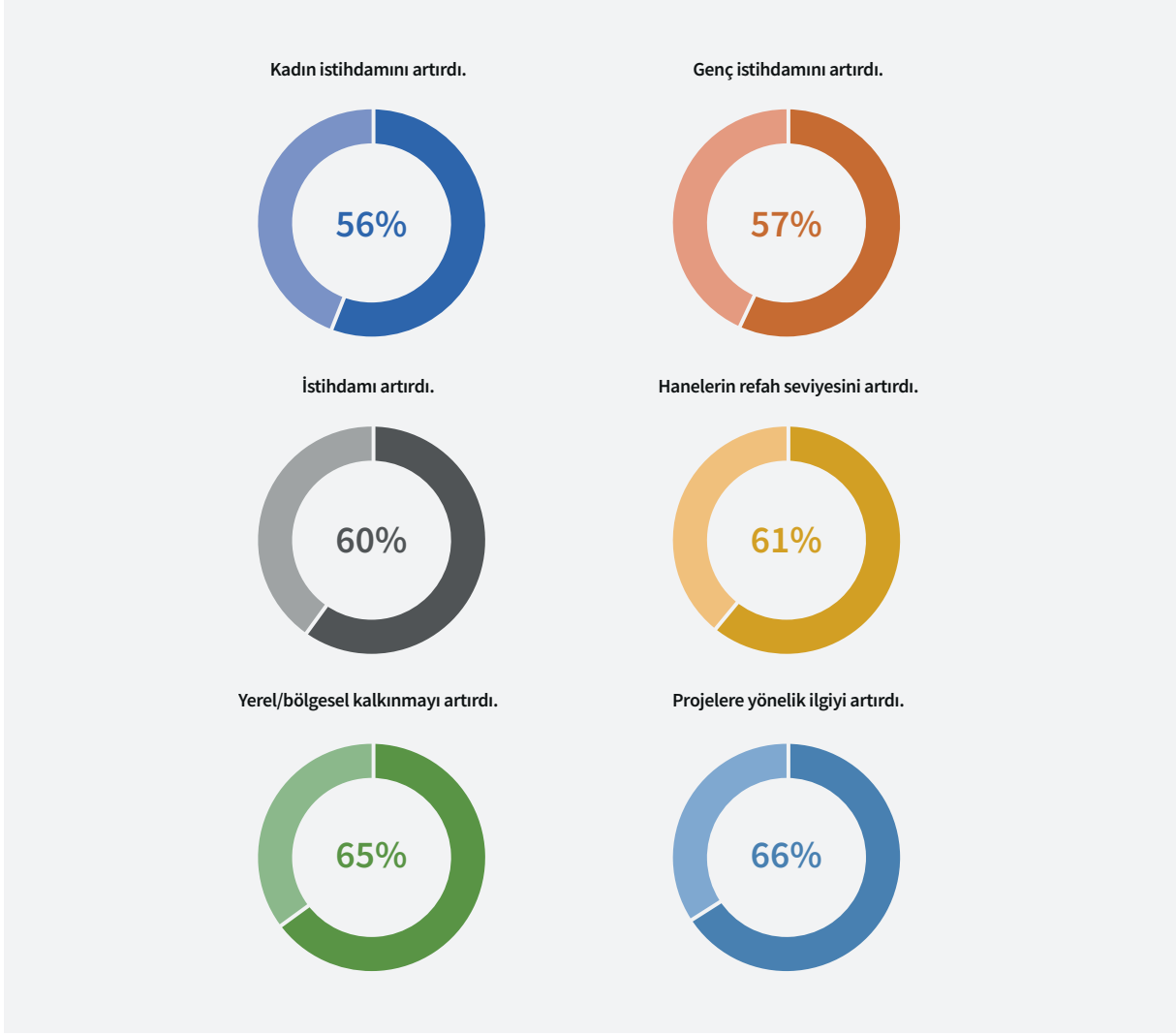

Şekil 3.1: EKKP ve Bileşenleri Temel Önergelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.1 incelendiğinde, örneklemdaki katılımcıların en başarılı bulduğu EKKP Bileşeninin Arcılığın Geliştirilmesi Bileşeni (%57) olduğu ve bunu Altyapının Geliştirilmesi (%55), Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi (%55), Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi (%55) ve Hayvancılığın Geliştirilmesi (%52) Bileşenlerinin izlediği görülmektedir. Örneklemdaki katılımcıların, diğer EKKP Bileşenlerinin başarı durumuna yönelik algılama düzeyleri, benzer bir şekilde Şekil 3.1’den takip edilebilmektedir. Örneklemdaki katılımcıların içeriğinde sunulan hizmetleri en yeterli buldukları EKKP Bileşeninin ise Altyapının Geliştirilmesi (%45) Bileşeni olduğu ve bunu Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi (%42), Hayvancılığın Geliştirilmesi (%42), Arcılığın Geliştirilmesi (%41) ve Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi (%41) Bileşenlerinin izlediği yine Şekil 3.1’den görülmektedir. Örneklemdaki katılımcıların, diğer EKKP Bileşenleri kapsamında sunulan hizmetlerin yeterliliğine yönelik algılama düzeyleri, Şekil 3.1’den takip edilebilmektedir.

3.2.2.1. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 26 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve öne çıkan bulgular Şekil 3.2'de sunulmaktadır.

Şekil 3.2: Entegre Kırsal Kalkınma Projesi Önermelerinin Frekans Analizinden Öne Çıkan Bulgular

EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin uygulandığı düzeylerde; içe göçü artırdığını (%49), dışa göçü azalttığını (%48), genel istihdamı (%60), kadınların istihdamını (%56) ve gençlerin istihdamını (%56) artırdığını belirtmektedir. Bununla beraber katılımcılar proje konusu hakkında destekleyici (mesleki, teknik vb.) eğitim sağlandığını (%57), düzenlenen destekleyici eğitimlerden faydalandığını (%44), destekleyici eğitimlerin bilgi, beceri ve yetkinliğini artırdığını (%53) ve düzenlenecek destekleyici eğitimlere katılmak istediğini (%71) ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin yerel/bölgesel kalkınmayı (%65), ulaşım imkânlarını (%53), hanelerin ortalama gelir düzeyini (%61), hanelerin yaşam kalitesini (refah seviyesini) (%61), hanelerin yaşam memnuniyetini (%59), girişimcilik faaliyetlerini (%64), kadınların girişimcilik faaliyetlerini (%57) ve gençlerin girişimcilik faaliyetlerini (%59) artırdığını belirtmiştir. Buna ek olarak Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif mekânların sayısını ve/veya niteliğini (%50), sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin sayısını (%47) ve faaliyetlere katılım oranını (%49) artırdığı ortaya koyulmuştur.

Katılımcılar Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin projelere yönelik ilgiyi (%66), nitelikli proje hazırlama kapasitesini (%59), proje sayısını (%65), yerel kalkınma aktörleri (üretici, belediye, mülki idare, sivil toplum, vb.) arasındaki iş birliğini (%59), birlik, oda ve kooperatiflerin etkinliğini (%46) ve birlik, oda ve kooperatiflerin sayısını (%41) artırdığını belirtmiştir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 26 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini gösteren bu bulgular, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.2.2. Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 16 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.3'te raporlanmaktadır.

Şekil 3.3: Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.3 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; hijyen sağlama hizmetlerinin (kanalizasyon ve içme suyu) sayısını (%75), hijyen bilinci ve farkındalığını (%75), yaşanan yere ulaşım imkânlarını (%40), karayollarının niteliğini (%50), öğrencilerin okullarına ulaşım imkanlarını (%45) ve salgın hastalıklardan korunma önlemlerini (%45) artırdığını hijyen eksikliğinden kaynaklı salgın hastalıkların sayısını (%55), salgın hastalıkların görülme sıklığını (%40) azalttığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninin sosyal, sportif ve kültürel alanlara ulaşımı (%55) ve çevresel düzenlemeyi (%65) iyileştirdiğini belirtmiştir. Bununla beraber katılımcılar Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni kapsamındaki eğitim-öğretim içeriklerini (%45) ve teknik iyileştirmeleri (%40) yeterli bulurken genel olarak Altyapının Geliştirilmesi Bileşenini başarılı (%55) bulmuşlardır. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 13 önermenin EKKP katılımcıları tarafından görece olumlu algılandığını gösteren bu bulgular, Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 3.3 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; Salgın hastalıklara yakalanma kaygısını azaltmadığını (%35) savunmuş; fiziki iyileştirmeler (%35) ve altyapı hizmetleri (%40) yetersiz bulunmuştur. Altyapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri bahsi geçen bu 3 önerme üzerinden ele alındığında katılımcılar tarafından yetersiz görülmektedir.

3.2.2.3. Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 31 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.4'te raporlanmaktadır.

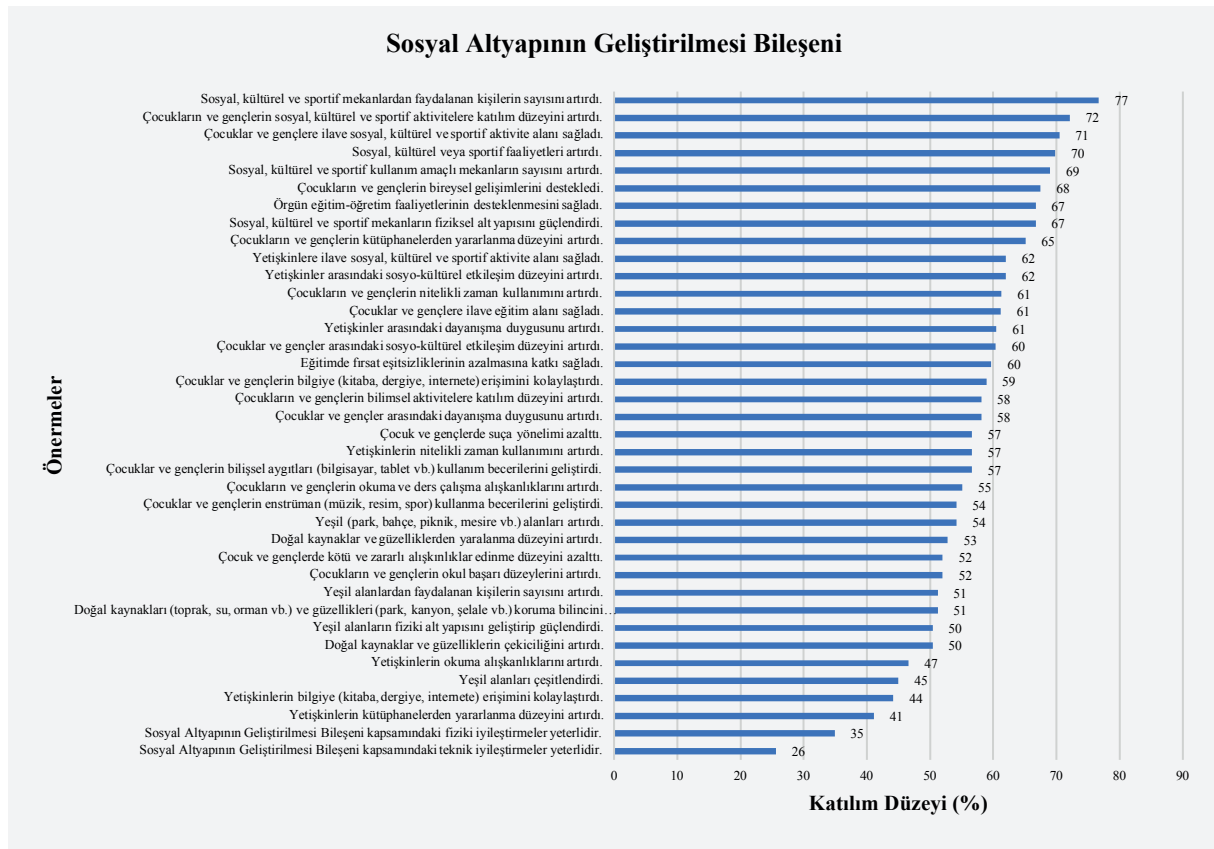
Şekil 3.4: Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.4 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; çocukların ve gençlerin kütüphanelerden yararlanma düzeyini (%58), okuma alışkanlıklarını (%53) ve bilgiye erişimini (%53) artırdığını, internete erişimini kolaylaştırdığını (%43), ilave eğitim alanları (%55) ve ilave sosyal ve kültürel etkinlik alanı sağladığını (%74), sosyal ve sportif etkinliklere katılım düzeyini (%75) ve sanatsal ve kültürel (resim, müzik vb.) faaliyetlere katılım düzeyini artırdığını (%62) ve çocuklar ve gençler arasındaki sosyal ve kültürel etkileşim düzeyini artırdığını (%58) belirtmektedir. Bununla beraber katılımcılar okulların sanat ve kültür faaliyet alanlarının kapasitesini (%62), sportif faaliyet alanlarının kapasitesini (%57) ve bilimsel faaliyet alanlarının kapasitesini artırdığını (%51) ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninin çocuklar ve gençler arasındaki dayanışma duygusunu artırdığını (%58), Çocukların ve gençlerin bireysel gelişimlerini ve özgüvenlerini desteklediğini (%60), Örgün eğitim-öğretim faaliyetlerinin desteklenmesini sağladığını (%55), destekleyici (hijyen, ağız ve diş sağlığı, sanat, kültür, sosyal, sportif vb. alanlarda eğitimler) eğitim-öğretim faaliyetlerinin sayısını ve çeşitliliğini artırdığını (%53), okulların fiziksel alt yapısını (%51) ve teknik alt yapısını iyileştirdiğini (%45) belirtmiştir. Buna ek olarak katılımcılar çocukların ve gençlerin kütüphanelere ve kitaplara karşı bakış açılarını iyileştirdiğini (%49), kütüphanelerden beklentilerini artırdığını (%49), okul başarı düzeylerini artırdığını (%51), ders çalışma alışkanlıklarını iyileştirdiğini (%55) ve nitelikli zaman kullanımını artırdığını (%53) ortaya koymuştur. Bunun dışında katılımcılar, çocuk ve gençlerde kötü ve zararlı alışkanlıklar edinme düzeyini (%45) ve suça karışma düzeyini azalttığını (%47), lise ve üniversiteye giriş sınavlarındaki başarı düzeyini artırdığını (%38), eğitimde fırsat eşitliğinin artmasına katkı sağladığını (%43) belirtmiş-

tir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 26 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini gösteren bu bulgular, Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 3.4 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni kapsamındaki eğitim-öğretim içeriklerini (%38), fiziki iyileştirmeleri (%45), teknik iyileştirmeleri (%41) ve hizmetlere ayrılan bütçeyi (%49) yetersiz bulmuştur. Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri bahsi geçen 4 önerme üzerinden değerlendirildiğinde katılımcıların olumsuz bir eğilim içerisinde olduğu görülmektedir.

3.2.2.4. Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Sosyal Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 38 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.5'te raporlanmaktadır.

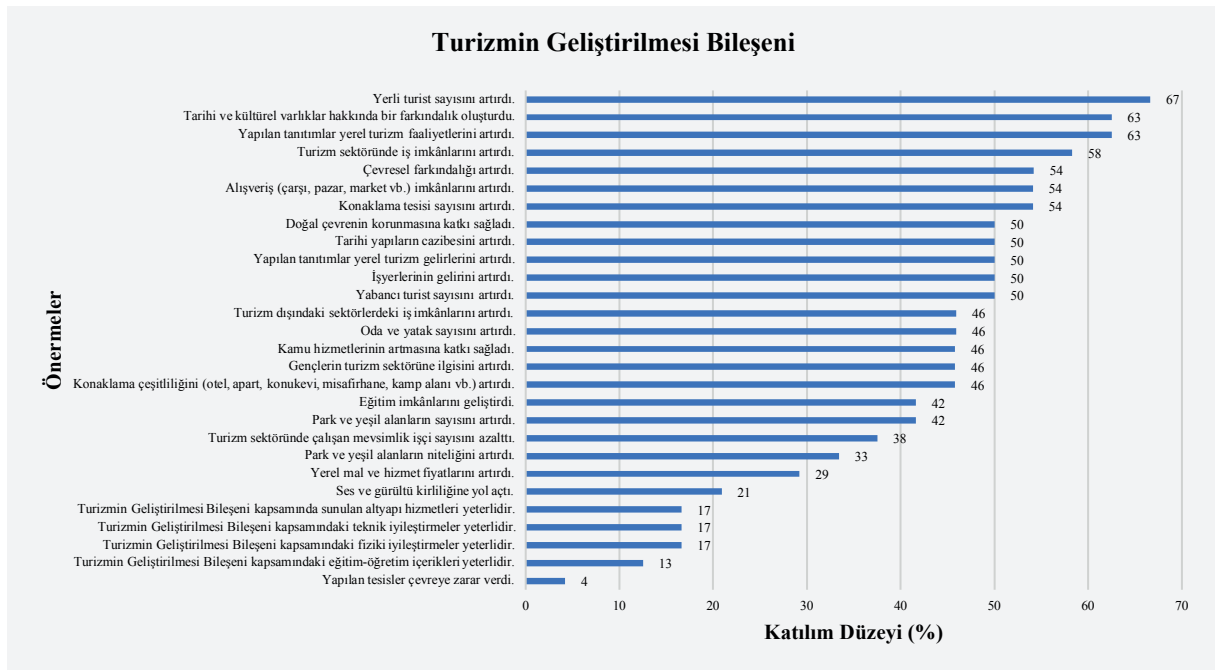
Şekil 3.5: Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.5 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Sosyal Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; sosyal, kültürel ve sportif kullanım amaçlı mekanların sayısını (%69), mekanlardan faydalanan kişilerin sayısını (%77) ve faaliyetleri artırdığını (%69) ve sosyal, kültürel ve sportif mekanların fiziksel alt yapısını güçlendirdiğini (%67) belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar tarafından doğal kaynakları (toprak, su, orman vb.) ve güzellikleri (park, kanyon, şelale vb.) koruma bilincini yaygınlaştırdığı (%51), doğal kaynaklar ve güzelliklerden yararlanma düzeyini artırdığı (%53) ve doğal kaynaklar ve güzelliklerin çekiciliğini artırdığı (%50) ifade edilmiştir. Buna ek olarak katılımcılar tarafından bileşenin, yeşil (park, bahçe, piknik, mesire vb.) alanları artırdığı (%54), yeşil alanları çeşitlendirdiği (%45), yeşil alanlardan faydalanan kişilerin sayısını artırdığı (%51) ve yeşil alanların fiziki alt yapısını geliştirip güçlendirdiği (%50) düşünülmektedir. Bunun dışında katılımcılar tarafından projenin çocuklar ve gençlere ilave sosyal,

kültürel ve sportif aktivite alanı (%71) ve ilave eğitim alanı (%61) sağladığı, çocukların ve gençlerin okuma ve ders çalışma alışkanlıklarını (%55), çocuklar ve gençler arasındaki dayanışma duygusunu (%58), çocukların ve gençlerin nitelikli zaman kullanımını (%61), çocuklar ve gençler arasındaki sosyo-kültürel etkileşim düzeyini (%60), çocukların ve gençlerin okul başarı düzeylerini (%52) ve çocukların ve gençlerin kütüphanelerden yararlanma düzeyini (%65) artırdığı ve çocukların ve gençlerin bireysel gelişimlerini desteklediği (%68) belirtilmiştir. Dahası katılımcılar tarafından örgün eğitim faaliyetlerinin desteklenmesini sağladığı (%67), çocuk ve gençlerde kötü ve zararlı alışkanlıklar edinme düzeyini azalttığı (%52), çocuk ve gençlerde suça yönelimi azalttığı (%57) ve eğitimde fırsat eşitsizliklerinin azalmasına katkı sağladığı (%60) da ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcılar tarafından bileşenin, çocukların ve gençlerin sosyal, kültürel ve sportif aktivitelere katılım düzeyini artırdığı (%33), bilimsel aktivitelere katılım düzeyini artırdığı (%58), bilgiye (kitaba, dergiye, internete) erişimini kolaylaştırdığı (%59), bilişsel aygıtları (bilgisayar, tablet vb.) kullanım becerilerini (%57) ve enstrüman (müzik, resim, spor) kullanma becerilerini geliştirdiği (%54) ortaya koyulmuştur. Bunlara ek olarak proje bileşeninin yetişkinlerin nitelikli zaman kullanımını artırdığı (%57), yetişkinler arasındaki sosyo-kültürel etkileşim düzeyini artırdığı (%62), yetişkinlere ilave sosyal, kültürel ve sportif aktivite alanı sağladığı (%62), yetişkinler arasındaki dayanışma duygusunu artırdığı (%61), yetişkinlerin okuma alışkanlıklarını artırdığı (%47), kütüphanelerden yararlanma düzeyini artırdığı (%41) ve bilgiye (kitaba, dergiye, internete) erişimini kolaylaştırdığı (%44) belirtilmiştir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 36 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini gösteren bu bulgular, Sosyal Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 3.5 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü tarafından Sosyal Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; Sosyal Alt Yapının Geliştirilmesi kapsamındaki fiziki iyileştirmeler (%36) ve teknik iyileştirmeler (%41) yetersiz bulunmuştur. Sosyal Alt Yapının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulanmasının yerelde yarattığı sosyal ve ekonomik etkiye bahsi geçen bu 2 önerme üzerinden bakıldığında katılımcıların olumsuz bir eğilim içerisinde olduğu görülmektedir.

3.2.2.5. Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 28 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.6'da raporlanmaktadır. Şekil

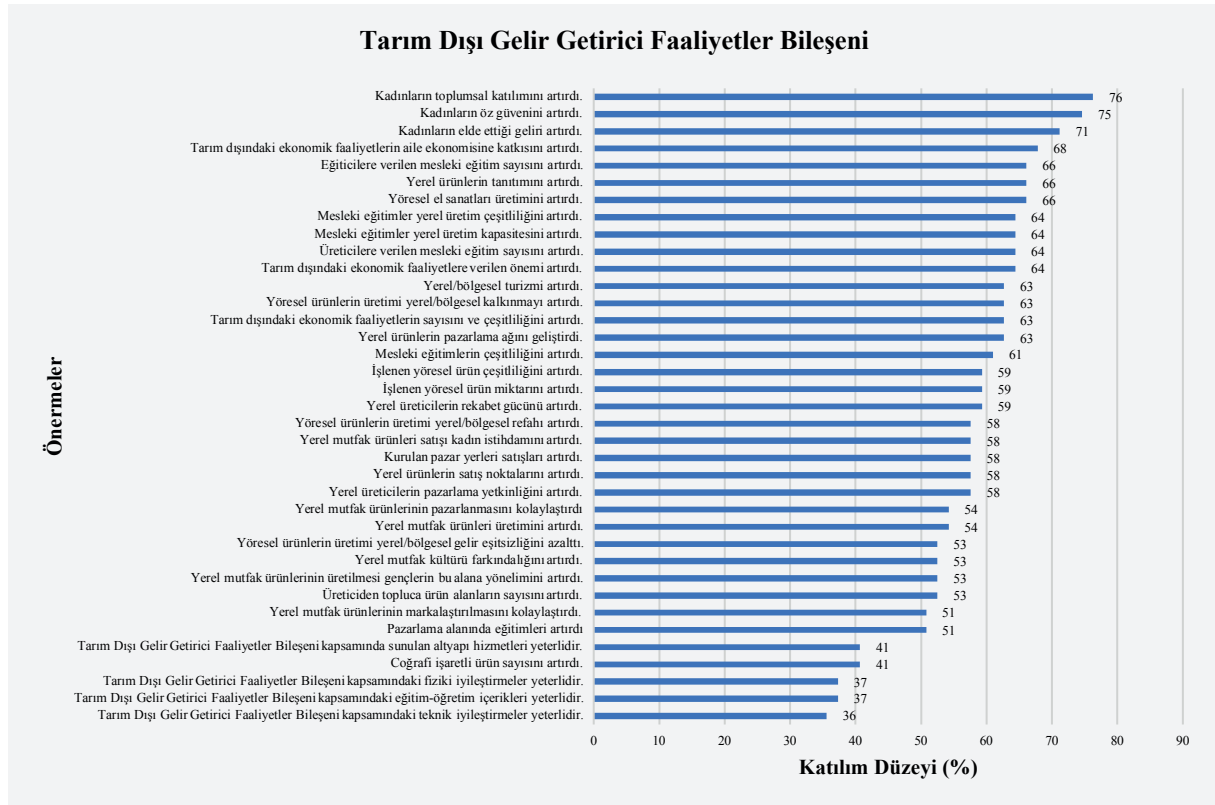

3.6: Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.6 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; yerli turist sayısını (%67), yabancı turist sayısını (%50) konaklama tesis sayısını (%54), konaklama çeşitliliğini (%46), işyerlerinin gelirini (%50), çevresel farkındalığı (%54), turizm sektöründeki iş imkanlarını (%58), turizm dışındaki sektörlerdeki iş imkanlarını (%46), gençlerin turizm sektörüne ilgisini (%46), alışveriş imkanlarını (%54), park ve yeşil alanların sayısını (%42), park ve yeşil alanların niteliğini (%33), yapılan tanıtımların yerel turizm faaliyetlerini (%63), yapılan tanıtımların yerel turizm gelirlerini (%50) ve tarihi yapıların cazibesini (%50) artırdığını belirtmektedir. Bununla beraber katılımcılar projelerin kamu hizmetlerinin artmasına (%46) ve doğal çevrenin korunmasına (%50) katkı sağladığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninin eğitim imkanlarını geliştirdiğini (%42), tarihi ve kültürel varlıklar hakkında bir farkındalık oluşturduğunu (%63) ve turizm sektöründe çalışan mevsimlik işçi sayısını azalttığını (%38) belirtmiştir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 20 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini ifade eden bu bulgular, Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 3.6 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; oda ve yatak sayısında artış yaşanmadığını (%50), ses ve gürültü kirliliğine yol açtığını (%71), yerel mal ve hizmet fiyatlarını artırdığını (%46), yapılan tesislerin çevreye zarar verdiğini (%71) ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcıların yine ağırlıklı bir bölümü bileşen kapsamında eğitim ve öğretim içeriklerinin (%58), fiziki iyileştirmelerin (%54), teknik iyileştirmelerin (%63) ve sunulan altyapı hizmetlerinin (%58) yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Turizmin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri bahsi geçen 8 önerme üzerinden değerlendirildiğinde katılımcıların olumsuz bir tutum içerisinde olduğu görülmektedir.

3.2.2.6. Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 37 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.7'de raporlanmaktadır.

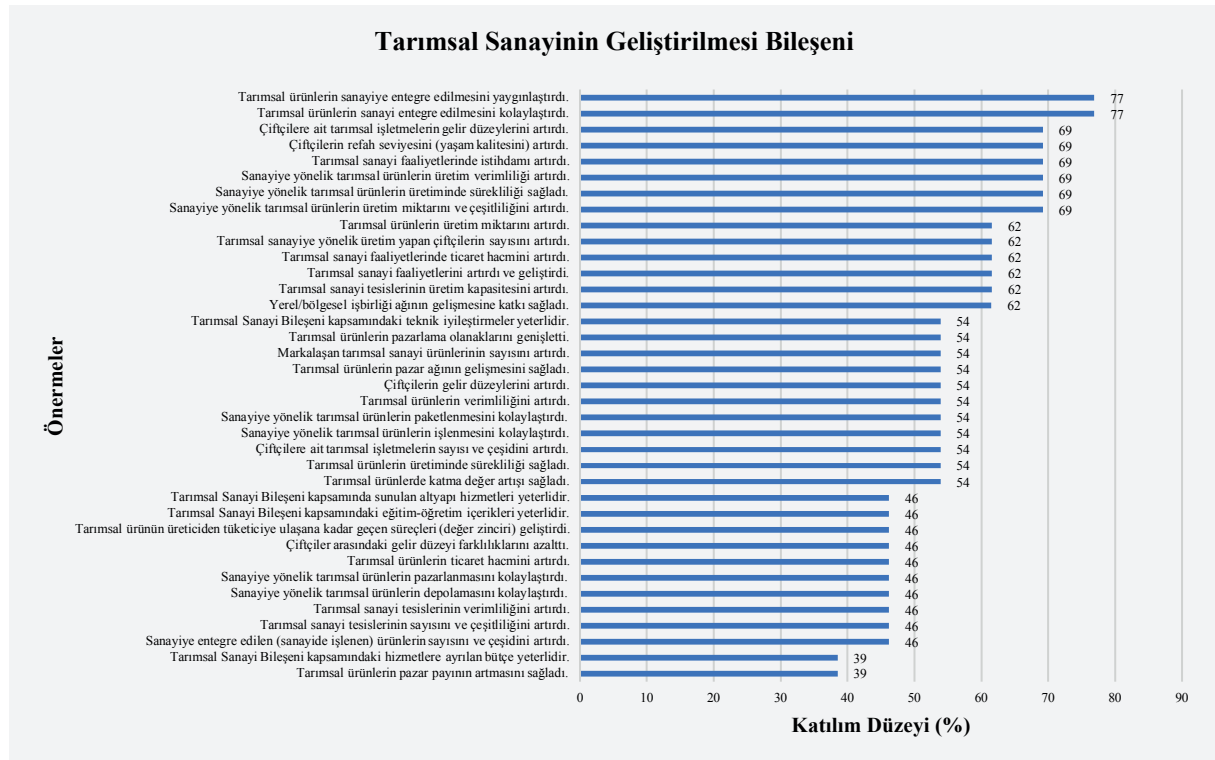

Şekil 3.7: Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.7 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; tarım dışındaki ekonomik faaliyetlerin sayısını ve çeşitliliğini (%63), tarım dışındaki ekonomik faaliyetlere verilen önemi (%64), tarım dışındaki ekonomik faaliyetlerin aile ekonomisine katkısını (%68), yöresel el sanatları üretimini (%66), yerel üreticilerin rekabet gücünü (%59), pazarlama alanındaki eğitimleri (%51), yerel üreticilerin pazarlama yetkinliğini (%58), yerel ürünlerin tanımını (%66), yerel ürünlerin satış noktalarını (%58), kurulan pazar yerlerinin satışlarını (%58), üreticiden topluca ürün alanların sayısını (%53), coğrafi işaretli ürün sayısını (%41), mesleki eğitimlerin çeşitliliğini (%61), üreticilere verilen mesleği eğitim sayısını (%64), eğitimcilere verilen mesleği eğitim sayısını (%66), mesleki eğitimlerin yerel üretim kapasitesini (%64), mesleki eğitimlerin yerel üretim çeşitliliğini (%64) yeterli bulmaktadır. Bununla beraber katılımcılar; projelerin yerel mutfak ürünleri üretimini (%54), yerel mutfak ürünleri satışında kadın istihdamını (%58), yerel mutfak kültürü farkındalığını (%53), gençlerin bu alana yönelimini (%53), işlenen yöresel ürün miktarını (%59), işlenen yöresel ürün çeşitliliğini (%56), yöresel ürün üretiminin yerel/bölgesel kalkınmaya etkisini (%63), kadınların elde ettiği geliri (%71), kadınların özgüvenini (%75), kadınların toplumsal katılımını (%76) ve yerel/bölgesel turizmi (%63) artırdığını ifade etmektedir. Ayrıca yöresel ürün üretiminin yerel/bölgesel gelir eşitsizliğini azalttığı (%53) ve refahı arttırdığı (%58), yerel ürünlerin pazarlama ağını geliştirdiği (%63), yerel mutfak ürünlerinin markalaştırılmasını (%51) ve pazarlanmasını (%54) kolaylaştırdığı fikri de yine katılımcıların çoğu tarafından desteklenmiştir. Şekil 3.7 incelendiğinde katılımcılar, Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni kapsamında eğitim-öğretim içeriklerinin (%37), fiziki iyileştirmelerin (%37), teknik iyileştirmelerin (%36), sunulan altyapı hizmetlerinin (41) yeterli olduğunu belirtmiştir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 37 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini ifade eden bu bulgular, Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.2.7. Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 37 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.8'de raporlanmaktadır.

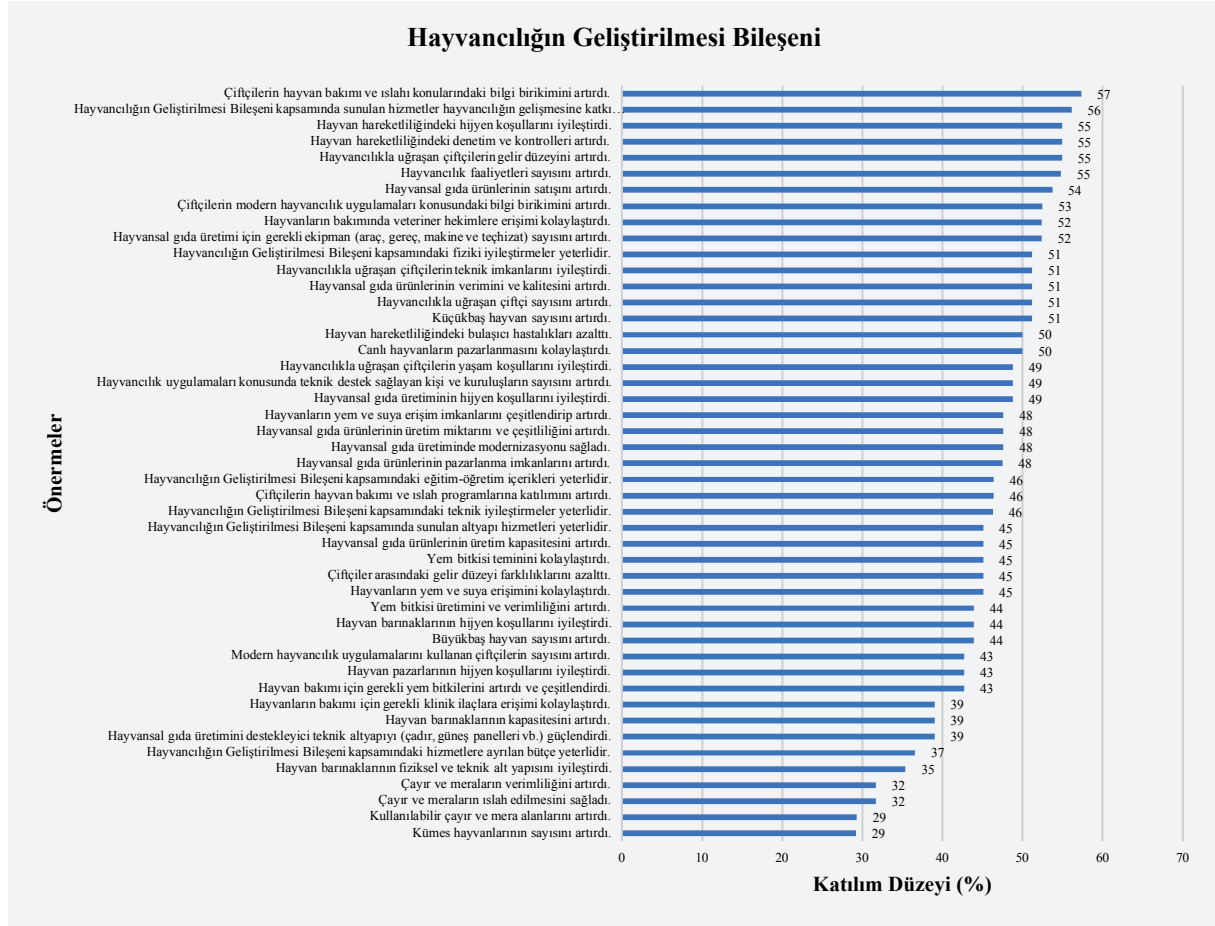

Şekil 3.8: Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.8 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; sanayiye entegre edilen ürünlerin sayısını ve çeşidini (%46), sanayiye yönelik tarımsal ürünlerin üretim miktarını ve çeşitliliğini (%69), tarımsal sanayi tesislerinin sayısını ve çeşitliliğini (%46), tesislerin verimliliğini (%46), tesislerin üretim kapasitesini (%62), tarımsal sanayi faaliyetlerini (%62), tarımsal sanayi faaliyetlerinde istihdamı (%69), tarımsal sanayi faaliyetlerinde ticaret hacmini (%62), tarımsal sanayiye yönelik üretim yapan çiftçilerin sayısını (%62), tarımsal ürünlerde katma değeri (%54), tarımsal ürünlerin üretiminde sürekliliği (%54), tarımsal ürünlerin verimliliğini (%54), tarımsal ürünlerin ticaret hacmini (%46), tarımsal ürünlerin üretim miktarını (%62), çiftçilerin gelir düzeyini (%54), çiftçilerin refah seviyelerini (%46), çiftçilere ait tarımsal işletmelerin sayısını ve çeşidini (%54), çiftçilere ait tarımsal işletmelerin gelir düzeylerini (%69) ve markalaşan tarımsal sanayi ürünlerinin sayısını (%54) artırdığını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulanmasıyla tarımsal ürünlerin sanayiye entegre edilmesinin kolaylaştırdığını (%77) ve yaygınlaştırdığını (%77), sanayiye yönelik tarımsal ürünlerin üretiminde sürekliliğin sağlandığını (%69), tarımsal ürünlerin işlenmesini (%54); paketlenmesini (%54); depolanmasını (%46) ve pazarlanmasını (%46) kolaylaştırdığını, çiftçiler arasındaki gelir düzeyi farklılıklarını azalttığını (%46), tarımsal ürünün değer zincirini geliştirdiğini (%46), tarımsal ürünlerin pazar ağının (%54), pazar payının (%39) ve pazarlama olanaklarının (%54) gelişmesini sağladığını, yerel bölgesel işbirliği ağının gelişmesine katkıda bulunduğunu (%62) belirtmektedir. Şekil 3.8 incelendiğinde katılımcılar, Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni kapsamında eğitim-öğretim içeriklerinin (%46), teknik iyileştirmelerin (%54), sunulan altyapı hizmetlerinin (46) ve ayrılan bütçenin (%39) yeterli olduğunu ifade etmiştir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 37 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini ifade eden bu bulgular, Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.2.8. Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 47 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.9'da raporlanmaktadır.

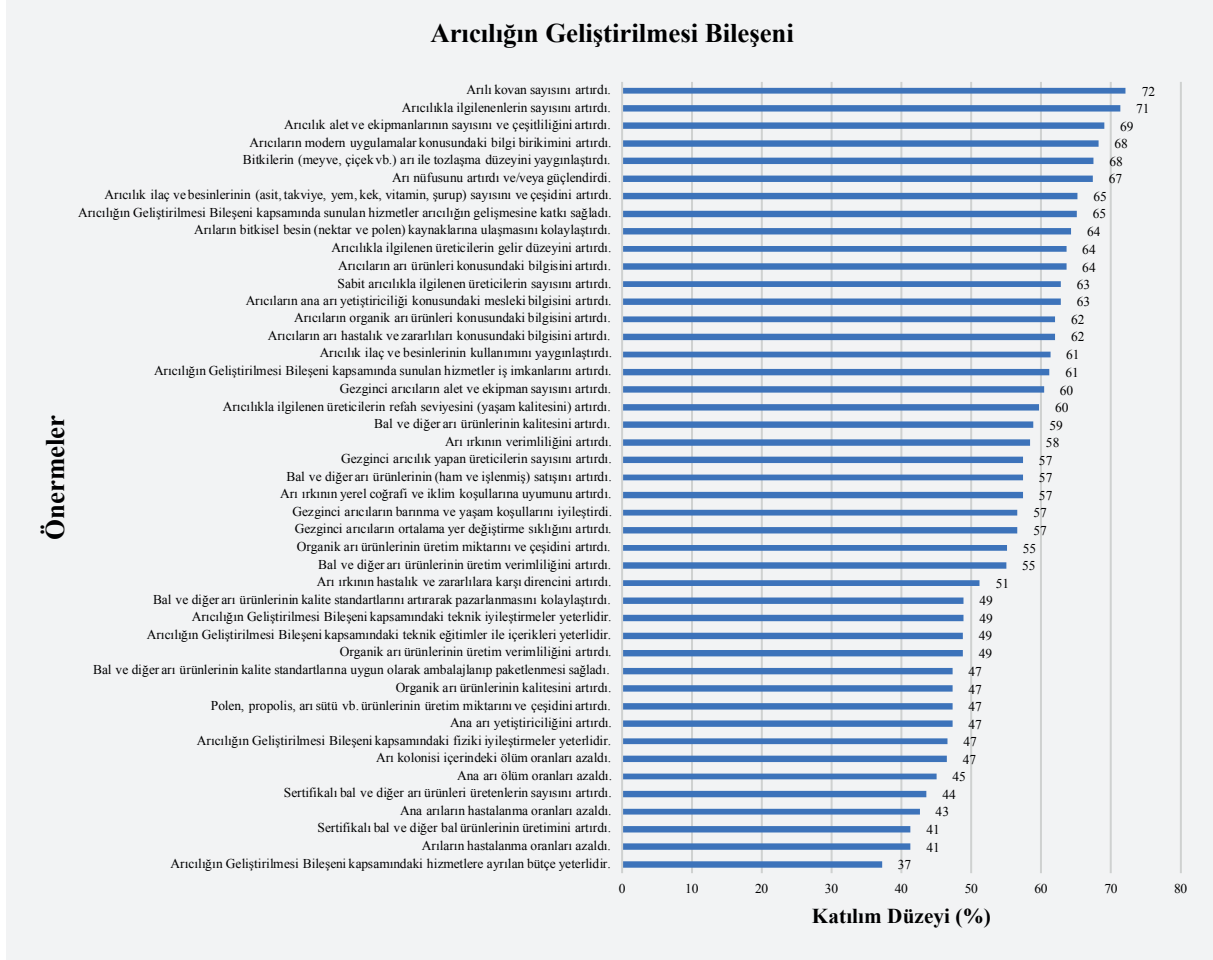
Şekil 3.9: Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.9 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; büyükbaş hayvan sayısını (%44), küçükbaş hayvan sayısını (%51), hayvancılık faaliyetleri sayısını (%55), hayvancılıkla uğraşan çiftçi sayısını (%51), hayvansal gıda ürünlerinin üretim miktarını ve çeşitliliğini (%48), hayvansal gıda ürünlerinin üretim kapasitesini (%45) ve verimliliğini (%51), hayvansal gıda üretimi için gerekli ekipman sayısını (%52), hayvan barınaklarının kapasitesini (%39), hayvanların yem ve suya erişim imkanlarının çeşidini (%48), hayvancılık uygulamaları konusunda teknik destek sağlayan kişi ve kuruluşların sayısını (%49), çiftçilerin hayvan bakımı ve ıslahı konularındaki bilgi birikimini (%57), çiftçilerin modern hayvancılık uygulamaları konusundaki bilgi birikimini (%53), hayvan bakımı ve ıslah programlarına katılımı (%46), modern hayvancılık uygulamalarını kullanan çiftçilerin sayısını (%43), hayvansal gıda ürünlerinin satışını (%54), hayvansal gıda ürünlerinin pazarlanma imkanlarını (%48), yem bitkisi üretimini ve verimliliğini (%44) ve hayvan hareketliliğindeki denetim ve kontrolleri (%55) artırdığını belirtmektedir. Bununla beraber katılımcılar projelerin, hayvansal gıda üretiminde modernizasyonu sağladığını (%48), hayvansal gıda üretimini destekleyici teknik altyapıyı güçlendirdiğini (%39), hayvanların yem ve suya erişimini kolaylaştırdığını (%45), hayvan bakımı için gerekli yem bitkilerini artırdığını ve çeşitlendirdiğini (%43), hayvanların bakımı için gerekli klinik ilaçlara (%39) ve veteriner hekimlere (%52) erişimi kolaylaştırdığını, hayvansal gıda üretiminin (%49), barınaklarının (%44)

ve pazarlarının (%43) hijyen koşullarını iyileştirdiğini, hayvancılıkla uğraşan çiftçilerin teknik imkanlarını (%51) ve yaşam koşullarını (%49) iyileştirdiğini, çiftçiler arasındaki gelir düzeyi farklılıklarını azalttığını (%45), canlı hayvanların pazarlanmasını kolaylaştırdığını (%50), yem bitkisi teminini kolaylaştırdığını (%45), hayvan hareketliliğindeki hijyen koşullarını iyileştirdiğini (%55) ve hayvan hareketliliğindeki bulaşıcı hastalıkları azalttığını (%50) ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninin, hayvancılığın gelişmesine katkı sağladığını (%56), eğitim-öğretim içeriklerinin (%46), fiziki iyileştirmelerin (%51), teknik iyileştirmelerin (%46) ve sunulan altyapı hizmetlerinin (45) yeterli olduğunu belirtmiştir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 39 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini ifade eden bu bulgular, Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 3.9 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; kümes hayvanlarının sayısının artmadığını (%43), hayvan barınaklarının fiziksel ve teknik alt yapısının iyileşmediğini (%37), çayır ve meraların ıslah edilmesine katkı sağlamadığını (%43), çayır ve meraların verimliliğini artırmadığını (%46), kullanılabilir çayır ve mera alanlarını artırmadığını (%48) ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcıların yine ağırlıklı bir bölümü bileşen kapsamında ayrılan bütçenin yeterli olmadığını (%40) belirtmişlerdir. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 6 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini ifade eden bu bulgular, Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin bu bağlamda olumsuz olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.2.9. Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 45 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.10'da raporlanmaktadır.

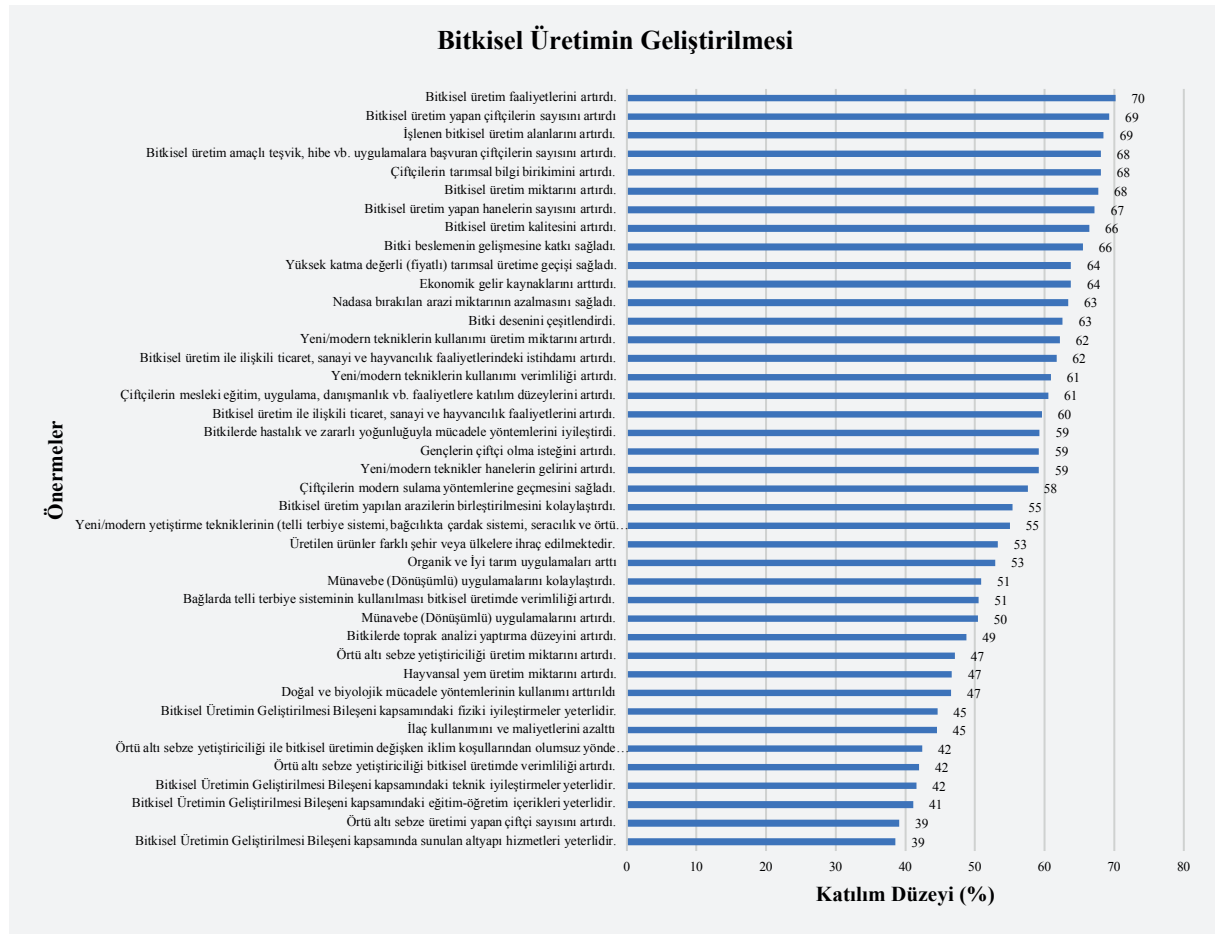
Şekil 3.10: Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni Önergelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.10 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; arılı kovan (%72), arıcılık ilaç ve besinlerinin (%65) ve arıcılık alet ve ekipmanlarının (%69) sayısını artırdığını, arı nüfusunu artırdığını ve/veya güçlendirdiğini (%67), arı ırkının verimliliğini (%58), yerel coğrafi ve iklim koşullarına uyumunu (%57), hastalık ve zararlılara karşı direncini (%51) ve ana arı yetiştiriciliğini artırdığını (%47), ana arı ölüm oranları (%45) ve ana arı hastalanma oranlarını (%43) azalttığını belirtmektedir. Bununla beraber katılımcılar arı kolonisi içerisindeki ölüm oranlarını (%47) ve hastalanma oranlarını azalttığını (%41), arıcıların arı ürünleri (%64), organik arı ürünleri (%62), arı hastalık ve zararlıları (%62) ve ana arı yetiştiriciliği (%63) konusundaki bilgisini artırdığını ve arıcılık ilaç ve besinlerinin kullanımının yaygınlaştığını (%64) ifade etmişlerdir. Katılımcılar, arıcılıkla ilgilenen üreticilerin sayısının (%71), gelir düzeyinin (%64) ve refah seviyesinin (%60) arttığını, bal ve diğer arı ürünlerinin üretim verimliliğinin (%55) ve kalitesinin (%59) arttığını, organik arı ürünlerinin üretim miktarının ve çeşidinin (%55), üretim verimliliğinin (%49) ve kalitesinin (%47) arttığını, sertifikalı bal ve diğer bal ürünlerinin üretiminin (%41) ve üreticilerin sayısının (%44) arttığını, polen, propolis, arı sütü vb. ürünlerin üretim miktarının ve çeşidinin (%47) arttığını belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak katılımcılar, Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulanmasından sonra gezginci ve sabit arıcıların sayısının (%57), gezginci arıcıların alet ve ekipman sayısının (%60), gezginci arıcıların ortalama yer değiştirme sıklığının (%57), arıcıların modern

uygulamalar konusundaki bilgi birikiminin (%68) arttığını, bal ve diğer arı ürünlerinin kalite standartlarını artırarak pazarlanmasını kolaylaştırdığını (%49), satışını artırdığını (%57), kalite standartlarına uygun olarak ambalajlanıp paketlenmesini sağladığını (%47), gezginci arıcıların barınma ve yaşam koşullarını iyileştirdiğini (%57), arıların bitkisel besin kaynaklarına ulaşmasını kolaylaştırdığını (%64) ve bitkilerin arı ile tozlaşma düzeylerinin yaygınlaştığını (%68) ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcılar Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni kapsamında sunulan hizmetlerin arıcılığın gelişmesine (%65) ve iş imkanlarının artmasına (%61) katkı sağladığını belirtirken Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni kapsamındaki teknik eğitimler (%49), fiziki iyileştirmeler (%47), teknik iyileştirmeler (%49) yeterli bulunmuştur. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 44 önermenin EKKP katılımcıları tarafından görece olumlu algılandığını gösteren bu bulgular, Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; hizmetlere ayrılan bütçenin (%37) yetersiz olduğunu düşünmektedir. Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerini görmek adına bahsi geçen bu önermeye bakıldığında katılımcılar olumsuz bir algı içerisindeyler.

3.2.2.10. Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 41 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.11'de raporlanmaktadır.

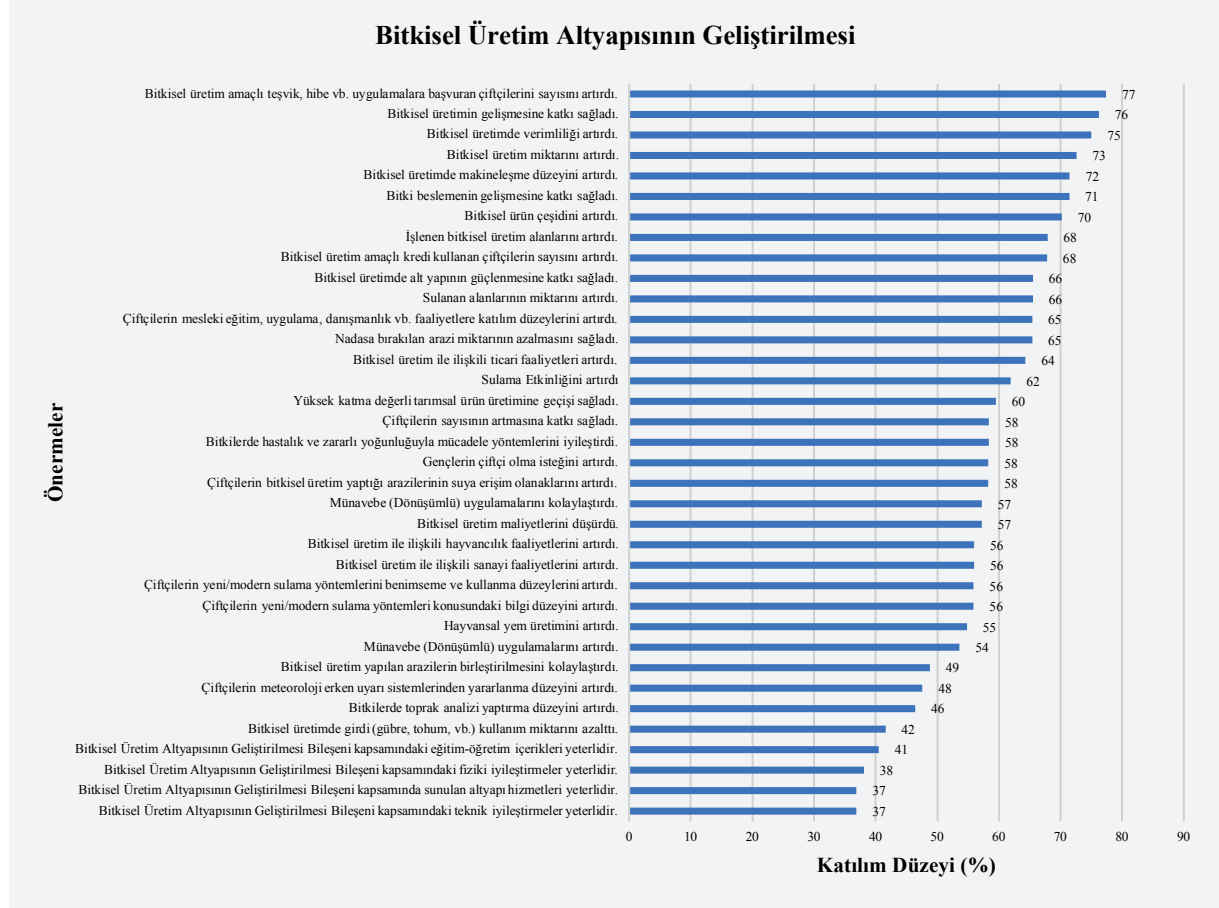

Şekil 3.11: Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.11 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; ekonomik gelir kaynaklarını (%64), yeni/modern yetiştirme tekniklerinin kullanımını (%55), örtü altı sebze yetiştiriciliği üretim miktarını (%47), hayvansal yem üretim miktarını (%47), bitkisel üretim kalitesini (%66), münavebe (dönüşümlü) uygulamalarını (%50), işlenen bitkisel üretim alanlarını (%69), bitkisel üretim miktarını (%68), bitkisel üretim faaliyetlerini (%70), organik ve iyi tarım uygulamalarını (%53), bitkilerde toprak analizi yaptıрма düzeyini (%49), çiftçilerin mesleki eğitim, uygulama, danışmanlık vb. faaliyetlere katılım düzeylerini (%61), bitkisel üretim amaçlı teşvik, hibe vb. uygulamalara başvuran çiftçilerin sayısını (%68), çiftçilerin tarımsal bilgi birikimini (%68), bitkisel üretim yapan çiftçilerin sayısını (%69), bitkisel üretim yapan hanelerin sayısını (%67), gençlerin çiftçi olma isteğini (%59) artırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, yeni/modern tekniklerin kullanımının üretim miktarını (%62), üretim verimliliğini (%61) ve hanelerin gelirini (%59), örtü altı sebze üretimi yapan çiftçi sayısını (%39), doğal ve biyolojik mücadele yöntemlerinin kullanımını (%47), bitkisel üretim ile ilişkili ticaret, sanayi ve hayvancılık faaliyetlerini (%60) ve bu faaliyetlerdeki istihdamı (%62) arttığını belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak katılımcılar, örtü altı sebze üretimi (%42) ve bağlarda telli terbiye sisteminin (%51) kullanılmasının bitkisel üretimde verimliliği artırdığını, bitki beslemenin gelişmesine (%66), nadasa bırakılan arazi miktarının azalmasına (%63), yüksek katma değerli (fiyatlı) tarımsal üretime (%64) ve modern sulama yöntemlerine geçişe (%58) katkı sağladığını, bitkisel üretim yapılan arazilerin birleştirilmesini kolaylaştırdığını (%55), bitkilerde hastalık ve zararlı yoğunluğuyla mücadele yöntemlerini iyileştirdiğini (%59), münavebe uygulamalarını kolaylaştırdığını (%51), ilaç kullanımını ve maliyetlerini azalttığını (%45), bitki desenini çeşitlendirdiğini (%63), iklim koşullarından olumsuz yönde etkilenmesini azalttığını (%42) ifade ederken üretilen ürünler farklı şehir veya ülkelere ihraç edildiğini (%53) belirtmişlerdir. Son olarak katılımcılar Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni kapsamındaki eğitim-öğretim içeriklerini (%41), fiziki (%45) ve teknik iyileştirmeleri (%42) ve altyapı hizmetlerini (%39) yeterli bulmuşlardır. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 41 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini gösteren bu bulgular, Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.2.11. Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni İstatistikî Bulguları

Araştırma örneklemindeki katılımcıların Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeninin ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik algılama düzeylerini belirleyip değerlendirmek üzere sunulan 36 farklı önermeye katılım düzeylerini gösteren Frekans Analizi bulguları aşağıda değerlendirilmekte ve Şekil 3.12’de raporlanmaktadır.

Şekil 3.12: Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni Önermelerinin Frekans Analizi

Şekil 3.12 incelendiğinde, EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeylerde; sulama etkinliğini (%62), sulanan alanlarının miktarını (%66), bitkilerde toprak analizi yaptıрма düzeyini (%46), bitkisel üretimde makineleşme düzeyini (%72), bitkisel üretimde verimliliği (%75), bitkisel üretim miktarını (%73), bitkisel ürün çeşidini (%70), işlenen bitkisel üretim alanlarını (%68), hayvansal yem üretimini (%55), münavebe uygulamalarını (%54) artırdığını, bitkisel üretim maliyetlerini (%57) ve bitkisel üretimde girdi kullanım miktarını (%42) azalttığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber katılımcılar Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeninin, bitki beslemenin gelişmesine (%73), bitkisel üretimde alt yapının güçlenmesine (%66), bitkisel üretimin gelişmesine (%76), çiftçilerin sayısının artmasına (%58), yüksek katma değerli tarımsal ürün üretimine geçiş (%60) ve nadasa bırakılan arazi miktarının azalmasına (%65) katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, bitkisel üretim ile ilişkili ticari (%64), sanayi (%56) ve hayvancılık (%56) faaliyetlerinin arttığını bitkilerde hastalık ve zararlı yoğunluğuyla mücadele yöntemlerinin iyileştirdiğini (%58), münavebe uygulamalarının (%57) ve bitkisel üretim yapılan arazilerin birleştirilmesinin (%49) kolaylaştırdığını söylemiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar, çiftçilerin yeni/modern sulama yöntemleri konusundaki bilgi düzeylerinin (%56), benimseme ve kullanma düzeylerinin (%56), bitkisel üretim yaptığı arazilerinin suya erişim olanaklarının (%58)

ve meteoroloji erken uyarı sistemlerinden yararlanma düzeylerinin (%48) arttığını belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak katılımcılar Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulanmasından sonra bitkisel üretim amaçlı kredi kullanan (%68) ve teşvik, hibe vb. uygulamalara başvuran (%77) çiftçilerin sayısını artırdığını, çiftçilerin mesleki eğitim, uygulama, danışmanlık vb. faaliyetlere katılım düzeylerinin (%65) ve gençlerin çiftçi olma isteğinin (%58) arttığını ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcılar Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni kapsamındaki eğitim-öğretim içeriklerini (%41), fiziki iyileştirmeleri (%38), teknik iyileştirmeleri (%37) ve altyapı hizmetlerini (%37) yeterli bulmuşlardır. Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında ifade edilen 36 önermenin EKKP katılımcıları tarafından algı düzeyini gösteren bu bulgular, Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeninin uygulandığı düzeyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin genellikle olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.3. EKKP ve Bileşenleri Katılımlarının

Algı-Beklenti Düzeylerine Ait İstatistikî Ki-Kare Analiz Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde, GAP BKİ hinterlandındaki 9 ilin 26 ilçesinde uygulanan 299 adet projenin paydaş ve faydalanıcı konumundaki katılımcılarının, cinsiyet, yaş aralığı, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek türü ve süresi vb. başlıklarındaki nitelikleriyle ilişkili faaliyet alanlarında EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı ve beklenti düzeyleri arasındaki ilişkilerin Ki-Kare () istatistikî analiz yöntemiyle incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu maksatla bölümde, araştırma örneklemindeki katılımcıların EKKP ve Bileşenlerinin ilişkili faaliyet alanları üzerindeki sosyoekonomik etkilerine yönelik algılama ve beklenti düzeylerinin, katılımcıların niteliksel özelliklerini belirten değişkenlere göre istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin araştırılması tasarlanmaktadır. Bununla birlikte, araştırma örneklemindeki katılımcılara ilişkili faaliyet alanlarında EKKP ve Bileşenlerine yönelik sunulan önermeler ile katılımcıların niteliksel özellik değişkenleri arasındaki ilişkiler Ki-Kare istatistikî analiz yöntemiyle incelenirken, araştırmanın amacı gözetilerek EKKP ve Bileşenlerinin temel önermeleri ile niteliksel özellik değişkenleri ilişkilendirilmektedir. Araştırma örneklemindeki katılımcılara Entegre Kırsal Kalkınma Projesi; "İç göçü artırdı", "Dış göçü azalttı", "İstihdamı artırdı", "Yerel/bölgesel kalkınmayı artırdı", "Hanelerin ortalama gelir düzeyini artırdı", "Hanelerin yaşam kalitesini (refah seviyesini) artırdı", "Hanelerin yaşam memnuniyetini yükseltti" ve "Girişimcilik faaliyetlerini artırdı" şeklinde sunulan sekiz temel önermeden alınan cevapların, katılımcıların niteliksel özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini araştırılan Ki-Kare analiz bulguları (Ki-Kare Test İstatistikleri () ve Test İstatistiği Olasılık Değerleri (P) Tablo 3.4'te sunulmaktadır.

Tablo 3.4: Niteliksel Özellik Değişkenleri Bağlamında EKKP Algısı

Niteliksel Özellik Değişkenleri										
	Cinsiyet	Yaş Aralığı	Medeni Hal	Eğitim Düzeyi	Bireysel Aylık Gelir Düzeyi	Meslek	Meslekte Geçirilen Süre	Projedeki (Bileşendeki) Konum	Projeden (Bileşenden Faydalanma) Süresi	İkamet Edilen Süre
Önergeler	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$	$\chi^2[P]$
İç göçü artırdı.	2,922 [0,571]	28,529 ^c [0,097]	4,944 [0,293]	67,583 ^a [0,001]	30,353 ^b [0,016]	38,725 ^a [0,001]	34,197 ^b [0,025]	19,193 [0,259]	21,416 [0,163]	30,102 ^c [0,068]
Dış göçü azalttı.	19,401 ^a [0,001]	30,218 ^c [0,066]	6,187 [0,186]	47,063 ^a [0,003]	41,823 ^a [0,001]	36,629 ^a [0,001]	34,369 ^b [0,024]	14,066 [0,594]	13,722 [0,619]	24,252 [0,232]
İstihdamı artırdı.	8,047 ^c [0,090]	30,933 ^c [0,056]	7,285 [0,122]	34,874 ^c [0,070]	19,907 [0,224]	26,745 ^a [0,001]	22,204 [0,330]	11,029 [0,808]	14,025 [0,597]	22,454 [0,316]
Yerel/bölgesel kalkınmayı artırdı.	12,295 ^b [0,015]	25,240 [0,192]	7,024 [0,135]	52,439 ^a [0,001]	16,453 [0,422]	17,841 ^b [0,022]	20,236 [0,443]	20,318 [0,206]	15,027 [0,523]	17,878 [0,595]
Hanelerin ortalama gelir düzeyini artırdı.	8,325 ^c [0,080]	18,609 [0,547]	0,709 [0,950]	47,447 ^a [0,003]	23,404 [0,103]	24,651 ^a [0,002]	18,397 [0,561]	21,650 [0,155]	15,281 [0,504]	21,696 [0,357]
Hanelerin yaşam kalitesini (refah seviyesini) artırdı.	7,428 [0,115]	20,000 [0,458]	0,587 [0,965]	34,897 ^c [0,070]	34,426 ^a [0,005]	18,127 ^b [0,020]	23,205 [0,279]	24,936 ^c [0,071]	24,301 ^c [0,083]	19,590 [0,484]
Hanelerin yaşam memnuniyetini yükseltti.	14,912 ^a [0,005]	26,119 [0,162]	9,804 ^b [0,044]	45,099 ^a [0,006]	35,301 ^a [0,004]	35,805 ^a [0,001]	13,817 [0,840]	18,065 [0,320]	26,037 ^c [0,054]	23,568 [0,262]
Girişimcilik faaliyetlerini artırdı.	7,034 [0,134]	28,422 [0,100]	5,586 [0,232]	66,289 ^a [0,001]	21,646 [0,155]	28,184 ^a [0,001]	23,624 [0,259]	23,504 [0,101]	19,336 [0,252]	19,928 [0,462]

Not: Tabloda “a”, “b” ve “c” simgeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde test istatistiklerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Tabloda “[]” parantezi içerisindeki değerler, test istatistiklerine ait olasılıkları belirtmektedir.

Tablo 3.4 incelendiğinde, Entegre Kırsal Kalkınma Projesine yönelik sunulan bu sekiz önermeye katılımcıların verdikleri cevapların; “Cinsiyet”, “Yaş Aralığı”, “Medeni Hal”, “Eğitim Düzeyi”, “Bireysel Aylık Gelir Düzeyi”, “Meslek”, “Meslekte Geçirilen Süre”, “Projedeki (Bileşendeki) Konum”, “Projeden (Bileşenden Faydalanma) Süresi” ve “İkamet Edilen Süre” şeklindeki niteliksel özellik değişkenlerine göre istatistiki açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı görülmektedir. Tablo 3.4 incelendiğinde, katılımcıların niteliksel özellik değişkenlerine göre istatistiki açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşan önermeler (istatistiki açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmayan önermeler) için hesaplanan Ki-Kare test istatistiği () olasılık değerlerinin (P) %10 önem düzeyinde 0,010 değerinden küçük (büyük) olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda Tablo 3.4 incelendiğinde,

Erkek ve kadın katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- Dış göçü azaltıcı,
- İstihdamı artırıcı,
- Yerel/bölgesel kalkınma düzeyini artırıcı,
- Hanelerin ortalama gelir düzeyi ile yaşam memnuniyetini artırıcı etkileri konusunda farklı algılama düzeylerine sahip oldukları belirlenmiştir.

Farklı yaş gruplarındaki katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- İçer göçü artırıcı,
- Dışa göçü azaltıcı ve
- İstihdamı artırıcı etkileri konusundaki algılama düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir.

Evli veya bekâr katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- Hanelerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerine yönelik algılama düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir.

Eğitim seviyelerine göre katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- İçer göç,
- Dışa göç,
- İstihdam,
- Yerel/bölgesel kalkınma,
- Hanelerin ortalama gelir düzeyi,
- Hanelerin yaşam kalitesi (refah seviyesi),
- Hanelerin yaşam memnuniyeti ve girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkilerine yönelik algılama düzeylerinin değiştiği görülmektedir.

Gelir düzeylerine göre katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- İçer göç,
- Dışa göç,
- Hanelerin yaşam kalitesi (refah seviyesi) ve
- Hanelerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerine yönelik algılama düzeylerinin değiştiği belirlenmiştir.

Meslek türlerine göre katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- İçer göç,
- Dışa göç,
- İstihdam,
- Yerel/bölgesel kalkınma,
- Hanelerin ortalama gelir düzeyi,
- Hanelerin yaşam kalitesi (refah seviyesi) ve
- Hanelerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerine yönelik algılama düzeylerinin değiştiği belirlenmiştir.

Meslekteki deneyim sürelerine göre katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- İçer göç ve
- Dışa göç üzerindeki etkilerine yönelik algılama düzeylerinin değiştiği tespit edilmiştir.

Projedeki konumlarına göre katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin;

- Hanelerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerine yönelik algılama düzeylerinin değiştiği belirlenmiştir.

Son olarak projeden faydalanma sürelerine ve ikamet edilen süreye göre katılımcıların, Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin; önermelere yönelik algı düzeylerini değiştirmedikleri tespit edilmiştir.

3.3. Nitel Analiz ve Bulguları

3.3.1. Odak Grup Çalışması

EKKP ve Bileşenleri Algı-Beklenti Ölçeği üzerinden yapılan anket katılımcılara yazılı bir şekilde sunulmuş ve katılımcılar kendi bireysel eğilim ve görüşlerini dahil oldukları toplumdaki izole bir şekilde iletmıştır. Bireyin mahremini destekleyen ve anonim bir şekilde uygulanan bu yöntem bireylerin toplumsal kaygı taşımadan fikirlerini rahat bir şekilde beyan etmesine olanak sağlamaktadır. Bu yolla elde edilen 692 farklı anketin istatistikî yöntemlerle analizi yolu ile projenin hedef kitlesi üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri ana hatları ile görülebilmektedir. Bir önceki bölüm bu etkileri başarılı bir şekilde sunmuştur. Ancak kavramsal çerçeve bölümünde verildiği gibi kalkınma bir toplumun kolektif olarak tecrübe ettiği bir süreçtir. Bu yüzden bireysel tecrübelerin yanında hedef kitlesinin kırsal kalkınma projeleri üzerinden edindiği kolektif tecrübenin de değerlendirmeye katılması meselenin daha derinlemesine anlaşılmasına olanak verecektir.

Buradan hareketle bu araştırma, odak grubu nitel veri toplama yönteminden de yararlanmıştır. Odak grubu¹² nitel veri toplama yöntemi bir araştırmanın hedef kitlesinden homojen olarak seçilen bir grup katılımcının araştırma ile ilgili sorulara kolektif bir şekilde yanıt vermesi üzerinden veri toplamaktır (Çokluk vd., 2011). Burada katılımcılar bir yandan kendi bireysel yanıtlarını verirken diğer yandan öteki katılımcılarla da etkileşime girerek kolektif görüşlerin alınmasına olanak sağlamaktadırlar. Başka bir deyişle, bu yöntem birey, grup ve grup içerisinde etkileşim yolu ile üç farklı analiz biriminden veri elde edilmesini sağlamaktadır (Cyr, 2016; Kitzinger, 1994). Özellikle araştırmacıların anketlerine koymadıkları hususlar ya da bireysel mülakatlarda katılımcı bireylerin bahsetmeyi unuttuğu hususlar odak grubu toplantılarında katılımcıların birbirleri ile etkileşimi yolu ile ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanında homojen bir grubun kendi içerisinde tartışılması yolu ile o grubun kolektif öncelikleri, tutum ya da eğilimleri daha sağlıklı bir şekilde belirlenebilmektedir. Buradan bakıldığında çok boyutlu bir şekilde uygulanan entegre kırsal kalkınma projelerinin sosyo-ekonomik çıktılarının hedef kitlesi üzerinden değerlendirilmesinde bu yöntemin stratejik bir tercih olacağı açıktır.

Bu amaçla, çalışma örneklemine uygun olarak saha ziyareti gerçekleştirilen her ilçede, kaymakam ve yazı işleri müdürleri, ofislerinde ziyaret edilmiş; ardından EKKP'nin tüm paydaşlarının yeterli sayıda temsilcileriyle anket çalışması ve takiben odak grup görüşmesi yapılmıştır. Örneklemi oluşturan 9 il ve 26 ilçenin her birinde bu görüşmelere 5-49 arası kişi ve toplamda 704 proje paydaşı katılmıştır. Odak grup çalışmalarında yarı-yapılandırılmış tematik sorular sorulmuştur. Bu yarı-yapılandırılmış sorular bir yandan katılımcı cevaplarını araştırmanın kapsamı içerisinde tutarken diğer yandan da katılımcılara bahse konu meseleler hakkında bireysel fikirlerini beyan edecek ve grup içi tartışmalar yapacak alan yaratmıştır. Sorulan sorular temel olarak iki noktaya odaklanmıştır:

12 Sosyologlar ve psikologlar 1940'lardan beri bu yöntemi kullanmışlardır (örneğin Merton ve Kendall, 1946; Merton, Fiske ve Kendall 1956). Bununla birlikte, popülerliği ve uygulaması eğitim (Flores ve Alonso, 1995), iletişim ve medya çalışmaları (Lunt ve Livingstone, 1996), sosyoloji (Morgan, 1996), feminist araştırma (Wilkinson, 1998, 1999), sağlık araştırması (Wilkinson, 1998) ve pazarlama araştırması (Morgan, Krueger ve King, 1998; Szybillo ve Berger 1979) dâhil olmak üzere çok çeşitli disiplinlerde büyümüştür.

- Sizce EKKP'nin güçlü yanları nelerdir?
- Sizce EKKP'nin gelişmeye açık yanları nelerdir?

Odak grup görüşmelerinin bazı kısıtlılıkları da bulunmaktadır. Birinci olarak yarı-yapılandırılmış sorular grup içi tartışmalarda araştırma kapsamının dışına çıkarılabilmektedir. İkinci olarak bazı katılımcılar toplantıyı domine edebilmekte ve diğer katılımcıların fikirlerini beyan etmesi için yeterli alan kalmamaktadır. Bu kısıtlılıkları bertaraf etmek için odak grup görüşmelerinde kıdemli bir araştırmacı moderatör olarak görev almış ve toplantıları araştırma amaçları doğrultusunda yönetmiştir. Bu yönetim sürecinde katılımcıların sağlıklı bir şekilde fikirlerini beyan etmesi, grup içi tartışma yolu ile kolektif görüşlerin ortaya çıkması ve araştırma sorularının dengeli bir şekilde ele alınması sağlanmıştır. Toplantılardan verinin güvenli bir şekilde toplanabilmesi için gerekli önlemler alınmıştır. İlk olarak katılımcıların rızası alınarak toplantıların ses kaydı alınmıştır. Bunun yanında toplantılarda iki farklı raportör hazır bulunmuş ve yürütülen tartışmalar iki farklı kanaldan not edilmiştir. Sonrasında ise ses kayıtlarının tekrar dinlenmesi ve notların değerlendirilmesi sonucu EKKP'nin güçlü ve gelişmeye açık yönlerine yönelik beyan edilmiş argümanlar kar topu yöntemi ile analitik bir matris üzerinden biriktirilmiştir. Bu yolla en çok tekrarlanan argümanlar tespit edilebilmiş ve ilçe bazında elde edilen bulguların matris gösterimi Tablo 3.5'te sunulmuştur.

Tablo 3.5'te ilçe özelinde gelişmeye açık yan olarak en fazla zikredilen görüşler raporlanmıştır. Ortak görüş olarak öne çıkan bu gelişmeye açık yanlar sırayla şunlardır: EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması; EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması; Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması; İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması ve Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb. halkalarını tamamlayamaması. Diğer geliştirmeye açık yanlar tablodan takip edilebilir.

Bu tablodaki veri doğrudan EKKP'nin sahadaki paydaşlarının tecrübeye dayalı düşüncelerini ve görüşlerini yansıtmaktadır. Bu bakımdan GAP'ta program veya proje geliştirmeden sorumlu ve ilgili diğer birimler ve uzmanlar tarafından dikkatlice incelenmesi önem arz etmektedir. Tablo bu haliyle EKKP tasarımında başlangıçta gözetilen ve hedeflenen çıktılarının hangilerinin il ve ilçe düzeyinde ne ölçüde sağlanabildiğinin, sahaya ve doğrudan gözleme dayalı kontrol listesi olarak değerlendirilebilir. Bununla beraber EKKP kapsamında yapılan projelerin tanınırlığının düşük olması ve GAP'ın görünürlüğünün düşük olması önceliklendirilmesi gereken gelişmeye açık yanlar arasında görülmektedir.

Odak grup görüşmelerinde ilçe özelinde en fazla zikredilen ve ortak görüş olarak öne çıkan güçlü yönler ise sırayla şunlardır: Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi; Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı; Fıstık üretiminde artış ve verimlilik sağladı ve GAP'ın projeler konusundaki danışmanlık hizmetleri ve süreç yönetimi yerelde proje kültürüne katkı sağladı. Diğer güçlü yönler tablodan takip edilebilir. EKKP kapsamında belli bölgelerde spesifik olarak yapılan seracılık, telli terbiye ve yöresel ürün projelerinin faydalı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda sosyal altyapı ve eğitim projeleri de bölgesel kalkınmanın sağlanmasında oldukça önemli olmuştur.

Tablo 3.5: Güçlü ve Gelişmeye Açık Yönler Matrisi

Batman		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Sason	- Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi - Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı - İşsizliği görece azalttı - Genel refah düzeyini (hayat standardını) yükseltti - Hayvancılık bileşeni kapsamındaki destekler genç ve kadın istihdamını destekledi	- EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması - EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması - Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması - EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/bilinirliğinin düşük olması - EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması
Hasankeyf	- Fıstık üretiminde artış ve verimlilik sağladı - İçer göçü artırdı ve dışa göçü azalttı - Bitkisel üretim ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi	- İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması - EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/bilinirliğinin düşük olması - Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi - Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği - EKKP süreçlerine yerel paydaşların aktif katılımının yetersizliği
Gercüş	Fıstık üretimini yaygınlaştırıp tarım arazilerinin değerini artırdı	- EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması - Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması - EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/bilinirliğinin düşük olması - Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği - Proje desteklerinin etkinlik ve verimlilik temelinde uygulanamaması

Tablo 3.5: Güçlü ve Gelişmeye Açık Yönler Matrisi (Devamı)

Şırnak		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Cizre	Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı Telli terbiye sistemleri bağcılık faaliyetlerini güçlendirip üretimi artırdı Hayvancılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi Hayvancılık bileşeni kapsamındaki eğitimler çiftçilerinin bilgi birikimini artırdı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlamaması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması Projelerin ihale ve satın alma süreçlerinde nitelik ve verimliliğin ikincil olması
Güçlükonak	Fıstık üretiminde artış ve verimlilik sağladı Sosyal altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler ve verilen eğitimler kadınların sosyo-kültürel gelişimini destekledi	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması Proje desteklerine erişebilmede yetkinlik koşullu fırsat eşitliğinin sağlanamaması Bitkisel üretim, hayvancılık, arıcılık vb. bileşenlerde proje desteklerinin kısmen ve bazen mesleki ve teknik uzmanlığı/donanımı olmayan kişilere verilmesi
İdil	Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı GAP'ın projeler konusundaki danışmanlık hizmetleri ve süreç yönetimi yerelde proje kültürüne katkı sağladı Seracılık faaliyetlerini yaygınlaştırıp üretimi miktarını artırdı Yöresel el sanatlarının gelişimine ve yaygınlık kazanmasına katkı sağladı Bitkisel ürünlerin pazarlanma olanaklarını artırdı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi
Siirt		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Kurtalan	İçer göçü artırdı ve dışı göçü azalttı Sosyal altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler ve eğitimler gençleri kötü alışkanlıklardan uzaklaştırdı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi
Şirvan	Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi Fıstık üretiminde artış ve verimlilik sağladı Telli terbiye sistemleri bağcılık faaliyetlerini güçlendirip üretimi artırdı Sosyal altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler ve verilen eğitimler kadınların sosyo-kültürel gelişimini destekledi Tarımsal sulama kanalları su verimliliğini artırdı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği
Baykan	Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi Fıstık üretiminde artış ve verimlilik sağladı Seracılık faaliyetlerini yaygınlaştırıp üretimi miktarını artırdı Projeler sayesinde sosyal yardımlara başvuranların sayısı azaldı Seracılık faaliyetlerine yönelik destekler kadın istihdamını artırdı	EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği Proje desteklerine erişebilmede yetkinlik koşullu fırsat eşitliğinin sağlanamaması

Tablo 3.5: Güçlü ve Gelişmeye Açık Yönler Matrisi (Devamı)

Diyarbakır		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Dicle	Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi Eğitim ve eğitime erişim bileşeni kapsamında verilen destekler eğitim-öğretim faaliyetlerini destekledi Fıstık üretimini yaygınlaştırıp tarım arazilerinin değerini artırdı Organik tarımsal ürün üretimini artırdı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması
Eğil	Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi Organik tarımsal ürünlerde birliklerin kurulmasını sağladı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği
Çermik	Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. ilçenin tanınırlığını artırdı	EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması Projelerin sayı ve bütçe açısından talebi karşılamaması
Şanlıurfa		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Siverek	Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi GAP'ın projeler konusundaki danışmanlık hizmetleri ve süreç yönetimi yerelde proje kültürüne katkı sağladı Seracılık faaliyetlerini yaygınlaştırıp üretimi miktarını artırdı İşsizliği görece azalttı	EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması EKKP kapsamındaki projelerin yerel paydaşlarca tanınırlığının/ bilinirliğinin düşük olması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması
Halfeti	GAP'ın projeler konusundaki danışmanlık hizmetleri ve süreç yönetimi yerelde proje kültürüne katkı sağladı Yöresel el sanatlarında kadın istihdamı ve girişimciliği artırdı Turizm ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması
Bozova	Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı İşsizliği görece azalttı Genel refah düzeyini (hayat standardını) yükseltti Bitkisel üretim desenini çeşitlendirdi Zeytinciliğin yaygınlaşmasını ve üretiminin artmasını sağladı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması

Tablo 3.5: Güçlü ve Gelişmeye Açık Yönler Matrisi (Devamı)

Adıyaman		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Kahta	Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı Eğitim ve eğitime erişim bileşeni kapsamında verilen destekler eğitim-öğretim faaliyetlerini destekledi Hayvancılık bileşeni kapsamındaki destekler genç ve kadın istihdamını destekledi	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlamaması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi
Besni	Telli terbiye sistemleri bağıcılık faaliyetlerini güçlendirip üretimi artırdı Altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler fiziki altyapıyı güçlendirdi Organik tarımsal ürünlerde birliklerin kurulmasını sağladı Bitkisel üretim desenini çeşitlendirdi Yöresel mutfak ürünleri üretimi ve alandaki istihdamı artırdı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlamaması
Gölbazı	Hayvancılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği
Gaziantep		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Yavuzeli		EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması EKKP süreçlerine yerel paydaşların aktif katılımının yetersizliği
Nurdağı	Tarımsal sulama kanalları su verimliliğini artırdı Yöresel mutfak ürünleri üretiminde kadın kooperatiflerinin kurulmasını sağladı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Bitkisel üretimde yanlış ve bilinçsiz tarım uygulamalarının çevresel zararlarının önlenememesi
Oğuzeli	Yöresel el sanatlarının gelişimine ve yaygınlık kazanmasına katkı sağladı	EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi Proje desteklerinin etkinlik ve verimlilik temelinde uygulanamaması Proje desteklerinin değer zincirinde iş birliği sağlayıcı birlik, kooperatif vb., halkaları tamamlamaması

Tablo 3.5: Güçlü ve Gelişmeye Açık Yönler Matrisi (Devamı)

Mardin		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Derik	Arıcılık ve ilişkili faaliyetleri geliştirdi Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. yaşam kalitesini artırdı Zeytinciliğin yaygınlaşmasını ve üretiminin artmasını sağladı	Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi Projelerde lokasyon, fizibilite, toprak analizi vb. teknik incelemelerin yetersizliği GAP ile paydaş niteliğindeki kurumlar arasında iş birliği, iş bölümü, iletişim ve etkileşim eksikliği
Savur	Fıstık üretiminde artış ve verimlilik sağladı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması Projelerin uygulanma dönemi ve finansman aktarımı açısından zaman uyumsuzluğu içermesi
Midyat	GAP'ın projeler konusundaki danışmanlık hizmetleri ve süreç yönetimi yerelde proje kültürüne katkı sağladı Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. ilçenin tanınırlığını artırdı Altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler fiziki altyapıyı güçlendirdi Yöresel el sanatlarının gelişimine ve yaygınlık kazanmasına katkı sağladı	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması EKKP süreçlerine yerel paydaşların aktif katılımının yetersizliği
Kilis		
	Güçlü Yönler	Gelişmeye Açık Yönler
Musabeyli	Sosyal altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler ve verilen eğitimler kadınların sosyo-kültürel gelişimini destekledi Altyapı bileşeni kapsamında sunulan hizmetler fiziki altyapıyı güçlendirdi Hayvan bakımı ve hijyen koşullarını iyileştirdi	EKKP alt projelerinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Proje desteklerinin değer zincirinin tanıtım, pazarlama, satış vb., halkalarını tamamlayamaması EKKP bağlamında GAP İdaresi kurumsal kimliğinin ve görünürlüğünün düşük olması
Elbeyli	Eğitim ve eğitime erişim bileşeni kapsamında verilen destekler eğitim-öğretim faaliyetlerini destekledi Sosyal altyapı bileşeni kapsamında yapılan park, bahçe, mesire alanları vb. ilçenin tanınırlığını artırdı	EKKP alt projelerinde sürdürülebilirliğin sağlanamaması Proje desteklerinde bileşene özgü mesleki ve teknik eğitimlerin eksik ve yetersiz olması İmar faaliyetleri gerektiren projelerin uygulanmasında kullanılan malzemelerin yanlış seçilmesi ve dayanıksız olması Projeler kapsamındaki desteklerin fiziki, teknik, makine vb. açılardan ihtiyacı karşılamaması

4

**SAHA ARAşTIRMASI
IşIĞINDA
DEĞERLENDİRMELER VE
GELECEĞE BAKIş**

Saha ziyaretleri ve bu ziyaretten elde edilen gözlemlerin değerlendirilmesi sosyal bilimlerin kullandığı en eski ve değerli nitel veri toplama yöntemlerinden bir tanesidir (bkz. Burgess, 2003). Özellikle kalkınma çalışmalarında saha ziyaretleri ve gözlemler sıklıkla başvurulmuş nitel veri toplama yöntemleridir (bkz. Hammett, Twyman, ve Graham, 2014; Reyes-García ve Sunderlin, 2012). Saha ziyaretleri yolu ile anketlerin ve odak grup görüşmelerinin katılımcıların doğal yaşam alanında yapılması araştırmacılara EKKP'nin sosyo-ekonomik etkilerini kendi gözleri ile de gözlemleme şansı vermiştir. Saha araştırması kapsamında 11-28 Eylül 2023 tarihleri arasında, öğleden önce ve sonra oturumları şeklinde, 9 il 26 ilçede kaymakamlıklar ve ilgili birimler ziyaret edilmiştir. Her bir ilçede EKKP alt projelerinin paydaşlarıyla ortak odak grup toplantıları yapılmış ve bu toplantılar yolu ile 704 katılımcı ile iletişim kurulmuştur. Bu tecrübe üzerinden edinilen saha gözlemleri anket ve odak grup çalışması analizlerine paralel olarak yuvarlak masa tartışmalarında sistematik değerlendirmelere dönüştürülmüştür. Sonraki aşamada da ilgili literatür yardımı ile bu değerlendirmelerin analitik yapısı güçlendirilmiştir.

Sonuç olarak, anket ve odak grup analizleri, saha ziyareti gözlemleri ve literatüre dayanarak GAP İdaresi EKKP etkinliğine amil aşağıdaki değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

Rekabetçi İş Birliği Kültürü ve Etkinlik:

Gözlem: Yerel birimler arasında pür "rekabetçi!" tutum, davranış ve yaklaşımların varlığı, ortak yerel kazanım odaklı iş birliğine mâni olabiliyor.

Günümüz dünyasında "döngüsel ekonomi" temelli paradigma dönüşümünün en önemli bileşenlerinden biri "iş birliği kültürünün" içselleştirilmesi ve yaygınlığıdır. Sınırlı kaynakların son iki yüzyılda artan bir ivmeyle tükendiği günümüz dünyasında ve gelecekte, geleneksel iktisat öğretisinin ileri sürdüğü amaç (kâr, fayda, oy) maksimizasyonu güdüsü, paydaşlar (bireyler, birimler, sektörler, kurumlar) arası iş birliği kültürüyle desteklenemezse (rekabetçi iş birliği!), yerel kırsal kalkınma hedefli projeler potansiyellerinin altında kalacak ve EKKP'den beklenen etkinlik değeri sınırlanabilecektir.

- Bu bakımdan döngüsel ekonomi paradigma dönüşümü de gözetilerek EKKP politika tasarımı, ilgili mevzuatta ve proje isterlerinde paydaşlar arası rekabet yanı sıra iş birliğini teşvik edici, yönlendirici ve/veya zorlayıcı bir yaklaşım üzerinde düşünülebilir.
- İlçe, il ve bölge düzeyinde projenin stratejik amaçları, hedefleri ve performans göstergeleri gözetilerek yerel otoriteler, sivil yapılar vb. paydaşlar arası iş birliği ve rekabetin kalibrasyonu sağlanabilir.
- Literatüre bakıldığında da entegre kırsal kalkınma projelerinin sürdürülebilirlik adına yerel aktörler arasında piyasa merkezli iş birliği ağlarını geliştirmeye odaklanması ve ihtiyaçlar nezdinde alttan-yukarı bir şekilde tasarlanması salık verilmektedir (bkz. Navarro, Woods ve Cejudo, 2016; Park, Yoon, & Lee, 2008; Esparcia, Moseley ve Noguera, 2000).

Ahenkli, Güdümlü, Birikimli Yaklaşım ve Etkinlik:

Gözlem: GAP İdaresi EKKP kapsamında yıllara sâri, pilot ilçe, il ve bölge düzeyinde, farklı zaman dilimlerinde, birbirinden farklı ve yer yer bağımsız fiziki, sosyal ve iktisadi pek çok başlıkta proje desteklemiştir. Bu durum, yerel kırsal kalkınma hamlesinde bütünleşik yaklaşımın ve (bazen anlık) yerel ihtiyaçların zaruri bir tezahürü olarak vuku bulmuştur. Vakıa sahada ilçe, il ve bölge düzeyinde en küçük birimden başlayarak birbirini besleyen ahenkli bir "üzüm salkımı" modeli kısmen gözlenmiştir. Bu durum asimetrik olarak yerel kırsal kalkınma için gereken (sınırlı) finans ve insan kaynaklarının EKKP amaçları doğrultusunda birbirini besleyen ahenkli, güdümlü ve birikimli kullanımını zayıflatabilir; böylece projelerin yerel düzeyde hem sosyal ve hem de ekonomik kalkınma için yaratması beklenen sinerji ve etkinlik değeri, potansiyelinin altında kalabilir.

EKKP'nin potansiyelini gerçekleştirebilmesi ilçe, il ve bölge düzeyinde GAP İdaresi yanı sıra ilgili diğer tüm kamu otoriteleri ve yerel sivil paydaşların, ortak stratejik amaçlar ve kuruma/birime özgü hedefler etrafında ahenkli bir iş bölümü gerçekleştirebilmelerine bağlıdır. Burada kullanılan "ahenk" kavramı bir "üzüm salkımı" alegorisi ile somutlaştırılabilir: Tek bir kökten büyüyen ana dallar, dallar boyunca aynı kökten beslenen pek çok irili ufaklı, aşağıda yukarıda üzüm salkımları, her üzüm salkımında tanelerin yeşerdiği küçük filizler, filiz dallarda irili ufaklı, aşağıda yukarıda, sağda solda... ama hepsi olması gereken yerde, bir diğeri ile uyumlu üzüm taneleri; sonuçta köke çok yakın ya da çok uzak her bir üzüm tanesi muhteşem bir bütünün olgun bir parçası...

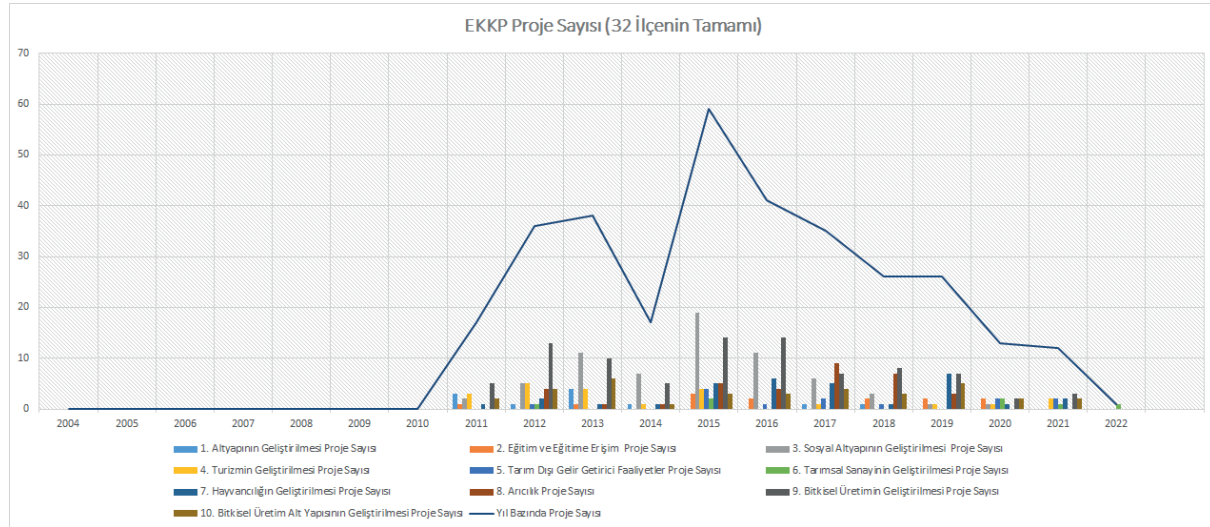
Kalkınma zaman ve mekânı göre, az ya da çok, farklı gelişim gösterebilen bir olgudur; vakıa zamanın belirli bir anında her bir ilçenin, ilin ve bölgenin imkân ve kısıtları, ihtiyaçları, fırsatları, riskleri vb. de birbirinden farklıdır. Bu durumda kırsal kalkınma misyonuna bağlı stratejik amaçlar ve hedeflerin her bir ilçe, il ve toplamda bölge düzeyinde, ilgili tüm paydaşların karar süreçlerine etkin ve aktif katılımıyla belirlenmesi; politika tasarımıyla ortak yönler yanında yerel birime özgü faaliyetlere yer verilmesi, her yerel birim düzeyinde stratejik amaç ve hedef güdümlü proje desteği yaklaşımının benimsenmesi, EKKP'nin potansiyelini gerçekleştirmesi için elzemdir.

Bu başlıkta diğeri bir husus, EKKP politika tasarımıyla ilçe, il ve bölge düzeyinde hedeflenen kırsal kalkınma için gerçekleştirilecek destek faaliyetlerin yıllara sâri birikimli eşik değerinin ve sonrası faaliyetler eylem planının belirlenmesidir. Görece dezavantajlı yerel kırsal birimlerde değer zincirinin oluşması, üretim, tüketim ve lojistik süreçlerin piyasa koşullarında işleyebilmesi, farklı faaliyet alanlarının planlı bir zaman örüntüsünde ve asgari bir eşik değere kadar yıllara sâri desteklenmesini gerektirmektedir. Aksi durumda, EKKP bazı ilçe ve illerde bazı alt projelerde başarılı sonuçlar üretmesine rağmen nihai kırsal kalkınma amacının bir bütün olarak gerçekleştirilmesinde potansiyelinin altında kalabilecektir.

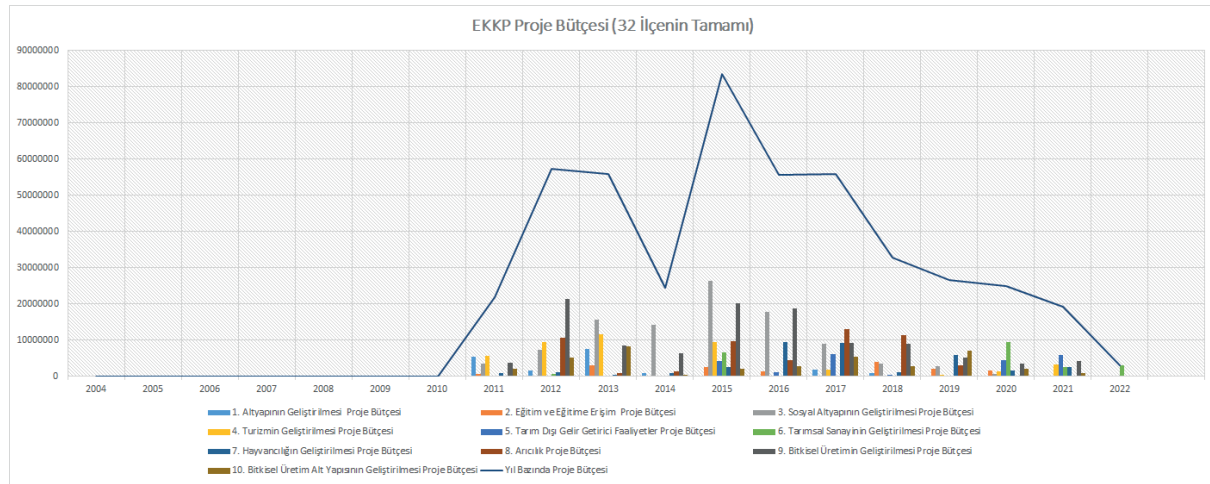
Bu başlıkta özetle EKKP'nin potansiyelini gerçekleştirmesi ve etkinliğini artırabilmesinin, bu kapsamda yürütülen faaliyetlerin ahenkli, güdümlü ve birikimli tasarımıyla doğru orantılı olacağı vurgulanabilir.

- EKKP sosyal politika, iktisat politikası ya da karma bir politika aracı olarak mı tasarlanmıştır? Bu soru GAP'ın vizyonu, misyonu ve EKKP'nin stratejik amaçları, hedefleri ve bütçesi bağlamında cevaplanmalıdır. EKKP'nin destek kapsamı ve sınırları bu doğrultuda en az orta vadeli bir planlamayla belirlenebilir. Bu noktada kırsal kalkınma projeleri yolu ile işlevsel bir piyasa mekanizmasının geliştirilmesinde sosyal yardım ile sosyal yatırım arasında yapılacak stratejik ayırım çok faydalı olacaktır.
- İlgili literatür incelendiğinde entegre kırsal kalkınma programları kapsamında yürütülen projelerin koordineli bir şekilde yürütülmesine sürdürülebilirlik adına vurgu yapılmaktadır (örneğin bkz. Koopmans vd., 2018; Olivier, 2004; Jordan ve Lenschow, 2008; Hogg vd., 2016). GAP EKKP ve alt projelerinin uygulandığı 32 ilçenin tamamındaki proje sayıları ve bütçelerini yansıtan şekil 3.13 ve şekil 3.14 dikkate alınarak tamamlayıcı projeleri göz önünde bulunduran yapının sürdürülmesine devam edilebilir ve yeni başlayan projelerde ise tamamlayıcı unsurların dikkate alındığı sürdürülebilir bir bütçe planlaması yapılabilir.
- Yerel koşullar dikkate alındığında sürdürülebilirliği mümkün ve pozitif dışsallığı en yüksek alanlara dönük proje temaları belirlenmeli, seçilmeli ve desteklenmeli; böylece projeler bu bağlamda güdümlü, odaklı ve yıllara sâri birikimli ve ahenkli olabilir; böyle bir yapının tesisi için GAP'ın EKKP politika tasarımı yeniden değerlendirilebilir.
- İlçelerin yerel imkân, fırsat, kısıt vb. yerele özgü tüm koşulları dikkate alınarak pozitif dışsallığı en yüksek alanlar belirlenmeli, önceliklendirilmeli; bu doğrultuda, en azından ve gerekirse güdümlü projeler için bir kota politikası üzerinde düşünülebilir.
- Projelerin gelir yaratma döngüleri gözetilerek kısa, orta ve uzun vadeli planlama üzerinde düşünülebilir.

Şekil 3.13: 32 İlçenin Tamamında EKKP ve Bileşenlerine Ait Proje Sayıları

Şekil 3.14: 32 İlçenin Tamamında EKKP ve Bileşenlerine Ait Projelerin Bütçeleri

Kurumsal İletişim, Kurumsal Kimlik ve Etkinlik:

Gözlem: EKKP kırsal kalkınma amacının ana öznesi yerel kamu otoriteleri ve sivil paydaşlar ile GAP uzman kişi/kişileri arasındaki dolaylı, kısıtlı ve süreksiz ilişki/iletişim yapısı, projelerin tasarımı, planlaması, esnası ve sonrasında etkinlik kaybına yol açabiliyor; bu durumda EKKP ve bileşenleri potansiyellerinin altında kalma riski içeriyor.

GAP İdaresi, yerel kırsal kalkınma misyonunun gerçekleşmesinde kurumsal marka değeri, tecrübesi ve kapasitesiyle şekillenen güçlü bir kurumsal kimliğe sahiptir. Diğer yandan sahadaki gözlem, GAP İdaresinin yerel paydaşlar nezdindeki kurumsal kimlik algısı ortalamada ya zayıf ya da sadece alternatif bir “finans kaynağı” bakışıyla eksik ve sınırlı kalıyor. Bu durum, GAP İdaresinin EKKP faaliyetlerinde ana düzenleyici, yönlendirici aktör rolünü sınırlandırabilir; bu durum bu kapsamda yürütülen proje etkilerinin potansiyeli altında kalmasına yol açabilir.

- İlçe, il ve bölge düzeyinde yerel paydaşların ilgili GAP uzman(lar)ıyla EKKP süreçlerine etkin ve aktif katılımını mümkün kılan direkt, sürekli, şeffaf, destekleyici ve yapıcı kurumsal iletişim, etkileşim modeli üzerinde düşünülebilir.

- GAP İdaresi, EKKP kapsamında yerel paydaşlar nezdinde oluşan eksik, yanlış kurumsal kimlik algısını yönetecek bir iletişim politikası değerlendirebilir.

Ahlaki Risk-Katılım Payı Kalibrasyonu ve Etkinlik:

Gözlem: EKKP politika tasarımı “ahlaki risk”ten kaçınmak için belirlenen proje paydaş katkı payı, yerelde, asıl desteğe müstahak kişiler/guruplar için başlangıç aşamasında bir “dışlama etkisi” yaratabiliyor. Bu dışlama etkisinin varlığı ve büyüklüğü, EKKP’nin nihai kırsal kalkınma amacı yolunda, potansiyelinin altında kalma riski içeriyor.

- Bu durumda projenin stratejik amaç, hedef ve performans göstergeleri ve olası ahlaki risk ihtimali yanı sıra yerelde dezavantajlı kişi/gurupları da göz ardı etmeyen/dışlamayan bir katılım payı kalibrasyonu üzerinde düşünülebilir.
- Görece dezavantajlı ilçe(ler) özelinde belirli bir “sosyal politika” kotası dahilinde katkı payı oranlarının aşağı yönlü kalibrasyonu üzerinde düşünülebilir. Kalibrasyonda, örneğin, İlçelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik (SEGE) sıralamaları, suya erişim düzeyi, baraj sonrası dönem, terör sonrası dönem vb. olağanüstü durumlardan etkilenme/muzdariplik gözetilebilir.
- Burada katılım payıyla ilgili diğer bir husus, olağanüstü durum sonucu ya da idarece iptal edilen projelerde yerel paydaş katılım payını reel olarak koruyan bir sigorta mekanizması üzerinde düşünülmesidir.

Uyum ve Etkinlik:

Gözlem: EKKP alt projelerde kısmen “zamanlama”, “tedarik”, “nitelik”, “finansman” ve “uygun/doğru kişi” eşleşmesi alanlarında, amaç-hedef-performans göstergesi vb. ölçütler açısından uyumsuzluk yaşandığı görülmüştür. Bu uyumsuzlukların varlığı ve büyüklüğü, EKKP’nin potansiyeli altında etkinlik yaratma riski oluşturmaktadır.

Projelerde müracaat, değerlendirme, kabul, onay, finansman aktarımı, proje konusu canlı, mal ve hizmetlerin tedariki, teslimi...şeklinde gelişen EKKP süreçlerinde yaşanan bazı gecikmeler, tedarik edilen küçükbaş, büyükbaş, kanatlı hayvan, fide, arı vb. proje konusu varlıkların ilgili alanda ve yerelde mevsimsel üretim döngüsüyle “zamanlama” uyumsuzluğu yaratabiliyor. Bu süreçte “tedarik” edilen canlı varlıklar yerel koşullarla veya projede tanımlanan (beklenen) “nitelik”lerle uyumsuz olabiliyor. Kabul alan projelerin finansman onayı aşamasına kadar geçen süre uzadıkça, enflasyonist ortamda, başlangıçta planlanan proje bütçesinin reel değeri düşüyor ve bu durumda onaylanan proje “finansmanı”yla proje amacın gerektirdiği asgari mal ve hizmet miktarı arasında bir uyumsuzluk oluşuyor. Bu başlıkta bir diğer husus, proje desteklerinden istifade eden kişi/kişilerin belirlenmesinde ortaya çıkan proje amaçları, hedefleri, performans göstergeleri ve yetkinlik gerekleriyle destek alan “kişi” uyumsuzluğudur.

- EKKP başvuru, kabul, değerlendirme, onay, uygulama, izleme/kontrol vb. süreç yönetimi, yukarıda sıralanan potansiyel ve olası uyumsuzluk alanlarını minimize edecek şekilde tasarlanmalıdır.

PUKÖ Döngüsü ve Etkinlik:

Gözlem: EKKP dahil kırsal kalkınma amacına matuf proje tabanlı tüm faaliyetlerin GAP İdaresinin misyonu ve vizyonu doğrultusunda bir kalite güvence mekanizmasına sahip olması elzemdir. Kalite güvencesi konusunda literatürde ve (özel/kamu) sahada sık kullanılan bir yöntem, kısaca: “Planlama, Uygulama, Kontrol/İzleme, Önlem/İyileştirme, PUKÖ döngüsü” şeklinde tanımlanır. Böylece belirli bir vizyon, misyon, stratejik amaçlar, hedefler, (anahtar) performans göstergeleri, izleme ve raporlama sıklıkları, izleme verilerinin analizi, sorumlu ve iş birliği yapılacak birimler, güçlü ve gelişmeye açık yanların tespiti, güçlü yanları muhafaza ve tahkim, gelişmeye açık yanları iyileştirme faaliyetleri, tüm bu faaliyetlerin takvimi vb., PUKÖ döngüsü içinde takip edilebilir ve amaca dönük bir kalite güvencesi sağlayabilir.

EKKP’nin saha araştırması gözlemlerinde tüm ilçelerde P ve U aşamalarının bulunduğu; kalkınma sürecinin doğası ve saha gerçekliği başlangıç noktasının kaçınılmaz kısıtlılıkları gereği P ve U aşamalarında güçlü yanlar yanı sıra gelişmeye açık yanların da olduğu ancak K ve Ö aşamalarının eksikliği müşahade edilmiştir. İlçe, il ve bölge düzeyinde PUKÖ döngüsünün kapatılamaması, EKKP’den beklenen kırsal kalkınma etkisinin, potansiyeli altında kalmasına yol açabilir.

- PUKÖ döngüsünü gözetken bir kurumsal teşkilatlanma, süreç yönetimi, kurum kültürü, politika tasarımı, eylem planı...oluşumu değerlendirilmelidir.
- GAP BKİ’nin stratejik planlarına bakıldığında (GAP, 2008, 2013, 2018, ve 2019) yukarda yapılan tespite paralel argümanların stratejik planlarda yapılan SWOT analizlerinde de kurumsal zayıflık olarak verildiği görülmektedir.

Miras Yönetimi ve Etkinlik:

Gözlem: “Miras Yönetimi”, sürdürülebilir kentleşme alanında genellikle olimpiyat vb. büyük çaplı organizasyonlar bağlamında kullanılan bir kavramdır. Kavramla kastedilen olimpiyat gibi büyük çaplı bir organizasyona ön hazırlık, teklif verme, kabul, onay, ev sahipliği, icra süreci, icra esnasında ortaya çıkan ve sonucunda geride kalacak/kalan maddi ve maddi olmayan mirasın başlangıçta planlanması, belirlenmesi, izlenmesi, koordine edilmesi; yanı sıra bu süreçlerdeki mirastan sorumlu tüm aktörleri, mekanizmaları ve mevzuatı belirleyen...; böylece şehir ve ülke için sürdürülebilir en yüksek katma değerin sağlanması vb. tüm süreçleri kapsayan bir yönetim anlayışıdır.

Saha araştırması gözlemlerinde, yerel kamu ve sivil personel ve paydaş devir oranı yüksekliği veriyken, miras yönetimi anlayışının proje yönetim süreçlerine içkin olmadığı müşahade edilmiştir. Bu durum, EKKP’nin kısa süreli, dönemsel ve potansiyelinin altında etki yaratması riski doğurmaktadır.

- EKKP’nin amaç, hedef ve performans göstergeleri dikkate alınarak GAP İdaresi, ilçe, il ve bölge düzeyinde projelerin kurumsal miras yönetimini içeren bir politika tasarımı ve/veya eylem planı üzerinde düşünülmelidir.

Değer Zinciri ve Etkinlik:

Gözlem: EKKP'nin en temel stratejik amacı kırsal kalkınmayı gerçekleştirebilmesi, bir gerek şart olarak yıllara sâri proje bileşenlerinin yerelde ve ilgili sektörde değer zincirinin tüm aşamalarını gözetten bir tasarıma sahip olmasıyla doğru orantılıdır. Ancak sahada, özellikle dezavantajlı bölgelerde yerel paydaşların proje desteklerine bağlı olarak üretim yapmakla birlikte pazarlama, satış alanında henüz piyasa koşullarında faaliyet göstermekten uzak olduğu gözlenmiştir. Bazı ilçelerde çok daha şiddetli olmakla birlikte neredeyse tüm sahada ortak gözlem, değer zincirinin özellikle pazarlama/satış aşaması, temel zafiyet alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, EKKP'nin potansiyeli altında bir etkinlik üretmesine neden olabilir.

- EKKP politika tasarımıda değer zinciri bir bütün olarak ele alınmalı ve özellikle pazarlama, satış açığını giderecek bir mekanizma değerlendirmelidir.
- Destek mekanizmalarında özellikle kadın ve genç istihdamını hedefleyen pozitif bir ayrıştırma değerlendirilmelidir. Bütünsel işlevselliği olan bir piyasa sisteminin kadın ve gençler gibi toplumda göreceli daha dezavantajlı konumda olan grupları önceliklemeyen geliştirilmesi zor gözükmemektedir (bkz. Shucksmith, 2000).

Eğitim ve Etkinlik:

Gözlem: Kalkınma süreçlerinde farkı ve sonucu belirleyen önemli bir faktör, sahip olunan beşerî sermaye düzeyidir. Yerelde, kırsalda beşerî sermayenin en önemli belirleyicisi, yerel insan kaynağının bilgi, beceri ve yetkinlik boyutlarında mevcut eğitim düzeyidir. Sahadaki gözlem, kırsalda yaşayan yerel insan kaynağının geleneksel bilgiyle yetindiği, projelerde eğitim bileşeninin kısmen eksik kaldığı, paydaşların eğitim toplantılarına ilgi göstermediği yönündedir. Bu durum, EKKP etkinliğinin potansiyeli altında kalma riski yaratmaktadır.

- EKKP tasarımıda projeye ve yerele özgü sahada, yerinde, (bahçede, tarlada, kovan başında, ahırda, vb.) sürekli ve uygulamalı bilgi, beceri ve yetkinlik düzeyinde eğitim bileşenlerinin sağlanması değerlendirilmelidir.

Kurumsal Dijital Hafıza ve Etkinlik:

Gözlem: Saha araştırmasında, EKKP uygulamalarının neredeyse tamamında ve tüm ilçelerde kurumsal dijital hafıza açığı gözlenmiştir. Kaymakam, müdür, ilgili personel, muhtar, başkan, diğer paydaşlar vb. nin zaman içinde değişimiyle proje hakkında kıymetli veri kaybolmakta ya da zamanla proje unutulmaktadır; kişilerden bağımsız dijital veri stoku olmayınca izleme, kontrol, önlem ve iyileştirme imkânı kalmamaktadır. Bu durum, EKKP etkinliğinin potansiyeli altında kalma riski yaratmaktadır.

- EKKP'nin stratejik amaç, hedef, performans göstergeleri vb. dikkate alınarak öncesi, esnası ve sonrasında ihtiyaç duyulacak tüm kıymetli değişkenler seti başlangıçta belirlenmeli ve projenin bir bileşeni olarak verilerin takibi ve kaydı garanti edilmelidir.
- Kurumsal dijital hafızayı da içerecek sürdürülebilir bir dijital karar destek sistemi üzerinde düşünülmelidir.

Paydaş Katılımı ve Etkinlik:

Gözlem: Proje temelli ve somut hedefleri olan EKKP'nin başarısı, kuruma özgü bir kalite güvence sisteminin varlığıyla garanti edilebilir. Kalite güvence sistemlerinin en temel gereklerinden birisi de paydaşların tüm karar süreçlerine etkin ve aktif katılımının sağlanmasıdır. Sahadaki gözlem EKKP'lerinin planlama, uygulama, kontrol-izleme ve önlem alma-iyileştirme aşamalarına ilgili tüm yerel paydaşların sürekli, etkin ve aktif katılımının kısmen sağlanabildiğidir. Bu durum, EKKP etkinliğinin potansiyeli altında kalma riski yaratmaktadır.

- İlçe, il ve bölge düzeyinde paydaş analizi yapılmalıdır.
- EKKP'leri öncesi, esnası ve sonrasında karar mekanizmalarına paydaşların sürekli, etkin ve aktif katılımını garanti eden bir proje tasarımı üzerinde düşünülmelidir.
- Literatüre bakıldığında da başarılı bir entegre kırsal kalkınma projesinin tüm saha paydaşlarını kapsayacak bir şekilde alttan üste doğru planlanması ve kırsalda paydaşlar arasındaki ilişki ağını mümkün olduğunca işlevsel hale getirmeyi hedeflemesi gerektiği net olarak görülmektedir (bkz. Murdoch, 2000; Marquardt, Möllers ve Buchenrieder, 2012; Biljohn, 2015; Shucksmith, 2000; Gargano, 2021).

5.

SONUÇ

Bu araştırma raporu GAP Bölge Kalkınma İdaresi (BKİ) Başkanlığı tarafından 2009 yılından itibaren uygulanmakta olan Entegre Kırsal Kalkınma Projesi (EKKP) ve 2011-2022 yılları arasında uygulanmış alt projelerin ekonomik ve sosyal etkilerinin değerlendirilmesi için hazırlanmıştır.

Bir sosyal araştırmanın tasarımı araştırılacak sosyal olgunun nasıl kavramsallaştırıldığı belirlediğinden, bu araştırma da işe genel olarak “kalkınma” ve özelde de “entegre kırsal kalkınma” meselelerinin literatür taraması yolu ile kavramsallaştırılması ile başlamıştır. Literatüre bakıldığında kalkınma eklektik bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle kalkınma farklı mekan ve zaman dilimlerinde farklı ihtiyaç/önceliklerle zuhur etmekte ve bu ihtiyaçlara binaen farklı kalkınma politikaları oluşturulmaktadır. Bu farklılaşmaya rağmen her kalkınma politikası ekonomi/piyasa, devlet ve toplum arasında belirli bir ilişki yapısı geliştirmeyi ve bu ilişki yapısı yolu ile dinamik bir gelişim sürecini sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir. Bunun yanında kalkınma bir durumsallıktan ziyade çok boyutlu dinamik bir süreci temsil ettiğinden başarılı bir kalkınma politikasının bu dinamik sürecin iyi yönetiminden geçtiği literatür okumalarından görülmüştür. Bu genel eksen içerisinde entegre kırsal kalkınma olgusuna bakıldığında üç temel unsur ön plana çıkmaktadır. Birinci olarak kırsal kalkınmaya entegre kavramının eklenmesi kırsal kalkınma politikalarının çok boyutlu bir çerçevede kurgulanması gerektiği fikrinden kaynaklanmaktadır. İkinci olarak bu yaklaşım bir kalkınma politikası tasarımının alttan yukarıya doğru olması gerektiğini (yerelden bölgeye, bölgeden ulusala doğru) öngörmektedir. Üçüncü olarak entegre kırsal kalkınma yaklaşımı yerel aktörlerden ziyade yerel aktörler arasındaki ilişki ağlarına odaklanmaktadır. Bu odaklanma ilişki ağlarının piyasa mekanizması içerisinde işlevselliğini artırmayı ve bu yolla daha sürdürülebilir bir ekonomi/piyasa, devlet ve toplum ilişki yapısı geliştirmeyi istemektedir.

Kalkınma ve kırsal kalkınmanın bu şekilde kavramsallaştırılması bu projenin bir saha araştırması şeklinde tasarlanmasını sağlamıştır. Yukardaki kavramsal bakış açısı ile EKKP ve Bileşenlerinin ekonomik ve sosyal çıktılarına bakıldığında, bu çıktıların biricik (faydalanıcıya ait) ve makro-ölçekte lineer bir şekilde biriktirilemeyen bir yapıda olması beklenebilir. Aynı zamanda entegre kırsal kalkınma projelerinin öznesi yerel aktörler ve onlar arasındaki ilişki ağları olduğundan sahada bu aktörlerden direkt olarak derlenmeyen veriden elde edilecek sosyoekonomik analizler bilimsel açıdan zayıf kalacaktır. Bu sebeplerle GAP BKİ'nin destekleri ile bahsi geçen projenin uygulandığı coğrafyayı en iyi şekilde temsil edecek bir saha araştırması/örneklem yaklaşık 6 ay süren bir ön çalışma sonunda şekillenmiştir. Tablo 3.1'de verildiği gibi bu örneklem toplam proje sayısı açısından %71,4, toplam proje bütçesi açısından %73,2, projenin uygulandığı il sayısı açısından %87,5 ve projenin uygulandığı ilçe sayısı açısından %80,0 ve üzerinde bir temsiliyet kapasitesine sahiptir. Başka bir deyişle GAP BKİ tarafından hinterlandındaki 9 ilin 32 ilçesinde 2011-2022 yılları arasında EKKP kapsamında 321 adet alt proje uygulanmıştır ve proje araştırmacıları bu 9 ilin 26 ilçesindeki 299 adet projenin paydaş ve faydalanıcılarına ulaşmıştır. Bu ilçeler 11-28 Eylül 2023 tarihleri arasında ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerden veri anket, odak grup görüşmeleri ve gözlem yolu ile elde edilmiştir.

GAP BKİ tarafından hinterlandındaki 9 ilin 32 ilçesinde 2011-2022 yılları arasında EKKP kapsamında 321 adet alt proje uygulanmıştır. Bu alt projelerin sistematik bir şekilde analiz edilebilmesi için ana gruplar oluşturulmuştur: Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Arcılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni, Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni, Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni, Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni ve Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni. Proje araştırmacılarının geliştirdiği “EKKP ve Bileşenleri Algı-Beklenti Ölçeği” 26 ilçede 299 adet projenin sosyoekonomik etkilerini görebilmek adına bahsi geçen bileşen gruplaması üzerinden proje paydaşlarına ve faydalanıcılarına uygulanmış ve 692 adet anket toplanmıştır. Sonrasında ise toplanan veri SPSS yardımı ile istatistiki analizlere tabi tutulmuştur. Bu istatistiki analizler EKKP ve Bileşenlerinin yerelde yarattığı sosyoekonomik etkileri anlamaya odaklanmıştır. Anket katılımcılarının niteliksel özellikleri ve EKKP ve Bileşenlerine yönelik algı-beklenti düzeyleri ile ilgili detaylar tablolara verilmiştir. Bu istatistiki analizlerden çıkan genel sonuca göre katılımcılar EKKP ve Bileşenlerinin yerelde yarattığı sosyoekonomik etkiyi

olumlu bulunmaktadır. Örneğin, Şekil 3.1'de detayları verildiği üzere EKKP katılımcılarının ağırlıklı bir bölümü Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin uygulandığı düzeylerde; içe göçü artırdığını (%49), dışa göçü azalttığını (%48), genel istihdamı (%60), kadınların istihdamını (%56) ve gençlerin istihdamını (%56) artırdığını belirtmektedir. Daha detaylı olarak; Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Arıcılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Bileşeni, Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi Bileşeni, Eğitim ve Eğitime Erişim Bileşeni, Hayvancılığın Geliştirilmesi Bileşeni, Sosyal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni, Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetler Bileşeni, Tarımsal Sanayinin Geliştirilmesi Bileşeni ve Turizmin Geliştirilmesi Bileşeni için sunulan detaylı önermelerin çoğu da katılımcılardan olumlu tepki almıştır. İlgili bölümde sunulan şekillerden bu durum rahatlıkla görülmektedir.

EKKP'nin yerelde yarattığı sosyoekonomik etkileri daha detaylı görebilmek için ziyaret edilen 9 ilin 26 ilçesinde katılımcılar ile ayrıca odak grubu görüşmeleri yapılmış ve 704 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu toplantılarda EKKP'nin güçlü ve gelişmeye açık yanları paydaşlar ile tartışılmıştır. Nitel yöntemlerle verinin analizi yapıldıktan sonra ortaya çıkan temel hususlar matrisler şeklinde Tablo 3.5'te verilmiştir. Örneğin, Tablo 3.5'te görüldüğü üzere ilçe bazında farklı gelişmeye açık yanlar zikredilmiş ve bunların ilçelerde sıklıkla tekrarlandığı belirlenmiştir. Öte yandan Tablo 3.5'te verildiği gibi farklı ilçelerden katılımcıların tekrarlı bir şekilde vurguladığı güçlü yönler belirlenmiş ve bunların ilçelerde tekrarlanma sıklığının oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Tabandan tekrarlı bir şekilde gelen bu görüşler ilerde uygulanacak entegre kırsal kalkınma projeleri için çok önemli geri dönüşlerdir.

Saha ziyaretleri sayesinde araştırmacılar hedef kitlesi ile kendi ekosisteminde temas etmiş, yüz yüze yürütülen anket ve odak grubu görüşmelerinin ötesinde gözlemler yapma şansı bulmuştur. Sonrasında da yuvarlak masa toplantıları ile bireysel gözlemlerden daha nesnel değerlendirmeler geliştirilmiştir. İlgili literatürden elde edilen bilgi bu değerlendirmeler için analitik bir eksen oluşturmuştur. Bu değerlendirmeler, anketlerden elde edilen nicel veri ve odak grubu görüşmelerinden elde edilen nitel veri ile de kıyaslanmıştır. Yukarıda sıralanan nicel ve nitel veri analizi, gözlemler ve literatüre dayanılarak Entegre Kırsal Kalkınma Projesinin bundan sonraki dönemde etkinliğini daha fazla arttırmak için aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

- EKKP alt projeleri arasında ahenk ve güdüm gözetilmelidir.
- GAP BKİ projelerinde kurumsal kimliğini ön plana çıkarmalıdır. Paydaş ve faydalanıcılar üzerinden kurumsal iletişim ağlarını hem açık tutmalı hem de konjonktürel olarak geliştirmelidir.
- Projelerde ahlaki risk ve katılım payı kalibrasyonu iyi ayarlanmalıdır.
- EKKP alt projelerinde zamanlama, tedarik ve finansman gibi stratejik eylemlerde uyuma dikkat edilmelidir.
- Tüm projelerde PUKÖ döngüsünün tamamlanması sağlanmalıdır.
- Projelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için miras yönetimi tüm paydaş idari kurumlar tarafından içselleştirilmelidir.
- Projelerde değer zincirinin tamamlanması sağlanmalıdır. Projelerde özellikle pazarlama/satış açığı bırakılmamalıdır.
- Entegre kırsal kalkınma projelerinde eğitim temel proje iş planlarından birisi olarak hesaba katılmalıdır.
- Projeler üzerinden biriken tecrübelerden daha iyi yararlanmak için kurumsal dijital hafıza güçlendirilmelidir.
- Entegre kırsal kalkınma projelerinde aslolan yerel aktörler arasında ilişki ağlarını geliştirmek olduğundan projelerde paydaş katılımına daha fazla önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acartürk, Ş. (1983). Entegre kırsal kalkınma projeleri ve bir örneği: Çorum-Çankırı projesi. Devlet Planlama Teşkilatı. Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Entegre-kirsal-kalkinma-projeleri-ve-bir-ornegi_-Corum-Cankiri-Projesi_Samil-Acarturk.pdf
- Adamowicz, M. (2018). Actual aspects of rural development strategy and policy in the European Union. *Chinese Business Review*, 17(7), 357-370.
- Ahmed, W. (2010). From mixed economy to neoliberalism: Class and caste in India's policy transition. İçinde: W. Ahmed, A. Kundu, & R. Peet (Eds.), *India's New Economic Policy* (pp. 45-68). Routledge.
- Altaş, S. (2017). Geleceğe miras olarak bırakılan bir kırsal kalkınma projesi: Atatürk'ün ideal Cumhuriyet Köyü. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 255-287.
- Anık, M. (2006). Bir modernleş(tir)me projesi olarak köy enstitüleri. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 1(20), 279-309.
- Arabatzis, G., Aggelopoulos, S., & Tsiantikoudis, S. (2010). Rural development and LEADER+ in Greece: Evaluation of local action groups. *Journal of Food, Agriculture & Environment*, 8(1), 302-307.
- Atsan, T. (2013). Erzurum kırsal kalkınma projesinin tarımsal yayımda program planlama ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 32-32.
- Baah-Dwomoh, J. K. (2016). Integrated rural development in Africa back to the future. *African Transformation Report 2016*, 1- 43.
- Baldock, D., Dwyer, J., Lowe, P., Petersen, J.-E., & Ward, N. (2001). The nature of rural development: towards a sustainable integrated rural policy in Europe. Synthesis Report. Institute for European Environmental Policy (IEEP), UK.
- Biljohn, M. (2015). Advancing rural development through network and cluster approaches. *Administratio Publica*, 23(1), 59-76.
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods* (3 ed.). Oxford University Press.
- Burgess, R. G. (Ed.). (2003). *Field research: A sourcebook and field manual*. Routledge.
- Çalışır Hovardaoğlu, S. (2021). Köy Kanunu uygulamaları ve köy gezileri çerçevesinde Kayseri köy merkezlerinde modernleşme (1923-1945). *CTAD: Journal of Modern Turkish History Studies*, 17(33), 161-190.
- Esparcia, J., Moseley, M. and Noguera J. (Eds.) (2000). Exploring rural development partnerships in Europe: An analysis of 330 local partnerships across eight EU countries. Universitat de València, UDERVAL.
- Cohen, J. M. (1980). Integrated rural development: clearing out the underbrush. *Sociologia Ruralis*, 20(3), 195-212.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi, *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4(1), 95-107.
- Csaki, C., & de Haan, C. (2003). Reaching the rural poor: a renewed strategy for rural development. World Bank Publications.

Cyr, J. (2016). The pitfalls and promise of focus groups as a data collection method. *Sociological Methods & Research*, 45(2), 231-259.

Da Fonte, E. M. M. (1998). Public policies and private gains: Integrated rural development in North-East Brazil. London School of Economics and Political Science (United Kingdom).

De Janvry, A., & Sadoulet, E. (2016). *Development economics: Theory and practice*. Routledge.

Delgado, M. d. M., & Ramos, E. (2002). Understanding the institutional evolution of the European rural policy: A methodological approach. <https://ageconsearch.umn.edu/record/24782/files/cp02de76.pdf>

Demir, H. (2012). GAP'ta kırsal kalkınma deneyimi: GAP kırsal kalkınma projelerini destekleme programı. Bilnet Matbaacılık.

Devlet Planlama Teşkilatı (1990). Güneydoğu Anadolu Projesi master plan çalışması: Master plan nihai raporu. 1. Cilt: Yöneticiler için Özet. Ankara. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/guney-dogu-anadolu-projesi-master-plan-calismasi-master-plan-nihai-raporu-cilt-1-yoneticiler-icin-ozet/1735>

Devlet Planlama Teşkilatı (1990b). The Southeastern Anatolia Project master plan study. Final master plan report. Executive Summary. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. Ankara. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060204-9-2.pdf>

Đokić, M. (2019). Sustainable agricultural and rural development in the European Union. *Economics of Sustainable Development*, 3(1), 29-43.

Domínguez, M. D., Alonso, A. M., Simón, X., Mauleón, J. R., Ramos, G., & Renting, H. (2006). Catching up with Europe: Rural development practices and policies in Spain. İçinde: H. Renting (Ed.), *Driving rural development: Policy and practice in seven EU countries*. Van Gorcum.

Dutt, A. K., Mookherjee, D., Thakur, R. R., Sommers, B., & Benhart, J. (2020). Regional Development and Planning: An overview. İçinde: R. R. Thakur, A. K. Dutt, S. K. Thakur, & G. M. Pomeroy (Eds.), *Urban and Regional Planning and Development: 20th Century Forms and 21st Century Transformations* (pp. 23-58). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-31776-8_3

Escobar, A. (1995). *Encountering development: The making and unmaking of the Third World*. Princeton University Press.

Flores, J. G., & Alonso, C. G. (1995). Using focus groups in educational research: Exploring teachers' perspectives on educational change. *Evaluation Review*, 19, 84-101.

GAP (1990). 1990 Faaliyet Raporu. Ankara. <http://yayin.gap.gov.tr/1990-yili-faaliyet-raporu-yayin-a-841e25b88.html>

GAP (2008). Stratejik Plan: 2008-2012. <http://yayin.gap.gov.tr/stratejik-plan-20082012-yayin-5d2bf2dafa.html>

GAP (2013). Stratejik Plan: 2013-2017. <http://yayin.gap.gov.tr/stratejik-plan-20132017-yayin-c3391f764d.html>

GAP (2018). Stratejik Plan: 2018-2022. <http://yayin.gap.gov.tr/stratejik-plan-20182022-yayin-e0e76b573d.html>

GAP (2019). Stratejik Plan: 2019-2023. <http://yayin.gap.gov.tr/stratejik-plan-20192023-yayin-2f9c21611f.html>

GAP (2021). Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) Eylem Planı. <http://www.gap.gov.tr/gap-bolge-kalkinma-programi-2021-2023-sayfa-25.html>

Gargano, G. (2021). The bottom-up development model as a governance instrument for the rural areas. The cases of four local action groups (LAGs) in the United Kingdom and in Italy. Sustainability, 13(16), 9123.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2015). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II. Ankara. <https://www.res-migazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150221-12-1.pdf>

Güriş, Selahattin ve Astar, Melek. (2015). Bilimsel araştırmalarda SPSS ile istatistik. Der Yayınları.

Hammett, D., Twyman, C., & Graham, M. (2014). Research and fieldwork in development. Routledge.

Hogl, K., Kleinschmit, D., & Rayner, J. (2016). Achieving policy integration across fragmented policy domains: Forests, agriculture, climate and energy. Environment and Planning C: Government and Policy, 34(3), 399-414.

Hout, W. (2007). The politics of aid selectivity: Good governance criteria in World Bank, US and Dutch development assistance. Routledge.

Jacob, W. J. (2018). Integrated rural development from a historical and global perspective. Asian Education and Development Studies, 7(4), 438-452.

Jordan A, Lenschow A (2008). Integrating the environment for sustainable development: an introduction. İçinde: A Jordan ve Lenschow A., Innovation in Environmental Policy? Integrating the Environment for Sustainability (ss. 3-23). Edward Elgar.

Kartal, S. (2008). Toplum kalkınmasında farklı bir eğitim kurumu: Köy Enstitüleri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 23-36.

Kassouri, Y., & Okunlola, O. A. (2022). Analysis of spatio-temporal drivers and convergence characteristics of urban development in Africa. Land Use Policy, 112, 105868.

Kayıkçı, S. (2009). Türkiye’de Kırsal Alan Yönetimi (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.

Kitzinger, J. (1994). The methodology of focus groups: the importance of interaction between research participants. Sociology of Health & Illness, 16(1), 103-121.

Koç, B., & Gül, A. (2006). Türkiye’de Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Köykentler ve Köykentlerde Tarımsal İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Analizi. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. <https://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/K%C3%B6ykentler%20Kitap.pdf>

Koopmans, M. E., Rogge, E., Mettepenningen, E., Knickel, K., & Šūmane, S. (2018). The role of multi-actor governance in aligning farm modernization and sustainable rural development. Journal of Rural Studies, 59, 252-262.

Kostov, P., & Lingard, J. (2004). Integrated rural development-do we need a new approach? <https://clock.uclan.ac.uk/1418/1/0409006.pdf>

- Lewis, A. (2003). *The theory of economic growth*. Routledge.
- Likert, Rensis. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1-55.
- Lunt, P., & Livingstone, S. (1996). Focus groups in communication and media research. *Journal of Communication*, 42, 78-87.
- Marcus, A., & Asmorowati, S. (2006). Urban poverty and the rural development bias: Some notes from Indonesia. *Journal of Developing Societies*, 22(2), 145-168.
- Marquardt, D., & Möllers, J. (2010). Evaluating the implementation process of LEADER in Romania. <https://ageconsearch.umn.edu/record/94734/>
- Marquardt, D., Möllers, J., & Buchenrieder, G. (2012). Social networks and rural development: LEADER in Romania. *Sociologia Ruralis*, 52(4), 398-431.
- McGillivray, M. (2012). What is development? İçinde: D. Kingsbury, J. McKay, J. Hunt, M. McGillivray, & M. Clarke (Eds.), *International development : issues and challenges* (2 ed., pp. 23-52). Palgrave Macmillan. https://dro.deakin.edu.au/articles/chapter/What_is_development_/20970796
- Merton, R. K., & Kendall, P. L. (1946). The focused interview, *American Journal of Sociology*, 51, 541-557.
- Merton, R. K., Fiske, M., & Kendall, P. L. (1956). *Focused Interview: A Manual of Problems and Procedure* (2nd ed.). The Free Press.
- Morgan, D. L. (1996). *Focus group as qualitative research*. Sage Publications.
- Morgan, D. L., Krueger, R. A., & King, J. A. (1998). *The focus group kit*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc.
- Murdoch, J. (2000). Networks—a new paradigm of rural development? *Journal of Rural Studies*, 16(4), 407-419.
- Navarro, F. A., Woods, M., & Cejudo, E. (2016). The LEADER initiative has been a victim of its own success. The decline of the bottom-up approach in rural development programmes. The cases of Wales and Andalusia. *Sociologia Ruralis*, 56(2), 270-288.
- Nemes, G. (2005). Integrated rural development-The concept and its operation. <https://www.econstor.eu/handle/10419/108086>
- Newman, I., & Benz, C. R. (1998). *Qualitative-quantitative research methodology: Exploring the interactive continuum*. Southern Illinois University Press.
- Niu, B., Ge, D., Sun, J., Sun, D., Ma, Y., Ni, Y., & Lu, Y. (2023). Multi-scales urban-rural integrated development and land-use transition: The story of China. *Habitat International*, 132, 102744.
- Nullmeier, F., & Kauffman, F.-X. (2021). Post-War welfare state development: The ‘golden age’. İçinde: D. Béland, K. J. Morgan, H. Obinger, & C. Pierson (Eds.), *The Oxford Handbook of the Welfare State* (2 ed., pp. 93-111). Oxford University.
- Oberle, W. H., Stowers, K. R., & Darby, J. P. (1974). A definition of development. *Journal of the Community Development Society*, 5(1), 61-71.

- Olivier, N. (2004). Sustainable development of South Africa's rural areas. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 72, 345-353.
- Ökten, Ş., & Çeken, H. (2008). GAP projesinin Türkiye'nin kırsal kalkınma politikaları içindeki yeri ve önemi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(1), 13-22.
- Owuor, S. O. (2007). Migrants, urban poverty and the changing nature of urban-rural linkages in Kenya. *Development Southern Africa*, 24(1), 109-122.
- Paraušić, V., Kostić, Z., & Subić, J. (2023). Local development initiatives in Serbia's rural communities as pre-requisite for the leader implementation: agricultural advisors' perceptions. *Економика пољопривреде*, 70(1), 117-130/
- Park, D. B., Yoon, Y. S., & Lee, M. S. (2008). Rural community development and policy challenges in South Korea. *Journal of the Economic Geographical Society of Korea*, 11(4), 600-617.
- Pierson, C., & Leimgruber, M. (2021). Intellectual roots of the welfare state. İçinde: D. Béland, K. J. Morgan, H. Obinger, & C. Pierson (Eds.), *The Oxford Handbook of the Welfare State* (2 ed., pp. 39-52). Oxford Univeristy.
- Pollermann, K., Aubert, F., Berriet-Sollicec, M., Laidin, C., Lépicier, D., Pham, H. V., . . . Schnaut, G. (2020). LEADER as a European policy for rural development in a multilevel governance framework: A comparison of the implementation in France, Germany and Italy. *European Countryside*, 12(2), 156-178.
- Reyes-García, V., & Sunderlin, W. D. (2012). Why do field research?. İçinde: Angelsen, A, Larsen, O. H., Lund J. F., Smith-Hall, C. and Wunder, S. (eds.), *Measuring Livelihoods and Environmental Dependence: Methods for Research and Fieldwork* (pp. 17-32). Earthscan.
- Rigg, J. (2013). From rural to urban: A geography of boundary crossing in Southeast Asia. *TRaNS: Trans-Regional and-National Studies of Southeast Asia*, 1(1), 5-26.
- Ruttan, V. W. (1984). Integrated rural development programmes: A historical perspective. *World Development*, 12(4), 393-401.
- Satyam, S. (2011). Development of infrastructure for integrated development: A policy perspective for future of rural India. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 1(4), 73-81.
- Scott, M. (2002). Delivering integrated rural development: Insights from Northern Ireland. *European Planning Studies*, 10(8), 1013-1025.
- Shucksmith, M. (2000). Endogenous development, social capital and social inclusion: Perspectives from LEADER in the UK. *Sociologia Ruralis*, 40(2), 208-218.
- Smith, M. P. (2013). The global diffusion of public policy: power structures and democratic accountability. *Territory, Politics, Governance*, 1(2), 118-131.
- Sussman, G. E. (2019). The challenge of integrated rural development in India: a policy and management perspective. Routledge.
- Szybillo, G., & Berger, R. (1979). What Advertising Agencies Think of Focus Groups. *Journal of Advertising Research*, 19, 19-23.

Tacoli, C., McGranahan, G., & Satterthwaite, D. (2015). Urbanisation, rural-urban migration and urban poverty. London, UK: Human Settlements Group, International Institute for Environment and Development.

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi III. Ankara. <https://www.tkd.gov.tr/Content/File/UKKS-3Belgesi.pdf>

Toye, J. (2005). The significance of Keynes for development economics. In K. S. Jomo (Ed.), *The Pioneers of Development Economics: Great Economists on Development* (pp. 123-141). Zed Books.

Vujicic, M., Ristic, L., & Vujicic, M. (2012). European integration and rural development policy of the Republic of Serbia and West Balkan countries. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 18(4), 519-530.

Wang, Y., Liu, Y., Li, Y., & Li, T. (2016). The spatio-temporal patterns of urban-rural development transformation in China since 1990. *Habitat International*, 53, 178-187.

Wilkinson, S. (1998). Focus group methodology: A review. *International Journal of Social Research Methodology*, 1, 181-203.

Wilkinson, S. (1999). A feminist method. *Psychology of Women Quarterly*, 23, 221-244.

Willis, K. (2005). *Theories and practices of development*. Routledge.

Yılmaz, H., & Tolunay, A. (2009). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye. *Turkish Journal of Forestry*, 8(1), 107-122.

Yunus, M. (2011). Sacrificing microcredit for megaprofits. *New York Times*, 14(3), A23.

Zajda, K., Kołomycew, A., Sykała, Ł., & Janas, K. (2017). *LEADER and community-led local development approach: Polish experiences*. Łódź University Press.

Zhu, J., Zhu, M., & Xiao, Y. (2019). Urbanization for rural development: Spatial paradigm shifts toward inclusive urban-rural integrated development in China. *Journal of Rural Studies*, 71, 94-103.

Zoomers, A. (2005). Three decades of rural development projects in Asia, Latin America, and Africa. *International Development Planning Review*, 27(3), 271-29.

Doğukent Mah.
104. Cad. 1155. Sk. No: 2
Karaköprü/Şanlıurfa

0505 283 67 02
0414 317 20 10
0414 317 20 11

www.gap.gov.tr